

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Vankiterveydenhuollon yksiköstä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että vankien terveydenhuollon järjestäminen siirrettäisiin oikeusministeriön hallinnonalalta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulosohtaukseen. Samalla vankiterveydenhuollon valvonta ja ohjaus säädettäisiin Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ja aluehallintovirastojen tehtäväksi. Muutoksilla vahvistettaisiin vankeuslaissa tarkoitettun normaalisuusperiaatteen mukaisesti vankiterveydenhuollon asemaa osana muuta terveydenhuoltojärjestelmää. Uudistus toteutettaisiin lailla Vankiterveydenhuollon yksiköstä. Samalla muutettaisiin useita muita lakeja.

Esitys liittyy valtion vuoden 2016 talousarvioesitykseen, ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan vuoden 2016 alusta.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT	4
1 JOHDANTO	4
2 NYKYTILA	4
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Terveydenhuollon järjestäminen	4
Potilaan asema ja oikeudet	12
Terveydenhuollon ohjaus ja valvonta	15
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö	21
Kansainväliset sopimukset ja suositukset	21
Vankiterveydenhuolto muissa Pohjoismaissa	23
2.3 Nykytilan arviointi	27
Vankiterveydenhuollon järjestäminen	27
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	28
3.1 Tavoitteet	28
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	29
Vankien terveydenhuollon järjestäminen.....	29
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	31
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	33
4.1 Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset.....	33
4.2 Taloudelliset vaikutukset	35
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	36
5 ASIAN VALMISTELU	36
5.1 Valmisteluvaiheet	36
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	37
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ	38
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	39
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	39
1.1 Laki vankiterveydenhuollon yksiköstä	39
1 luku Vankiterveydenhuollon yksikön tehtävät ja johto	39
2 luku Potilasrekisterinpito ja potilastietojen luovuttaminen	39
3 luku Vankiterveydenhuollon ohjaus ja valvonta	43
4 luku Erinäiset säännökset	49
5 luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset.....	49
1.2 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista	50
1.3 Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta	51
1.4 Laki Rikosseuraamuslaitoksesta	51
1.5 Vankeuslaki.....	51
1 luku Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta	51
2 luku Täytäntöönpanon aloittaminen	51
5 luku Sijoittaminen vankilassa	51
10 luku Sosiaali- ja terveydenhuolto	52
12 luku Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä	53
1.6 Tutkintavankeuslaki	54
6 luku Sosiaali- ja terveydenhuolto	54
16 luku Erinäiset säännökset.....	54

1.7	Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta	55
1.8	Laki valvotusta koevapaudesta	55
1.9	Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa	55
2	TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	56
3	VOIMAANTULO.....	56
4	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	56
4.1	Oikeusvaltioperiaate	57
4.2	Oikeus riittäviin terveyspalveluihin	57
4.3	Yksityiselämän suoja	58
4.4	Alemmanasteisten säännösten ja määräysten antovaltuudet	59
	LAKIEHDOTUKSET	60
	Laki Vankiterveydenhuollon yksiköstä.....	60
	Laki potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta.....	67
	Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	69
	Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.....	70
	Laki Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta.....	71
	Laki vankeuslain muuttamisesta	72
	Laki tutkintavankeuslain muuttamisesta	76
	Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 77 §:n muuttamisesta ...	78
	Laki valvotusta koevapaudesta annetun lain muuttamisesta.....	79
	Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta.....	81
	LIITE	83
	RINNAKKAISTEKSTIT	83
	Laki potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta.....	83
	Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	85
	Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.....	86
	Laki Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta.....	87
	Laki vankeuslain muuttamisesta	88
	Laki tutkintavankeuslain muuttamisesta	93
	Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 77 §:n muuttamisesta ...	96
	Laki valvotusta koevapaudesta annetun lain muuttamisesta.....	97
	Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta.....	100

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Vankeinhoidon yhtenä lähtökohtana voidaan pitää niin sanottua normaalisuusperiaatetta. Tämä tarkoittaa sitä, että vankien olosuhteiden tulisi mahdollisimman pitkälle vastata normaalissa yhteiskunnassa vallitsevia olosuhteita. Vankeuden ainoana rajoituksena tulisi olla vapaudenmenetys. Nämä periaatteet on kirjattu vankeuslain (767/2005) 1 luvun 3 §:ään. Pykälän 1 momentin mukaan vankeuden sisältönä on vapaudenmenetys. Vankeus ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Pykälän 2 momentin mukaan vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vankien terveydenhuolto poikkeaa näistä lähtökohdista, sillä sen järjestäminen on Rikosseuraamuslaitoksen vastuulla, kun taas yleinen terveydenhuoltojärjestelmä rakentuu kuntien järjestämien terveyspalveluiden varaan. Vankiterveydenhuolto järjestetään siis erillään muusta julkisesta terveydenhuollosta.

Myös vankiterveydenhuollon valvonta poikkeaa yleisestä terveydenhuollosta, sillä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolla (jäljempänä Valvira) ja aluehallintovirastoilla ei ole toimivaltaa vankiterveydenhuollosta vastaavan yksikön organisaatiovalvonnassa. Sen sijaan Valvira ja aluehallintovirastot ohjaavat ja valvovat terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) perusteella jo nykyisin yksittäisiä terveydenhuollon ammattihenkilöitä riippumatta siitä organisaatiosta, jossa ammattihenkilö toimii.

Suomalaisten vankien terveydentila on todettu huomattavasti muun väestön terveydentilaa heikommaksi. Päihdeongelmat, mielenterveyden häiriöt ja maksatulehdukset ovat vangeilla hyvin yleisiä. Myös tapaturmien jälkiseurauksia on monilla. Vankien kuolleisuus on olennaisesti korkeampi kuin normaaliväestöllä. Vangin elinikä on keskimäärin 47 vuotta. Naisvankien terveydentila ja työkyky ovat suhteellisesti vielä heikompia kuin miesvankien. Sakkovankien terveydentila ja työkyky ovat muihin vankeihinkin nähden selvästi heikompia. Sakko-vankeuden taustalla on usein vakava syrjäytyminen; työttömyys, rahattomuus, kodittomuus ja päihteiden runsas käyttö.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Terveydenhuollon järjestäminen

Kunnallisen terveydenhuollon järjestäminen

Kansanterveyslain (66/1972) ja erikoissairaanhoidolain (1062/1989) mukaan järjestämisvastuu terveydenhuollon palveluista on kunnilla. Kansanterveyslain 5 §:n 1 momentin mukaan kunnan on pidettävä huolta kansanterveystyöstä sen mukaan kuin tässä laissa tai muutoin säädetään tai määrätään. Järjestämisvastuu koskee kunnan asukkaita. Kansanterveyslain 14 §:n mukaan asukkaalla tarkoitetaan kyseisessä laissa henkilöä, jonka kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta kyseinen kunta on. Kunnat voivat kansanterveyslain 5 §:n 2 momentin mukaan huolehtia yhdessä kansanterveystyöstä perustamalla tätä tehtävää varten kuntayhtymän. Kunta voi toisen kunnan kanssa sopia myös siitä, että tämä hoitaa osan kansanterveystyön toiminnoista.

Erikoissairaanhoitolaissa säädetään maan jakautumisesta sairaanhoitopiireihin. Lain 3 §:n 1 momentin mukaan erikoissairaanhoidon järjestämiseksi kunnan on kuuluttava johonkin sairaanhoitopiiriin kuntayhtymään. Lisäksi laissa säädetään sairaanhoitopiireistä, joiden alueella tulee olla yliopistollinen sairaala. Erityistason sairaanhoidon järjestämistä varten maa jaetaan sairaanhoitopiirien lisäksi erityisvastuualueisiin. Kuhunkin erityisvastuualueeseen kuuluu sellainen sairaanhoitopiiri, jonka alueella on lääkärikoulutusta antava yliopisto. Erikoissairaanhoitolain 3 §:n 1 momentin mukaan kunnan, joka on kotikuntalain mukaan henkilön kotikunta, on huolehdittava siitä, että henkilö saa tarpeellisen erikoissairaanhoidon terveydenhuoltolain (1326/2010) mukaisesti. Kuntalaiseen rinnastetaan kansanterveyslaissa ja erikoissairaanhoitolaissa myös eräät kunnan alueella oleskelevat ulkomaalaiset henkilöt. Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetun lain (733/1992) 4 §:n mukaan kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät hoitamalla toiminnan itse, sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa, olemalla jäsenenä toimintaa hoitavassa kuntayhtymässä, hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta taikka yksityiseltä palvelujen tuottajalta taikka antamalla palvelunkäyttäjälle palvelusetelin.

Terveydenhuoltolaissa säädetään terveydenhuollon toteuttamisesta ja sisällöstä. Kunnan on järjestettävä alueensa asukkaille terveydenhuoltolain 3 luvussa säädetty sairaanhoidon palvelut eli sairaanhoito, kotisairaanhoito, suun terveydenhuolto, mielenterveystyö, päihdetyö ja lääkinnällinen kuntoutus. Kunnan on järjestettävä alueensa asukkaille myös lain 2 luvussa säädetty terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen palvelut eli terveysneuvonta ja terveystarkastukset, seulonnat ja neuvolapalvelut. Lisäksi kunnan on järjestettävä kouluterveydenhuolto ja opiskeluterveydenhuolto alueellaan sijaitsevien oppilaitosten oppilaille sekä työterveyshuolto alueellaan sijaitsevilla työpaikoilla työskenteleville työntekijöille. Sairaanhoitopiiriin kuntayhtymän on järjestettävä alueensa ensihoitopalvelu ja erityisvastuualueen sairaanhoitopiirien kuntayhtymien on sovittava ensihoitokeskuksen tehtävien järjestämisestä. Mitä laissa säädetään kunnasta, koskee vastaavasti kunta- ja palvelurakennemuutoksesta annetussa laissa (169/2007) tarkoitettua yhteistoiminta-aluetta. Terveydenhuoltolain 50 §:n 1 momentin mukaan kiireellinen hoito on annettava potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Kunnan terveydenhuoltopalvelujen toteuttamisesta ja sisällöstä säädetään lisäksi monissa erityislaeissa.

Työterveyshuollon järjestäminen

Työterveyshuoltolain (1383/2001) mukaan työterveyshuollolla tarkoitetaan työnantajan järjestettäväksi säädettyä työterveyshuollon ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden toimintaa, jolla edistetään työhön liittyvien sairauksien ja tapaturmien ehkäisyä, työn ja työympäristön terveellisuutta ja turvallisuutta, työyhteisön toimintaa sekä työntekijöiden terveyttä ja työ- ja toimintakykyä. Lakia sovelletaan työhön, jossa työnantaja on velvollinen noudattamaan työturvallisuuslakia (738/2002). Yrittäjien ja muiden omaa työtään tekevien työterveyshuollon järjestämisessä noudatetaan soveltuvin osin, mitä työterveyshuoltolaissa säädetään.

Työterveyshuoltolain 4 §:n mukaan työnantajan on kustannuksellaan järjestettävä työterveyshuolto työstä ja työolosuhteista johtuvien terveysvaarojen ja -haittojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä työntekijöiden turvallisuuden, työkyvyn ja terveyden suojelemiseksi ja edistämiseksi. Työterveyshuolto tulee järjestää ja toteuttaa siinä laajuudessa kuin työstä, työjärjestelyistä, henkilöstöstä, työpaikan olosuhteista ja niiden muutoksista johtuva tarve edellyttää, siten kuin tässä laissa säädetään. Lain 5 §:n mukaan työnantajan tulee käyttää riittävästi työterveyshuollon ammattihenkilöitä ja heidän tarpeellisiksi katsomiaan asiantuntijoita, joiden tulee olla ammatillisesti riippumattomia työnantajista, työntekijöistä ja heidän edustajistaan ja joilla pitää olla laissa tarkoitettu pätevyys sekä tiedot ja taidot.

Työnantaja voi työterveyshuoltolain 7 §:n mukaan järjestää kyseisessä laissa tarkoitetut työterveyshuollon palvelut 1) hankkimalla tarvitsemansa palvelut kansanterveyslaissa tarkoitetulta terveyskeskukselta, 2) järjestämällä tarvitsemansa työterveyshuoltopalvelut itse tai yhdessä toisten työnantajien kanssa, tai 3) hankkimalla tarvitsemansa palvelut muulta työterveyshuoltopalvelujen tuottamiseen oikeutetulta toimintayksiköltä tai henkilöltä.

Lain 3 luvussa säädetään työterveyshuollon yleisperiaatteista, toteuttamisesta ja sisällöstä. Työnantajalla on oltava työterveyshuollosta kirjallinen suunnitelma ja päihdeohjelma silloin, kun työntekijälle on tarkoitus tehdä huumausainetesti. Työterveyshuoltoon kuuluu muun muassa työn ja työolosuhteiden terveellisyyden ja turvallisuuden sekä työperäisten terveysvaarojen ja -haittojen selvittäminen ja arviointi. Työterveyshuoltoon kuuluu myös työntekijän terveydentilan ja työ- ja toimintakyvyn seuranta ja arviointi, mukaan lukien terveystarkastukset, sekä neuvonta ja ohjaus. Työnantaja voi myös järjestää työntekijöille sairaanhoito- ja muita terveydenhuoltopalveluita.

Vankien terveydentila

Vankien terveyttä on selvitetty viimeksi vuonna 2006 tehdyssä laajassa selvityksessä, (Rikosseuraamuslaitoksen raportti 1/2010). Selvityksen perusteella mielenterveyden häiriöiden kokonaisesiintyvyys on vankien keskuudessa huomattavan suuri valtaväestöön verrattuna. Vangeista 95 %:lla on elämänsä aikana jokin mielenterveyden häiriö, ja tutkimushetkelläkin se todettiin 80 %:lla. Yleisin mielenterveyden häiriöryhmä ovat erilaiset päihderiippuvuudet, josta elinaikanaan kärsii 90 % vangeista. Toiseksi yleisin mielenterveyden häiriö on persoonallisuushäiriö, jota on noin 70 %:lla vangeista. Masennusta todettiin tutkimushetkellä 11 %:lla miesvangeista ja 35 %:lla naisvangeista ja vastaavasti ahdistuneisuushäiriö 13 %:lla mies- ja 25 %:lla naisvangeista.

Somaattisista sairauksista maksatulehdukset ovat vangeilla hyvin yleisiä. Erityisesti C-hepatiittia tavataan noin puolella vangeista ja sen lisäksi A- ja B-hepatiitteja noin 5 %:lla. Maksatulehdukset lisäävät maksakirroosin ja maksasyövän riskiä. Myös tapaturmien jälkiseurauksia on monilla; aikaisempia tapaturmia ja vammoja on yli 80 %:lla vangeista. Yli puolella vangeista todettiin selvityksessä vähintään yksi somaattinen sairaus. Lääkkeiden käyttö on vangeilla tavallista. Puolet miesvangeista ja 80 % naisvangeista käyttää jotakin lääkärin määräämää lääkettä, erityisesti mielenterveyden lääkkeitä. Pitkäaikaisen hoidon tarpeessa on 90 % kaikista vangeista, ennen kaikkea päihde- ja mielenterveyshäiriöiden vuoksi.

Naisvankien terveyttä, työkykyä ja hoidon tarvetta on käsitelty lisäksi edellä mainittuun aineistoon perustuvassa, vuonna 2013 valmistuneessa väitöskirjassa (Päivi Viitanen: The Health, Work Ability and Healthcare Needs of Finnish Female Prisoners). Väitöskirjatutkimuksen mukaan yli 90 % naisvangeista oli ollut joskus sairaalahoidossa. Psykiatrisessa sairaalahoidossa oli ollut 43 % naisvangeista ja psykiatrisia avopalveluja oli käyttänyt 66 %. Naisista 42 % oli työkyvyttömiä, ja yleisimmät työkyvyttömyyden syyt olivat päihdesairaudet ja mielenterveyden häiriöt. Lapsuudenaikainen fyysinen ja seksuaalinen hyväksikäyttö oli naisvangeilla merkittävästi tavallisempaa kuin miesvangeilla (fyysinen 25 % vs. 15 %, seksuaalinen 32 % vs. 7 %). Lapsuudenaikainen hyväksikäyttö liittyi naisvangeilla merkitsevästi alkoholiriippuvuuden ja rajatilapersoonallisuushäiriön esiintyvyyteen, ja lisäksi seksuaalinen hyväksikäyttö liittyi antisosiaalisen persoonallisuushäiriön esiintyvyyteen.

Vankiterveydenhuollon järjestäminen

Vankeuslain 10 luvun 1 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus. Hoidon järjestämisestä vastaa siis Rikosseuraamuslaitos, eikä yleinen terveydenhuoltojärjestelmä. Luvun 7 §:n mukaan myös hoidon kustannuksista vastaa valtio, jos hoito on Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin hyväksymää. Käytännössä kustannukset on maksettu Rikosseuraamuslaitoksen määrärahoista.

Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksikkö perustettiin 1.10.2006 lukien osana Vankeinhoitolaitosta koskevaa organisaatiouudistusta. Laitoksen organisaatio muuttui tuolloin siten, että aikaisemman 21 itsenäisen vankilan ja Vankimielisairaalan sijasta Vankeinhoitolaitos muodostui viidestä aluevankilasta ja terveydenhuoltoyksiköstä. Aikaisemmin vastuu terveydenhuollosta oli hajautunut jokaiseen vankilaan. Uudistuksen jälkeen koko Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuollosta vastasi hallinnollisesti itsenäinen valtakunnallinen yksikkö, jota johti Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri. Yksikkö hoitaa keskitetysti vankien terveydenhuollon, mikä käytännössä tarkoittaa perusterveydenhuoltoa ja psykiatriaa.

Rikosseuraamusalan organisaatiota uudistettiin uudelleen 1.1.2010 lukien. Rikosseuraamuslaitoksesta annetulla lailla (953/2009) Rikosseuraamusvirasto, Kriminaalihuoltolaitos ja Vankeinhoitolaitos yhdistettiin yhdeksi viranomaiseksi, Rikosseuraamuslaitokseksi. Lain 4 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen uudessa organisaatiossa on keskushallintoyksikkö ja laitoksen toiminta jakautuu alueisiin. Lisäksi Rikosseuraamuslaitoksessa on terveydenhuoltoyksikkö. Terveydenhuoltoyksikön asema valtakunnallisena yksikkönä säilyi uudistuksen yhteydessä ennallaan, mutta se siirtyi osaksi Rikosseuraamuslaitosta.

Tarkemmat säännökset organisaatiosta on annettu valtioneuvoston asetuksella Rikosseuraamuslaitoksesta (1108/2009). Asetuksen 4 §:n mukaan terveydenhuoltoyksikköön kuuluu sairaaloita ja poliklinikoita sekä tarvittaessa muita toimintayksiköitä. Yksikön päätoimipaikka on Hämeenlinna. Terveydenhuoltoyksikköä johtaa johtava ylilääkäri, joka ratkaisee yksikköä ja sen toimintaa koskevat asiat. Terveydenhuoltoyksikköön kuuluvia sairaaloita ja poliklinikoita johtaa ylilääkäri.

Terveydenhuoltoyksikössä on nykyisellään 197 virkaa. Suurimmat ammattiryhmät ovat sairaanhoitajat (126 virkaa) ja lääkärit (23 virkaa). Lisäksi henkilökuntaan kuuluu muun muassa lähihoitajia, psykologeja, sosiaalityöntekijöitä, fysioterapeutti, toimintaterapeutteja, laboratoriohoitaja, siivoustyönjohtaja ja laitoshuoltajia sekä hallintohenkilökuntaa. Henkilöstöstä noin puolet toimii vankiloiden poliklinikoilla.

Hämeenlinnassa toimivassa Vankisairaalassa on 34 paikkaa, joista 28 miespotilaille ja kuusi naispotilaille. Vankisairaalassa on poliklinikka, jossa tehdään polikliinisia yleislääkäreiden toimenpiteitä ja jossa on neurologin, sisätautilääkärin, gynekologin ja muiden erikoislääkäreiden sekä psykiatrin, psykologin ja fysioterapeutin vastaanottoja.

Vankisairaalassa on kolme osastoa: kahdella osastolla hoidetaan somaattisesti sairaita miesvankeja ja yhdellä osastolla annetaan päihdepsykiatrasta hoitoa naisvangeille. Osastohoitona annetaan erilaista akuuttia hoitoa (mm. infektiot, tapaturmat, vieroitushoidot, naisten akuutti päihdepsykiatrinen hoito), perushoitoa, järjestetään erikoissairaanhoidon jatkohoitoa (mm. sydän ja verisuonisairaudet, leikkausten jatkohoito) sekä kuntoutusjaksoja, toimintakykyarvioita ja tartuntatautieristykksiä. Miesten päädiagnoosit Vankisairaalassa ovat tuki- ja liikuntaelinsairaudet (18 %) sekä erilaiset vammat ja myrkytykset (18 %). Naisten selvästi yleisin päädiag-

noosi on mielenterveyden häiriöt (68 %). Vuonna 2014 hoitovuorokausia Vankisairaалassa oli 9 873.

Vankisairaalan yhteydessä toimii myös valtakunnallinen Lääkekeskus, joka toimittaa lääkkeit kaikkiin vankiloihin ja vankiloiden poliklinikoille.

Psykiatrinen vankisairaala on Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikköön kuuluva valtakunnallinen sairaala, joka vastaa vankien akuutista psykiatrisesta sairaalahoidosta koko maassa. Sairaалassa on vilkasta tutkimustoimintaa, ja se toimii opetussairaалana. Yleisimmät diagnoosit ovat erilaiset psykoosit, syvä masennus, ahdistuneisuus, itsemurhavaaraan johtavat sopeutumishäiriöt sekä alkoholidelirium. Vuonna 2014 hoitajaksoja Psykiatrisessa vankisairaалassa oli 470 ja hoitovuorokausia 14 683. Sairaалalla on yksiköt Turussa ja Vantaalla.

Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikössä hoidetaan psykiatrasta hoitoa tarvitsevia vankeja ja tehdään rikoksesta syytteessä olevien mielentilatutkimuksia sekä elinkautista vankeusrangaistusta suorittaville vapautumisen yhteydessä tehtäviä väkivaltariskin arviointeja. Sairaala vastaa vankipotilaiden tahdosta riippumattomasta hoidosta koko maan osalta. Siellä järjestetään myös opioidikorvaushoitojen aloitukset sekä seksuaalirikollisten velvoitteellisen lääkeshoidon valmistelu, toteuttaminen ja seuranta. Lisäksi yksikön tehtäviin kuuluvat koko tuomio-taan suorittaville vangeille tehtävät vaarallisuusarviot ja vaarallisuusarviot mielentilatutkimus-ten yhteydessä, sairaanhoitajien valtakunnallinen eristyspäivystys ja ADHD-diagnostiikka. Sairaалassa on 40 paikkaa.

Psykiatriseen vankisairaalaan kuuluu myös 14-paikkainen Vantaan yksikkö, joka sijaitsee Vantaan vankilassa. Psykiatrisen vankisairaalan Vantaan yksikössä hoidetaan vapaaehtoisessa hoidossa olevia miesvankeja. Sairaalan johtajana toimii ylilääkäri, joka vastaa hallinnosta ja potilaiden hoidosta.

Sairaалoiden ja Lääkekeskuksen ohella lisäksi terveydenhuoltoyksikköön kuuluu ham-mashuolto sekä 25 eri vankiloissa sijaitsevaa poliklinikkaa. Potilaskäyntejä poliklinikoilla oli vuonna 2014 yhteensä 170 051 ja ulkopuolisilla poliklinikoilla 2 542. Poliklinikoilla tehdään lain määräämät vangin terveystarkastukset, jotka tulee tehdä 14 päivän sisällä vankilaan saa-pumisesta.

Terveydenhuoltoyksikössä vankila hoitaa vartioinnin, rangaistusten täytäntöönpanoon liittyvät tehtävät, vankien kuljetuksen, kiinteistöhuollon, ruokahuollon sekä vaatetuksen ja pesulatoi-minnan.

Vankien terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisestä säädetään vankeuslain 10 luvussa. Vas-taavasti tutkintavankien terveydenhuollon järjestämisestä säädetään tutkintavankeuslain (768/2005) 6 luvussa. Vankia ja tutkintavankia koskevat säännökset vastaavat toisiaan jäljem-pänä mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta.

Vankien terveydenhuoltopalvelujen tuottamisesta Rikosseuraamuslaitoksessa vastaa pääasias-sa laitoksen terveydenhuoltoyksikkö. Osa terveydenhuollosta tuotetaan kuitenkin muualla yleisessä terveydenhuollossa ja myös ostopalveluita käytetään. Vuonna 2014 vankien hoito-vuorokausia Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolisissa sairaaloissa oli 551. Päätösvalta vangin lääkityksestä, lääkkeiden haltuun antamisesta sekä hoidosta ja tutkimuksesta vankilassa on Rikosseuraamuslaitoksen lääkäriellä. Suun terveydenhuollosta puolestaan päättää hammaslää-käri.

Itse hoidon antamisessa noudatetaan vankeuslain 10 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan potilaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (jäljempänä potilaslaki, 785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annettua lakia, mielenterveyslakia (1116/1990), tartuntatautilakia (583/1986) ja työterveyshuoltolakia.

Luvun 2 §:ssä säädetään vangin viemisestä tilapäiseen hoitoon tai tutkimukseen vankilan ulkopuolelle. Tällainen on mahdollista, jos sairasta tai vammautunutta vankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia vankilassa. Säännöksessä tarkoitetaan vangin siirtämistä Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön toimipaikasta, esimerkiksi Vankisairaalaan, julkiseen terveydenhuoltoon. Pykälän mukaan vankilan ulkopuolelle hoitoon lähetettyä vankia on valvottava. Vastaavasti luvun 4 §:n mukaan raskaana oleva vanki on siirrettävä riittävän ajoissa sairaalaan vankilan ulkopuolelle riittävän valvonnan alaisena. Käytännössä vangin valvonnasta ja kuljettamisesta näissä tilanteissa vastaa vankiloiden valvontahenkilökunta. Päätösvalta tällaiseen hoitoon lähettämisestä on vankilan johtajalla, jonka on kuultava mahdollisuuksien mukaan lääkäriä.

Luvun 3 §:n nojalla vanki voidaan vapauttaa vankilasta hoidon saamista varten. Tämä on mahdollista vain, jos vanki on hengenvaarassa tai erityishoitoa vaativassa tilassa ja hänen hoitamisenensa vankilassa tai tilapäisessä hoidossa olisi erityisen vaikeaa. Tutkintavankeuslaissa ei ole vastaavaa säännöstä. Päätösvalta tällaisesta vapauttamisesta on Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköllä, jonka on kuultava Rikosseuraamuslaitoksen ylilääkäriä.

Edellä kerrottua vastaava tilanne liittyy rangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämiseen vankeuslain 2 luvun 3 §:n nojalla. Kyseisen säännöksen mukaan täytäntöönpanoa on lykättävä, jos tuomitun hoito vakavan vamman tai sairauden vuoksi vaarantuisi vankilassa tai hänen hoitamisenensa vankilassa aiheuttaisi huomattavia vaikeuksia. Tällöin täytäntöönpanon aloittamista on lykättävä siihen asti, kunnes tuomitun terveydentilasta aiheutuvia esteitä ei enää ole. Myös raskaana olevalle tuomitulle voidaan myöntää lykkäystä siihen asti, kun hän on toipunut synnytyksestä. Päätösvalta tällaisten lykkäysten myöntämisessä on arviointikeskuksen johtajalla tai hänen sijaisellaan. Terveydellisistä syistä anottua lykkäyksestä on pyydettävä Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön lausunto.

Luvun 8 §:n mukaan vangilla on lisäksi oikeus omalla kustannuksellaan saada vankilassa lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa. Tämä edellyttää Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin lupaa. Tutkintavangin osalta tätä oikeutta on rajoitettu siten, ettei se saa aiheuttaa vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle.

Luvun 5 ja 6 §:ssä säädetään vangille annettavasta psykologin neuvonnasta, tuesta ja hoidosta sekä sosiaalisesta kuntoutuksesta ja muusta sosiaalisesta tuesta. Jälkimmäisessä noudatetaan soveltuvin osin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (812/2000).

Rikosseuraamuslaitoksen henkilörekisterit

Rikoksesta epäiltyä, tuomittua, vankia tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön muilla perusteilla otettua, tapaajaa sekä yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa koskevia tietoja sisältävistä Rikosseuraamuslaitoksen henkilörekistereistä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa (1069/2015). Lain 3 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmään kuuluvat täytäntöönpanorekisteri, yhdyskuntaseuraamusrekisteri, valvontaja toimintarekisteri, turvallisuustietorekisteri, Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisteri sekä tapaajia koskeva tapaajarekisteri. Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmää ja siihen kuuluvia rekistereitä pitää Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö. Potilasrekisteriä pitää kui-

tenkin Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö. Potilasrekisteriin talletetaan lain 10 §:n perusteella potilaslain 12 §:ssä tarkoitetut potilasasiakirjat ja niihin sisällytettävät tiedot.

Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapidosta todetaan säädettävän potilaslain 13 §:ssä. Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 13 §:n nojalla Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä on oikeus käsitellä lain 3 §:ssä säädettyissä rekistereissä olevia tietoja siltä osin kuin se on tarpeen heidän virkatehtäviensä suorittamiseksi. Myös Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltohenkilökunnalla on oikeus käsitellä Rikosseuraamuslaitoksen rekisteritietoja. Tästä poikkeuksen muodostavat turvallisuustietorekisteri, jonka tietoja saavat käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön erikseen nimeämät Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet sekä yhdyskuntaseuraamusrekisteriin tai valvonta- ja toimintarekisteriin sisältyvän sosiaalityön asiakasrekisterin tiedot, joita saavat käsitellä vain sosiaalityön tehtäviin osallistuvat henkilöt. Potilasrekisterin tietoja saavat käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon taikka siihen liittyviin tehtäviin osallistuvat henkilöt.

Potilaslain 13 §:n 1 ja 2 momentin mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Sivullisella tarkoitetaan muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä.

Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 10 §:ssä säädetään vielä, että edellä todettujen potilaslain säännösten lisäksi potilasasiakirjojen käsittelystä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007).

Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 27 §:ssä säädetään Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisterin tietojen luovuttamisesta. Tietojen antaminen muille Rikosseuraamuslaitoksen toimiville kuin terveydenhuollon ammattihenkilöille edellyttää lähetohtaisesti asianomaisen vangin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun kirjallista suostumusta. Pykälässä säädetään tästä eräitä poikkeuksia. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle voidaan luovuttaa sellaiset vangin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun väkivalta-, itsemurha- tai tartuntatautiriskiä taikka muita vastaavia sairaudesta johtuvia riskejä koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä kyseisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi taikka muiden henkilöiden hengen, terveyden tai turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi. Momentin 2 kohdan mukaan arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen toiminnoista vastaavalle virkamiehelle voidaan vastaavasti luovuttaa sellaiset työntekijän työturvallisuuden varmistamiseen liittyvät tiedot, jotka ovat välttämättömiä arvioitaessa rekisteröidyn työkykyä hänen sijoittamisekseen työhön, sekä sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä arvioitaessa rekisteröidyn toimintakykyä hänen sijoittamisekseen opiskeluun tai muuhun toimintaan. Kyseisten kohtien mukainen tietojen luovuttaminen ilman rekisteröidyn kirjallista suostumusta koskee pykälän 2 momentin perusteella kuitenkin vain sellaisia tietoja, joista ei ilmene sairauden laatu eikä muu terveydentilan tai hoidon yksityiskohta.

Ilman rekisteröidyn suostumusta terveydenhuoltoyksiköstä voidaan 27 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella luovuttaa lisäksi rekisteröityä koskeva väkivaltariski- ja vaarallisuusarvio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön virkamiehelle, jonka tehtäviin kuu-

luu pitkäaikaisten vankien vapauttamismenettelystä annetussa laissa ((781/2005) tarkoitetun vangin vapauttamisasian käsitteleminen, sekä kirjallinen lausunto vaarallisuusarvion johtopäätöksistä arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen toiminnoista vastaavalle virkamiehelle arvioidun väkivaltariskin nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi. Kyseisiä tehtäviä varten voidaan pykälän 3 momentin perusteella luovuttaa myös tietoja mielentilalausuntoon sisältyvästä arviosta siitä, onko syytettyä pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

Rikosseuraamuslaitoksella on lain 28 §:n 2 momentin perusteella oikeus saada tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä, momentin kolmessa kohdassa tarkemmin määriteltyjä tietoja kunnan sosiaali- ja terveysviranomaisilta sekä muilta sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuilta tiedonantovelvollisilta. Tiedonsaantioikeus koskee momentin 1 ja 2 kohdan perusteella muun muassa rikoksesta epäillyn henkilön tilanteen kartoittamiseksi, rikosasian käsittelyn edellyttämän lausunnon laatimiseksi ja seuraamuksen täytäntöönpanon sisällön suunnittelemiseksi välttämättömiä tietoja ja 3 kohdan perusteella vankeusrangaistuksen tai yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa sekä vapautumisen valmistelussa välttämättömiä tietoja.

Lain 29 §:n 3 momentissa säädetään lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikölle oikeus saada muun terveydenhuollon toimintayksikön potilasrekisterin tietoja pitkäaikaisten vankien vapauttamismenettelystä annetussa laissa tarkoitetun vangin väkivaltariskiä koskevan arvion tai lausunnon laatimiseksi sekä sen nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi. Mielentilalausunnot terveydenhuoltoyksiköllä on oikeus saada Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta.

Vankien työterveyshuollon järjestäminen

Työterveyshuoltolakia sovelletaan myös rangaistusta suorittavan henkilön työhön. Vangeille on järjestetty oma vankien erityispiirteet huomioiva terveydenhuolto. Käytännössä vankien työterveyshuolto järjestetäänkin osana vankiloiden poliklinikoilla tehtävää terveydenhuoltoa. Vankien terveydenhuollossa voidaan huomioida vangeille annettujen tehtävien terveysvaatimukset, -riskit ja altisteet. Tämä edellyttää vankien terveydenhuollon henkilöstön perehtyneisyyttä työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyviin asioihin esimerkiksi Työterveyslaitoksen järjestämien työterveyshuollon erikoistumiskoulutusten avulla.

Vankiloissa pyritään huomioimaan työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyviä asioita monipuolisesti. Suljetuissa ja avovankiloissa ei ole erillistä työterveyshuoltolaissa tarkoitettua tavoin järjestettyä työterveyshuoltoa vangeille, mutta työterveyteen liittyviä asioita huomioidaan kaikille vangeille tehtävän terveystarkastuksen yhteydessä, jossa määritetään heidän työkykynsä ja joka otetaan huomioon sijoitettaessa vankia työtoimintaan. Arvion tekee vankilassa toimiva terveydenhuollon yksikkö, poliklinikan henkilökunta, jossa hoidetaan muutkin vankien terveydenhuoltoon liittyvät asiat. Työkyvyttömiä vankeja ei sijoiteta työtoimintaan ja mahdolliset rajoitukset otetaan huomioon ennen toimintapäätöstä. Monet vangit ovat ammattitaidottomia ja päihteidenkäyttäjiä, mikä on huomioitava työkykyä arvioitaessa ja päätöstä tehdessä. Tästä syystä työ- ja toimintakyvyn väliarvioita tehdään usein. Vankiloiden terveydenhuollon yksiköt antavat tarvittaessa myös ensiapua ja hoitavat lieviä tapaturmia viiveettä, tarvittaessa jo työpisteessä. Jatkohoidot tapahtuvat ensisijaisesti vankilan poliklinikalla ja tarpeen vaatiessa vankilan ulkopuolella. Henkilöstön työterveyshuolto tekee toimintapaikkoihin työoloselvitykset, joissa huomioidaan niin henkilöstön kuin vankienkin työolot.

Vangin on mahdollista saada tavanomaisia työterveyshuoltolain mukaisia työterveyspalveluja silloin, jos hän on toiminut yrittäjänä ja hankkinut kyseiset palvelut itselleen tai jos hän tekee vankeusaikana siviilityötä työnantajalleen.

Potilaan asema ja oikeudet

Yleinen potilaan asemaa ja oikeuksia koskeva sääntely

Potilaslaissa säädetään potilaan asemasta ja oikeuksista terveyden- ja sairaanhoitoa järjestettäessä. Potilaslain 3 §:n 1 momentin mukaan jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Ammattihenkilölain 22 §:n 1 momentin mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä ja siihen liittyvästä hoidosta. Vastaavasti laillistettu hammaslääkäri päättää potilaan hammaslääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä ja siihen liittyvästä hoidosta. Hoitopäätökset tekee siis lääkäri tai hammaslääkäri, joten potilaalla ei ole oikeutta saada mitä tahansa haluamaansa hoitoa. Potilasta on kuitenkin potilaslain 6 §:n 1 momentin mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.

Potilaslaissa säädetään muun muassa potilaan oikeudesta laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon, kunnioittavasta kohtelusta, yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamisesta, hoitoon pääsystä ilmoittamisesta, tutkimusta, hoitoa tai lääkinnällistä kuntoutusta koskevan suunnitelman laatimisesta ja tiedonsaantioikeudesta sekä potilasasiakirjatietojen salassapidosta ja luovuttamisesta.

Terveydenhuollossa on lähtökohtana potilaan itsemääräämisoikeus. Potilaslain 6 §:n 1 momentin mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.

Lainsäädännössä säädetään eräistä tilanteista, joissa on mahdollista antaa hoitoa potilaan tahdosta riippumatta. Mielenterveyslain 2 luvussa säädetään hoidosta tahdosta riippumatta, 3 luvussa rikoksesta syytetyn mielentilan tutkimisesta ja hoidosta tahdosta riippumatta sekä 4 luvussa rangaistukseen tuomitsematta jätetyn hoidosta tahdosta riippumatta. Edellä mainituissa luvuissa säädetään edellytyksistä ja menettelyistä, joita noudatetaan tarkkailuun ottamisessa, päätettäessä henkilön määräämisestä hoitoon tahdostaan riippumatta, mielentilatutkimukseen määräämisessä sekä rangaistukseen tuomitsematta jätetyn henkilön psykiatrisen sairanhoidon tarpeen selvittämisessä.

Mielenterveyslain 4 a luvussa säädetään potilaan itsemääräämisoikeuden ja muiden perusoikeuksien rajoittamisesta tahdosta riippumattoman hoidon ja tutkimuksen aikana. Luvussa säädetään potilaan hoidosta ja tutkimuksista psyykkisen sairauden hoidossa sekä ruumiillisen sairauden hoidosta potilaan vastustaessa silloin, kun potilas ei itse pysty päättämään hoidostaan, liikkumisvapauden rajoittamisesta, eristämisestä ja sitomisesta sekä kiinnipitämisen käyttämisestä näiden toimenpiteiden yhteydessä. Luvussa säädetään lisäksi tarkastuksista hoitoa tai turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden löytämiseksi ja niiden haltuunotosta sekä yhteydenpidon rajoittamisesta. Mielenterveyslain kyseisiä toimenpiteitä koskeva sääntely on yksityiskohtaista, sillä kyse on syvälle ihmisen fyysiseen vapauteen, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, tahdonvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen kohdistuvista toimenpiteistä. Rajoitteiden käytön kohdalla lähtökohtana on lain 22 a §:n 2 momentin sääntely, jonka mukaan potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa 4 a luvun säännösten nojalla ra-

joittaa vain siinä määrin kuin sairauden hoito, hänen turvallisuutensa tai toisen henkilön turvallisuus taikka muun luvussa säädetyn edun turvaaminen välttämättä vaatii. Päätökset potilaan tahdosta riippumatta suoritettavasta psyykkisen ja ruumiillisen sairauden hoidosta sekä eri rajoitteista tekee hoitava lääkäri. Hoitohenkilökuntaan kuuluva saa käyttää rajoitteesta riippuen tarpeellisia ja puolustettavina pidettäviä tai välttämättömiä voimakeinoja laissa säädettyissä tilanteissa.

Hoito tahdosta riippumatta on terveydenhuollossa mahdollista myös päihdehuoltolain (41/1986) ja tartuntatautilain sekä kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) nojalla. Näiden lakien mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskeva voimassa oleva sääntely on kuitenkin huomattavasti vähemmän yksityiskohtaista kuin mielenterveyslaissa.

Terveydenhuollon palvelujen toteuttaminen ja hoitotoimenpiteet ovat lähtökohtaisesti luonteeltaan niin kutsuttua tosiasiallista hallintotoimintaa. Niistä ei yleensä tehdä hallintopäätöksiä, joten terveydenhuollon ammattihenkilön tekemiin hoitoon liittyviin ratkaisuihin ei pääsääntöisesti voi hakea valittamalla muutosta. Muutoksenhakuoikeus on kuitenkin esimerkiksi päätöksestä, jolla henkilö määrätään hoitoon tahdostaan riippumatta. Myös hallintoriitamentely on mahdollinen eräissä tilanteissa, esimerkiksi silloin, jos toimivaltainen terveydenhuollon ammattihenkilö kieltäytyy kokonaan hoidon antamisesta kunnallisessa toimintayksikössä tai muulla tavoin järjestettynä.

Terveyden- ja sairaanhoitoonsa tai siihen liittyvään kohteluunsa tyytymätön potilas voi tehdä muistutuksen terveydenhuollon toimintayksikön terveydenhuollosta vastaavalle johtajalle potilaslain 10 §:n mukaisesti. Toimintayksikön on tiedotettava potilailleen muistutusoikeudesta riittävällä tavalla sekä järjestettävä muistutuksen tekeminen heille mahdollisimman vaivattomaksi. Toimintayksikön on käsiteltävä muistutus asianmukaisesti ja siihen on annettava kirjallinen vastaus kohtuullisessa ajassa muistutuksen tekemisestä. Vastaus on perusteltava asian laadun edellyttämällä tavalla.

Potilaalla on myös mahdollisen muistutuksen tekemisestä riippumatta oikeus kannella hoidostaan tai hoitoon liittyvästä kohtelustaan terveydenhuollon valvontaviranomaisille. Kantelun käsittelyyn sovelletaan hallintolain (434/2003) 8 a luvun säännöksiä.

Vangin asema terveydenhuollossa

Vankia koskevat päätökset tehdään lähtökohtaisesti vankeuslain ja tutkintavankeuslain nojalla, vaikka vanki olisikin terveydenhuollon yksikössä. Vangin asema ei siis tässä suhteessa muutu, kun hänet on sijoitettu terveydenhuollon yksikköön. Ainoastaan terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa vankiin sovelletaan edellä mainittuja yleiseen terveydenhoitoon liittyviä lakeja, muun muassa potilaslakia. Sijoittamisesta Rikosseuraamuslaitoksen sairaalayksikköön ja sieltä poistamisesta päättää Rikosseuraamuslaitoksen sairaalayksikön toiminnasta vastaava ylilääkäri.

Edellä mainittujen periaatteiden mukaisesti muun muassa vangin poistumisluvista, kurinpidosta, tarkastuksista ja turvaamistoimista päätetään vankeuslain ja tutkintavankeuslain nojalla. Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan toimivaltuudet on määritelty vankeuslaissa. Lain 1 luvun 8 §:ssä toimivalta on määritelty osittain virkanimikkeiden mukaan, esimerkiksi vankilan johtaja tai ohjaus- ja valvontatehtävissä tai valvonnan esimiestehtävissä toimivat virkamiehet. Pykälän 9 kohdassa mainittu määrittely ”muu Rikosseuraamuslaitoksen virkamies” kattaa koko henkilökunnan ja Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön henkilökunta kuuluu tähän ryhmään. Käytännössä sairaalayksiköissä valvontatehtäviä hoitavat Rikosseu-

raamuslaitoksen ohjaus- ja valvontatehtävissä toimivat virkamiehet. Sama koskee vankien kuljetuksia sairaalayksikön ulkopuolelle.

Kaikilla Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä on tiettyjä vankeuslain mukaan määräytyviä velvollisuuksia ja toimivaltuuksia vankeja kohtaan. Vankeuslain 1 luvun 6 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää vankilan järjestystä ja turvallisuutta. Vastaavasti vangin on vankeuslain 15 luvun 2 §:n mukaan noudatettava vankilan henkilökunnan käskyjä ja kehotuksia. Toimivalta on koko henkilökunnalla myös vankeuslain 4 luvun 5 §:n mukaiseen tulotarkastukseen, joka käsittää muun muassa vangin omaisuuden luetteloinnin, sekä 13 luvun mukaiseen tapaamisten valvontaan. Lisäksi kaikilla Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä on toimivalta vankeuslain 16 luvun 1 §:n mukaiseen valvontaan vankilassa sekä 16 luvun 2 §:n mukaiseen omaisuuden ja asuintilojen tarkastukseen. Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön henkilökunnalla ei ole oikeutta muihin 16 luvussa säädettyihin tarkastus- ja valvontatoimenpiteisiin.

Vankeuslain 18 luvun 6 §:n nojalla kaikilla Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus voimakeinojen käyttöön: 1) vangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 16 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi; 2) 17 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinniottamisen ja säilöissäpidon toimittamiseksi; sekä 3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.

Vastaavat säännökset henkilöstön toimivaltuuksista tutkintavankien osalta ovat tutkintavankeuslaissa (768/2005).

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltohenkilökunta ei lähtökohtaisesti tee muita kuin terveydenhuoltoon liittyviä vankia koskevia päätöksiä. Terveydenhuoltohenkilökunnalla on silti oikeus ryhtyä joihinkin vankeuslain tai tutkintavankeuslain mukaisiin valvonta- ja tarkastustoimenpiteisiin, vaikka käytännössä se onkin harvinaista. Poikkeuksen tästä muodostaa Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikkö, jossa ei ole vartijoita. Mielenterveyslain nojalla tahdosta riippumattomaan hoitoon määrättyihin vankeihin voidaan lisäksi kohdistaa mielenterveyslain 4 a luvun mukaisia rajoituksia.

Vankiterveydenhuoltohenkilöstölle on säädetty vankeuslaissa eräitä erityistehtäviä. Lain 15 luvun 8 §:ssä säädetään vangille kurinpitorangeistuksena tuomittavasta yksinäisyysrangaistuksesta. Yksinäisyyteen sijoittamisesta tulee mahdollisimman pian ilmoittaa lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle. Jos täytäntöönpano aiheuttaa vaaraa vangin terveydelle, sitä on lykättävä tai jo alkanut täytäntöönpano keskeytettävä. Vastaavasti lain 18 luvun 3 ja 4 §:ssä tarkoitetuista tarkkailusta ja eristämistarkkailusta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuollon ammattihenkilölle. Lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön on mahdollisimman pian tutkittava vangin terveydentila. Vankia on seurattava tarkoin teknisellä valvonnalla tai muulla tavoin. Myös 5 luvun 5 §:ssä tarkoitetulle varmuusosastolle sijoitetun vangin terveydentilaa on seurattava. Lain 16 luvun 6 §:ssä tarkoitetun henkilönkatsastuksen voi suorittaa vain lääkäri, jos katsastus edellyttää lääketieteellistä asiantuntemusta.

Jokaiselle siviilistä tulevalle vangille ja tutkintavangille tehdään terveystarkastus kahden viikon kuluessa vankilaan tulosta. Terveystarkastusta koskevat määräykset sisältyvät vankien terveydenhuollon järjestämistä koskevaan Rikosseuraamuslaitoksen määräykseen (2/004/2013). Määräyksen antamisesta on valtuutussäännös vankeuslain 10 luvussa, jonka

11 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö antaa tarkemmat määräykset vankien terveydentilan tarkastamisesta ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

Terveystarkastuksessa selvitetään muun muassa akuutin sairaanhoidon tarve. Samassa yhteydessä määritellään vangin työkyky. Jos terveydentilaan liittyy sairauden perusteella esimerkiksi työskentelyolosuhteisiin liittyviä rajoituksia, ne kirjataan. Terveystarkastuksen tulee aina olla tehty sijoitettaessa vankeja työhön tai toimintoihin.

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön vuoden 2014 tulosraportin mukaan terveystarkastus oli tehty 78 prosentille vangeista viimeistään 14 päivän kuluttua saapumisesta.

Terveystarkastuksessa selvitetään aikaisempia sekä somaattisia että psykiatrisia sairauksia ja päihteiden käyttöä. Perusterveydenhuollon tehtäviin kuuluu vangin saapuessa laitokseen selvittää katkaisu- tai vieroitushoidon tarve. Opioidikorvaushoitoa jatketaan vangeilla, joilla on sellainen siviilistä tullessa. Hoidon antamisen edellytyksenä on Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikössä tehty hoitosopimus. Opioidikorvaushoito aloitetaan ensisijaisesti erikoissairaanhoidossa siviilissä ennen tai jälkeen rangaistuksen. Kriteerien täytyessä se voidaan aloittaa vankeuden aikana joko Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikössä tai terveydenhuollossa siviilissä. Asiasta on erillinen määräys.

Pitkäaikaivankien terveydentilaa tulee seurata terveystarkastuksin kahden vuoden välein ja vangin kunnosta, iästä tai muista syistä riippuen tarvittaessa useamminkin.

Terveydenhuollon ohjaus ja valvonta

Terveydenhuollon yleinen ohjaus ja valvonta

Julkisen terveydenhuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat kansanterveystlain 2 §:n 1 momentin, erikoissairaanhoitolain 5 §:n 1 momentin, mielenterveystlain 2 §:n 1 momentin ja tartuntatautilain 6 §:n 1 momentin perusteella sosiaali- ja terveysministeriölle. Toimivalta koskee käytännössä kunnallista terveydenhuoltoa ja valtion mielisairaaloita. Myös yksityisen terveydenhuollon yleinen ohjaus ja valvonta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöiden yleinen ohjaus kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) 13 §:n 1 momentin ja ammattihenkilölain 24 §:n 1 momentin perusteella.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävät

Sosiaali- ja terveysministeriön alainen Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toimii muun muassa kansanterveystyön, erikoissairaanhoidon, mielenterveystyön ja tartuntatautien vastustamistyön asiantuntijalaitoksena. Laitoksen tehtävistä säädetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetussa laissa (668/2008) ja erityislaeissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimialana on väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, sairauksien ja sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ja sen palvelujen kehittäminen. Laitoksen tehtävänä on edellä mainitun lain 2 §:n perusteella muun muassa tutkia, seurata, arvioida ja kehittää sekä ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja antaa asiantuntijatukea hyvinvointia ja terveyttä edistävien politiikkojen, toimintatapojen ja käytäntöjen toteuttamiseksi. Laitoksen tehtävänä on myös tutkia ja seurata väestön hyvinvointia ja terveyttä, niihin vaikuttavia tekijöitä ja niihin liittyviä ongelmia, ongelmien yleisyyttä ja ehkäisymahdollisuuksia, sekä kehittää

tää ja edistää toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ongelmien vähentämiseksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa on Valtion palvelut -osasto, joka ohjaa, järjestää ja tuottaa valtion sosiaali- ja terveystaloutta sekä vastaa toimialalleen kuuluvasta viranomais-toiminnasta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen on integroitu eräitä laitoksia ja toimintoja. Näiden toimintojen toteutuksessa käytetään erilaisia hallinnollisia rakenteita.

Valtion mielisairaalat ovat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisia valtion mielisairaaloista annetun lain (1292/1987) 1 §:n perusteella. Valtion mielisairaaloita ovat Niuvanniemen sairaala ja Vanhan Vaasan sairaala. Valtion mielisairaaloista annetussa asetuksessa (431/1997) säädetään valtion mielisairaaloiden hallinnosta. Valtion mielisairaaloilla on asianomaisen ministeriön neljäksi vuodeksi kerrallaan asettamat johtokunnat. Johtokuntaan kuuluu vähintään kuusi ja enintään kahdeksan jäsentä, joista yksi on henkilöstön keskuudestaan valitsema jäsen ja joista vähintään kahden tulee olla kuntien edustajia. Asianomainen ministeriö määrää yhden jäsenistä toimimaan puheenjohtajana. Johtokunnan tehtävänä on kehittää, ohjata ja valvoa sairaalan toimintaa. Valtion mielisairaaloille kuuluvat asiat ratkaisee johtokunta, johtava lääkäri tai muu virkamies, jolle sellainen toimivalta on johtosäännössä annettu. Asetuksessa säädetään myös muun muassa virkojen kelpoisuusvaatimuksista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annetun lain (1379/2010) mukaan laitoksen alaisia lastensuojeluyksiköitä ovat valtion koulukodit sekä vankilan perheosasto. Lain 3 §:n mukaan valtion koulukodeilla ja vankilan perheosastolla on yhteinen johtokunta, jonka Terveyden ja hyvinvoinnin laitos asettaa neljäksi kalenterivuodeksi kerrallaan. Johtokunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä enintään seitsemän muuta jäsentä ja heillä henkilökohtaiset varajäsenet. Käsiteltäessä vankilan perheosastoon liittyviä asioita johtokunta kuulee Rikosseuraamuslaitosta. Valtion koulukodissa voi olla myös johtajia ja apulaisjohtajia sekä muuta henkilökuntaa. Koulukotikohtaisten johtokuntien sijaan valtion koulukodeilla ja vankilan perheosastoilla on siis yksi johtokunta. Laissa säädetään myös vankilan perheosaston henkilökunnasta ja henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista.

Päätös lapsen sijoittamisesta vankeusrangaistustaan suorittavan tai tutkintavankeudessa olevan vanhempansa kanssa vankilaan siirrettiin Vankeinhoidonlaitokselta lastensuojeluviranomaisille 1.3.2010. Siirron taustalla oli julkisen vallan vastuu turvata erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien asema ja oikeudet ja tavoite saattaa vankien lapset yhdenvertaiseen asemaan muiden lastensuojelun asiakkaiden kanssa (HE 225/2009 vp). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävänä on tutkimukseen perustuva toiminnan edelleen kehittäminen tämä tavoite huomioon ottaen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toimii oikeuspsykiatriasta ja oikeuslääkinnästä vastaavana viranomaisena. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain 3 a §:n mukaan laitoksessa toimii oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta, jossa käsitellään ja ratkaistaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitetut henkilön mielentilaa tai vaarallisuutta koskevat lausuntoasiat, asiat, jotka koskevat rikoksesta syytetyn tai epäillyn taikka mielentilansa vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätetyn henkilön määräämistä psykiatriseen sairaalahoitoon tai hoidettavaksi erityishuoltolaitoksessa sekä asiat, jotka koskevat tällaisen hoidon lopettamista. Oikeuspsykiatristen asioiden lautakunnassa on puheenjohtaja, jonka tulee olla Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen virkamies, jolla on tehtävässä tarvittava asiantuntemus sekä kolme muuta jäsentä. Heistä jokaisella on yksi tai useampi henkilökohtainen varajäsen. Oikeuspsykiatriaan liittyvistä tehtävistä säädetään myös mielenterveyslaissa.

Kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa (459/1973) ja asetuksessa (948/1973) säädetään kuolemansyyn selvittämistoiminnasta. Laissa ja asetuksessa säädetään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtävistä kuoleman ilmoittamisen yhteydessä, lääketieteellisessä kuolemansyyn selvittämisessä ja oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvittämisessä. Laitos vastaa oikeuslääketieteellisestä ruumiinavaustoitinnasta.

Valviralla ja lääninhallituksilla (nykyiset aluehallintovirastot) olleet oikeuslääkinnän ja oikeuspsykiatrian tehtävät siirtyivät Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle 1.1.2010. Hallinnollisena ratkaisuna toiminnot integroitiin osaksi laitoksen organisaatiota. Siirroissa lähtökohtana oli, että siirrot toteutetaan siten, että niistä ei aiheudu häiriötä toiminnalle. Siirtyvä henkilöstö siirtyi organisaatiosta toiseen vanhoihin ehdoin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on kuitenkin jatkanut toimintojen kehittämistä, sillä siirtojen tavoitteena oli tukea alan asiantuntemuksen kehittämistä, vaikuttavuuden parantamista ja resurssien tehokasta hyödyntämistä (HE 151/2009 vp).

Terveidenhuollon organisaatiovalvonta

Julkisen terveydenhuollon toimintayksiköiden toiminnan ohjaus ja valvonta kuuluvat kansanterveyslain 2 §:n, erikoissairaanhoidon lain 5 §:n, mielenterveyslain 2 §:n ja tartuntatautilain 6 a §:n perusteella aluehallintovirastoille ja Valviralle. Valvontatoimivalta kattaa kunnallisen terveydenhuollon toimintayksiköt sekä valtion mielisairaalat. Aluehallintovirastot ja Valvira ohjaavat ja valvovat myös yksityisen terveydenhuollon toimintayksiköitä yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 13 §:n perusteella. Aluehallintovirastojen tehtävistä säädetään lisäksi aluehallintovirastosta annetussa laissa (896/2009) ja Valviran tehtävistä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetussa laissa (669/2008).

Aluehallintovirastolle kuuluu terveydenhuollon ohjaus ja valvonta toimialueellaan. Valvira ohjaa aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhdenmukaistamiseksi terveydenhuollon ohjauksessa ja valvonnassa. Lisäksi Valvira ohjaa ja valvoo kansanterveystyötä, erikoissairaanhoidon, mielenterveystyötä ja tartuntatautien vastustamistyötä erityisesti silloin, kun kysymyksessä ovat periaatteellisesti tärkeät tai laajakantoiset asiat, usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata koskevat asiat, asiat, jotka liittyvät Valvirassa käsiteltävään terveydenhuollon ammattihenkilöä koskevaan valvonta-asiaan, sekä asiat, joita aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään.

Työterveyshuoltolain 24 §:n mukaan kyseisen lain ja sen nojalla annettujen säännösten mukaan työnantajan järjestettäväksi kuuluvan työterveyshuollon toteuttamisesta huolehtivien terveyskeskusten, työterveyshuoltopalveluja tuottavien yksiköiden ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden toiminnan sekä työterveyshuoltopalvelujen sisällön lääketieteellinen valvonta kuuluu sosiaali- ja terveysministeriölle, Valviralle ja aluehallintovirastolle siten kuin siitä erikseen säädetään. Säännöksessä viitataan kansanterveyslain 2 §:ssä, yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 13 ja 14 §:ssä sekä ammattihenkilölain 24 §:ssä oleviin valvontasäännöksiin.

Terveidenhuollon toimintayksiköiden valvonta eli terveydenhuollon organisaatiovalvonta on luonteeltaan laillisuusvalvontaa. Sen ensisijainen tarkoitus on turvata, että toiminta täyttää lainsäädännössä asetetut vaatimukset. Terveidenhuollon valvontaviranomaisten suorittama organisaatiovalvonta on luonteeltaan organisaatioiden oman valvonnan toteutumista varmistavaa ja sitä edistävää. Organisaatio johtaa toimintaansa ja sillä itsellään on aina ensisijainen vastuu seurata ja valvoa toimintaansa. Organisaatiovalvonta edistää myös kyseisessä organisaatiossa toimivien terveydenhuollon ammattihenkilöiden oikeusturvaa.

Valvonnalla ja siihen liittyvällä ohjauksella turvataan ja edistetään palvelujen laatua ja potilasturvallisuutta. Tavoitteena on ehkäistä jo ennalta potilasturvallisuutta vaarantavien olosuhteiden ja käytäntöjen syntymistä. Ohjauksesta voidaan käyttää myös ennakko- tai etukäteisvalvonnan nimitystä. Siihen sisältyvät muun muassa neuvonta, tiedottaminen, ohjaukselliset käynnit valvottavissa toimintayksiköissä ja kouluttamistoiminta. Hyvin toimivalla ohjauksella voidaan usein välttää valvontaviranomaisen tarve puuttua jälkikäteisen valvonnan tai velvoitteiden keinoin terveydenhuollon toimintayksikön toimintaan.

Aluehallintovirastojen ja Valviran organisaatiovalvonta voi käytännössä kohdistua esimerkiksi siihen, onko organisaatiolla riittävät laadunhallintaa ja potilasturvallisuutta varmistavat suunnitelmat ja toimintaohjeet, tai toisaalta siihen, ovatko annetut menettelytapa- ja toimintaohjeet lainsäädännössä asetetut vaatimukset täyttäviä. Valvonta voi kohdistua myös muun muassa organisaation lääkehoidon ja muiden hoitokäytäntöjen toteutuksen tai potilastietojen käsittelyn asianmukaisuuteen, hoidon saatavuuteen ja muihin potilaan oikeuksiin liittyviin kysymyksiin, potilaiden tekemien muistutusten käsittelyn asianmukaisuuteen taikka esimerkiksi terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammattipätevyyden varmistamiseen ja työnjakoon liittyviin kysymyksiin.

Kansanterveyslaissa, erikoissairaanhoidolaissa, mielenterveyslaissa ja tartuntatautilaissa säädetään Valviran ja aluehallintoviraston mahdollisuudesta perustellusta syystä tarkastaa terveydenhuollon toiminta ja toiminnan järjestämisessä käytettävät toimintayksiköt ja toimitilat. Tarkastus voidaan tehdä ennalta ilmoittamatta. Tarkastaja on päästettävä kaikkiin tiloihin ja hänelle on salassapitosäännösten estämättä esitettävä kaikki hänen pyytämänsä, tarkastuksen toimittamiseksi välttämättömät asiakirjat. Tarkastajalle on maksutta toimitettava hänen pyynnöstään jäljennökset tarpeellisista asiakirjoista. Hänellä on myös oikeus ottaa valokuvia. Tarkastajalla voi olla apunaan tarpeellisia asiantuntijoita. Poliisin on tarvittaessa annettava virkapuolue tarkastuksen suorittamiseksi.

Edellä mainituissa terveydenhuollon järjestämistä koskeissa laeissa säädetään myös Valviran ja aluehallintoviraston käytettävissä olevista toimenpiteistä ja seuraamuksista silloin, kun toiminnan järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai muita epäkohtia tai toiminta on muutoin lainvastaista. Valvira tai aluehallintovirasto voi antaa määräyksen puutteiden korjaamisesta tai epäkohtien poistamisesta ja potilasturvallisuuden niin edellyttäessä määrätä toiminnan välittömästi keskeytettäväksi tai kieltää toimintayksikön, sen osan tai laitteen käytön. Valvira tai aluehallintovirasto voi velvoittaa kunnan ja kuntayhtymän noudattamaan tällaista määräystä sakon uhalla tai uhalla, että toiminta keskeytetään taikka että toimintayksikön, sen osan tai laitteen käyttö kielletään. Valvira tai aluehallintovirasto voi myös lievemmissä tapauksissa antaa virheellisestä menettelystä tai velvollisuuden täyttämättä jättämisestä huomautuksen vastaisuuden varalle tai voi kiinnittää valvottavan huomiota toiminnan asianmukaiseen järjestämiseen ja hyvän hallintotavan noudattamiseen.

Valvonta-asiat voivat tulla vireille esimerkiksi potilaiden tai heidän omaistensa ilmoitusten tai kanteluiden perusteella, muilta viranomaisilta saadun tiedon perusteella, apteekkeilta, ammattihenkilöiden työnantajilta, esimiehiltä tai tuomioistuimilta saatujen ilmoitusten johdosta sekä eri viranomaisten lausuntopyyntöjen perusteella. Valvira ja aluehallintovirastot voivat ottaa asian selvitettäväkseen myös omasta aloitteestaan.

Valviran ja aluehallintovirastojen käsittelemien terveydenhuollon valvonta-asioiden määrät ovat kasvaneet jatkuvasti. Valvirassa tuli vuonna 2014 vireille kaikkiaan 1 167 terveydenhuollon valvonta-asiaa (585 asiaa vuonna 2005) ja aluehallintovirastoissa yhteensä 2 066 valvonta-asiaa. Valvira ratkaisi vuonna 2014 yhteensä 1 350 valvonta-asiaa, joista kanteluita oli 433, valvonnallisia lausuntoasioita 164 ja muita valvonta-asioita 753. Aluehallintovirastoissa puo-

lestaan ratkaistiin vuonna 2014 yhteensä 2 148 valvonta-asiaa, joista kanteluita oli 1 435, valvonnallisia lausuntoasioita 28 ja muita valvonta-asioita 685.

Terveysdenhuollon ammattihenkilöiden valvonta

Terveysdenhuollon ammattihenkilöllä tarkoitetaan henkilöä, joka on ammattihenkilölain nojalla saanut ammatinharjoittamisoikeuden tai ammatinharjoittamisluvan sekä henkilöä, jolla on edellä mainitun lain nojalla oikeus käyttää terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa valtioneuvoston asetuksessa (564/1994) säädettyä terveydenhuollon ammattihenkilön ammatinimikettä. Terveysdenhuollon ammattihenkilöitä ovat muun muassa lääkäri, hammaslääkäri, sairaanhoitaja, psykologi ja lähihoitaja.

Myös terveydenhuollon ammattihenkilöiden ohjaus ja valvonta kuuluvat sekä aluehallintovirastojen että Valviran tehtäviin. Terveysdenhuollon valvontaviranomaisten työnjaosta säädetään ammattihenkilölain 24 §:ssä terveydenhuollon järjestämistä koskevia lakeja vastaavasti siten, että aluehallintovirasto ohjaa ja valvoo terveydenhuollon ammattihenkilöitä toimialueellaan. Valvira käsittelee asian erityisesti silloin, kun kyseessä on periaatteellisesti tärkeä tai laajakantoinen asia, epäily hoitovirheestä, joka on johtanut kuolemaan tai vaikeaan pysyvään vammautumiseen, oikeuslääkärin tekemään kuolemansyyn selvittämiseen liittyvä asia, asia, joka saattaa edellyttää turvaamis- tai kurinpitotoimenpiteitä taikka asia, jota aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään. Valvira myös ohjaa aluehallintovirastojen toimintaa ohjauksen ja valvonnan yhdenmukaistamiseksi.

Ammattihenkilölain 26 §:n mukaan Valvira voi antaa seuraamuksen terveydenhuollon ammattihenkilölle virheellisestä toiminnasta, jos terveydenhuollon ammattihenkilö laiminlyö kyseisessä laissa säädetyn velvoitteen, suorittaa sellaisia tehtäviä, joihin hänen koulutustaan tai ammattitaitoaan on pidettävä riittämättömänä tai hänen toimintamahdollisuuksiaan rajoitettuihin, tai toimii muutoin virheellisesti tai moitittavasti. Seuraamuksena Valvira voi antaa ammattihenkilölle tarkempia määräyksiä ja ohjeita ammatitoimintaa varten, rajoittaa laillistetun ammattihenkilön ammatinharjoittamisoikeutta määräajaksi tai toistaiseksi, poistaa laillistetun ammattihenkilön ammatinharjoittamisoikeuden määräajaksi tai toistaiseksi, kieltää nimesuojattua ammattihenkilöä käyttämästä asianomaista terveydenhuollon ammattihenkilön ammatinimikettä määräajaksi tai toistaiseksi, taikka peruuttaa luvan saaneen ammattihenkilön ammatinharjoittamisluvan. Oikeus ryhtyä turvaamistoimenpiteisiin eli puuttua ammattioikeuksiin on vain Valviralla. Valvira voi myös ryhtyä tarvittaessa ammattihenkilöön kohdistuviin kurinpitotoimenpiteisiin. Kurinpitorangeistus eli kirjallinen varoitus voidaan ammattihenkilölain 33 §:n perusteella antaa, jos ammattihenkilö toimii vastoin lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä taikka syyllistyy tehtävässään muutoin virheellisyyteen tai laiminlyöntiin, joka ei ole kuitenkaan sen laatuinen, että häntä olisi syytettävä tuomioistuimessa.

Sekä Valvira että aluehallintovirasto voivat, jos asia ei anna aihetta kurinpito- tai turvaamistoimenpiteisiin, antaa terveydenhuollon ammattihenkilölle niin kutsuttua hallinnollista ohjausta, esimerkiksi antaa hänelle huomautuksen tai lievemmissä tapauksissa kiinnittää hänen huomiotansa asianmukaiseen ammatitoimintaan.

Vankien terveydenhuoltoa koskevat terveydenhuollon ammattihenkilöiden valvonta-asiat käsitellään Valviran ja aluehallintovirastojen työnjakoa koskevista säännöksistä johtuen pääosin aluehallintovirastoissa. Valvirassa näitä asioita on käsitelty yleensä vuosittain alle 10 ja aluehallintovirastoissa yhteensä 20—30.

Vankiterveydenhuollon omavalvonta

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 9 §:n nojalla Rikosseuraamuslaitoksen tai sen virkamiehen toiminnasta tehdyn hallintokantelun ratkaisee pääjohtaja, aluejohtaja tai muu erikseen säädetty tai työjärjestyksessä määrätty keskushallintoyksikön virkamies tai yksikön päällikkö.

Vankiterveydenhuollon toiminnan valvonnasta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Kyse on näin ollen organisaation omavalvonnasta. Terveystenhuoltoyksikön toimintaa koskevia muistutuksia tehtiin vuonna 2010 yhteensä 65, vuosina 2011 ja 2012 molempina 48 ja vuonna 2013 yhteensä 30. Lisäksi terveydenhuoltoyksikön keskushallinto on käsitellyt vankien laatimia terveydenhuoltoa koskevia kanteluita vuosittain noin 40—75.

Ylimmät laillisuusvalvojat

Valtioneuvoston oikeuskanslerin tehtävänä on Suomen perustuslain (731/1999) 108 §:n 1 momentin mukaan valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaista suuntaa. Oikeuskanslerin tulee myös valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan vastavasti valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Oikeusasiamies valvoo myös valtioneuvoston, valtioneuvoston jäsenten sekä tasavallan presidentin päätösten ja toimenpiteiden laillisuutta siten kuin perustuslain 112 ja 113 §:ssä säädetään.

Ylimpien laillisuusvalvojien laillisuusvalvonnan keskeinen muoto on heille tehtyjen kanteluiden tutkiminen, minkä lisäksi he ottavat asioita tutkittavakseen myös omasta aloitteestaan. Ylimpien laillisuusvalvojien välisestä työnjaosta säädetään valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen välisestä työnjaosta annetussa laissa (1224/1990). Lain 1 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella valtioneuvoston oikeuskansleri on vapautettu velvollisuudesta valvoa lain noudattamista muun muassa sellaisissa eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltaan kuuluvissa asioissa, jotka koskevat vankiloita ja muita sellaisia laitoksia, joihin henkilö on otettu vastoin tahtoaan. Oikeuskanslerin on lain 2 §:n mukaan siirrettävä asia 1 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa oikeusasiamiehen käsiteltäväksi, jollei hän katso erityisistä syistä tarkoituksenmukaiseksi ratkaista asiaa itse. Esimerkiksi vankien terveydenhuoltoa koskevia asioita käsittelee ylimmistä laillisuusvalvojista näin ollen pääsääntöisesti ainoastaan eduskunnan oikeusasiamies. Oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan virastojen ja laitosten tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin.

Jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menettänyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle. Jos aihetta on, oikeusasiamies voi saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä taikka kiinnittää valvottavan huomiota hyvän hallintotavan vaatimuksiin tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin. Oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi.

si. Oikeusasiamies voi tehtävänsä hoitaessaan kiinnittää valtioneuvoston tai muun lainsäädännön valmistelusta vastaavan toimielimen huomiota säännöksissä tai määräyksissä havaitsemiinsa puutteisiin sekä tehdä esityksiä niiden kehittämiseksi ja puutteiden poistamiseksi.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä tuli vuonna 2014 Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (Optional Protocol to the Convention against Torture, OPCAT) mukainen kansallinen valvontaelin (National Preventive Mechanism, NPM). Valvontaelimen tehtävänä on tehdä tarkastuksia paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä henkilöitä. Siten soveltamisalaan kuuluvat muun muassa vankilat ja psykiatriset sairaalat. Uusi tehtävä tuo mukanaan uusia piirteitä ja vaatimuksia oikeusasiamiehen tarkastustoimintaan. Oikeusasiamies voi käyttää apunaan asiantuntijoita hoitaessaan kansallisen valvontaelimen tehtäviä. Oikeusasiamies raportoi vuosittain havainnoistaan YK:lle.

Oikeusasiamies on käsitellyt vankiterveydenhuoltoa koskevia kanteluita aikaisempina vuosina noin 15 kappaletta vuosittain. Vuonna 2015 vankiterveydenhuoltoa koskevien kantelujen määrä on jo heinäkuun loppuun mennessä kaksinkertaistunut. Kantelujen lisäksi oikeusasiamiehellä oli elokuussa 2015 vireillä noin 10 vankiterveydenhuoltoa koskevaa omaa aloitetta, jotka kaikki liittyvät nimenomaan organisaatiovalvontaan ja ovat usein lähtöisin tarkastushavainnoista.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö

Kansainväliset sopimukset ja suositukset

Suomen ratifioiman taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 6/1976) 12 artiklan mukaan yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielen terveydestä.

Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 80/2002) 12 artiklan mukaan varmistaakseen, että oikeutta terveyden suojeluun voidaan käyttää tehokkaalla tavalla, sopimuspuolet sitoutuvat, joko suoraan tai yhteistyössä julkisten tai yksityisten järjestöjen kanssa, ryhtymään asianmukaisiin toimiin, joiden tarkoituksena on muun muassa: 1. poistaa terveyttä heikentävät syyt mahdollisuuksien mukaan, 2. järjestää neuvontapalveluja ja valistusta terveyden edistämiseksi ja rohkaista henkilökohtaisen vastuun ottamista terveyttä koskevissa asioissa sekä 3. ehkäistä tartuntatauteja, kansantauteja ja muita sairauksia sekä onnettomuuksia mahdollisuuksien mukaan.

Vankien terveydenhuollon kannalta velvoittavaa kansainvälistä sääntelyä on myös Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa (SopS 19/1990). Valtiolla on velvollisuus huolehtia vapautensa menettäneiden henkilöiden terveydestä ja hyvinvoinnista. Vangille tulee tarjota vankilassa hänen tarvitsemansa sairaanhoito ja sen epääminen voi johtaa 3 artiklan loukkaamiseen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on runsaasti vankiterveydenhuoltoa koskevia ratkaisuja. Ihmisoikeustuomioistuin ei kuitenkaan ole edellyttänyt, että terveydenhuolto tulisi järjestää osana muuta julkista terveydenhuoltoa.

Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea (CPT) on kiinnittänyt huomiota vankiterveydenhuoltoon tarkastuksissaan. Suomea koskevilla tarkastuskäynneillään CPT on ottanut kantaa erityisesti terveydenhuoltopalveluiden saatavuuteen ja vankilaan saapuneiden henkilöi-

den terveydentilan tarkastamiseen. Myös eristettynä pidettyjen henkilöiden terveydentilan seurantaan on kiinnitetty huomiota.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 35 artiklan mukaan jokaisella on oikeus saada ehkäisevää terveydenhoitoa ja sairaanhoitoa kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisin edellytyksin.

Suositusluonteisia ohjeita vankien terveydenhuollosta on annettu myös YK:n ja sen alaisten toimijoiden kannanotoissa sekä Euroopan vankilasääntöissä. YK:n yleiskokouksen hyväksymässä vankien kohtelun peruseriaatteita koskevassa päätöslauselmassa 45/111 (Basic Principles for the Treatment of Prisoners, 1990) todetaan, että vangeilla on oltava oikeus käyttää maan terveydenhuoltopalveluja ilman heidän oikeudellisesta tilanteestaan johtuvaa syrjintää.

YK:n yleiskokous on hyväksynyt päätöslauselman 37/194 terveydenhuoltohenkilöstöä, erityisesti lääkäreitä, koskevista eettisistä periaatteista vankien suojelussa kidutukselta ja muulta julmalta ja ihmisarvoa loukkaavalta kohtelulta ja rangaistukselta (Principles of Medical Ethics relevant to the Role of Health Personnel, particularly Physicians, in the Protection of Prisoners and Detainees against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1982). Terveydenhuoltohenkilökunnalla, erityisesti lääkäreillä, on päätöslausuman mukaan velvollisuus antaa vangeille samantasoista suojaa ja kohtelua kuin niille, joita ei ole vangittu tai pidätetty. Lisäksi päätöslauselman mukaan on vastoin lääkärin etiikkaa olla vangittuun tai pidätettyyn sellainen ammatillinen suhde, jonka tarkoituksena ei ole yksinomaan arvioida, suojella tai parantaa vangin tai pidätetyn fyysistä tai psyykkistä terveyttä. Ammattieettisten velvoitteiden vastaista on myös esimerkiksi osallistua menettelyyn, jossa pidätellään kiinni vankia tai pidätettyä paitsi, jos menettely perustuu puhtaasti lääketieteellisiin kriteereihin ollen välttämätön vangin, muiden vankien tai vartijoiden fyysisen tai psyykkisen terveyden takia, eikä se aiheuta vaaraa vangin tai pidätetyn fyysiselle tai psyykkiselle terveydelle.

Euroopan neuvoston vankilasääntöjen 1 artiklan mukaan vankeja on kohdeltava heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Sääntöjen 2 artiklan mukaan vapautensa menettäneet henkilöt säilyttävät kaikki ne oikeudet, joita ei lain nojalla poisteta vankeuden tai tutkintavankeuden johdosta. Vankilaolojen tulisi lisäksi vastata mahdollisimman paljon oloja normaalissa yhteiskunnassa ja vankien sopeutumista yhteiskuntaan tulisi edistää.

Euroopan vankilasääntöjen artiklassa 39 todetaan, että vankilaviranomaisten on huolehdittava huostassaan olevien vankien terveydestä. Sääntöjen 40 artiklan mukaan vankilaterveydenhuolto on järjestettävä yhteistyössä paikallisen tai kansallisen yleisen terveydenhuollon kanssa ja sen on oltava yhtenäinen ja yhteensopiva kansallisen terveydenhuollon kanssa. Vangit eivät saa joutua syrjityksi oikeudellisen asemansa vuoksi, vaan heillä on oltava oikeus käyttää maassa tarjolla olevia terveydenhuoltopalveluita. Vangeilla on oltava mahdollisuus käyttää kaikkia tarpeellisia lääketieteellisiä, kirurgisia tai psykiatrisia palveluja, yhteiskunnan tarjoamat palvelut mukaan lukien.

Suosituksen 41 artiklan mukaan jokaisessa vankilassa tulisi olla käytettävissä vähintään yksi pätevä yleislääkäri ja asianmukaisesti koulutettua terveydenhoitohenkilökuntaa. Pätevän lääkärin tulisi olla käytettävissä kiireellisissä tapauksissa. Hammaslääkäri- ja optikkopalveluiden tulisi niin ikään olla vankien käytettävissä.

Suosituksen 42 artiklan mukaan lääkärin tai sairaanhoitajan tulisi tavata jokainen vanki mahdollisimman pian saapumisen jälkeen ja tutkia hänet, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Vankien hoidossa on muuten noudatettavia yleisiä sääntöjä terveydenhoidosta. Terveydenhuoltohenkilöstön on noudatettava vaitiolovelvollisuutta koskevia normaaleja sääntöjä. Erityistä huomiota

on kiinnitettävä muun muassa yksinäisyysrangaistuksen vaikutuksiin ja muihin vankilaolojen terveyttä vaarantaviin erityispiirteisiin.

Suosituksen 46 artiklan mukaan erityishoitoa tarvitsevat vangit on siirrettävä ulkopuolisiin laitoksiin tai sairaaloihin, jos hoitoa ei voida antaa vankilassa.

YK:n alaisen Maailman terveysjärjestö WHO:n Euroopan aluetoimiston järjestämän, eräiden Euroopan maiden terveydenhuolto- ja vankilahenkilökuntaa edustavien delegaatioiden tapaamisen yhteydessä on annettu vankilaterveydenhuoltoa osana julkista terveydenhuoltoa koskeva Moskovan julistus (Prison Health as part of Public Health, 2003). Julistuksessa suositellaan, että vankiterveydenhuolto ja julkinen terveydenhuolto ovat läheisessä yhteydessä. Syynä tälle todetaan olevan se, että yhteiskunnan kaikkein marginalisoiduimmat ryhmät (muun muassa huonosta terveydestä ja kroonisista hoitamattomista sairauksista kärsivät, riskikäyttäytyjät kuten suonensisäisten huumeiden käyttäjät ja seksityöntekijät) ovat yliedustettuina vankiloissa. Jos tartunnan saaneet tai ne, joilla on korkea riski saada tartuntatauteja liikkuvat vankilaitoksiin tai takaisin yhteiskuntaan ilman tehokasta hoitoa, voivat tartuntataudit levitä sekä vankiloissa että niiden ulkopuolella. Tautien ehkäisyn ja hoidon tulee tapahtua tieteellisten ja vankkojen kansanterveydellisten periaatteiden pohjalta. Lisäksi julistuksen mukaan useimmat vankilat maailmassa ovat epäterveellisiä ja infektioiden määrä vangeilla muun muassa HIV:n ja hepatiitin osalta on paljon muuta väestöä korkeampi.

Moskovan julistuksessa esitetään suosituksia, joilla pyritään vankien terveydenhuollon parantamiseen, vankilan henkilökunnan terveyden suojelemiseen ja WHO:n Euroopan alueen valtioiden kansanterveydellisten tavoitteiden edistämiseen. Suosituksissa todetaan, että jäsenvaltioiden tulisi luoda läheisiä yhteyksiä terveysministeriön ja vankilalaitoksesta vastuussa olevan ministeriön välillä muun muassa korkeatasoisen hoidon, henkilökunnan suojelemisen ja hoidon jatkuvuuden takaamiseksi vankilan ja ulkopuolisen yhteiskunnan välillä.

WHO:n Euroopan aluetoimisto on laatinut yhdessä asiantuntijoiden kanssa vankiterveydenhuollon hallinnonalaan koskevan politiikkakatsauksen (Good governance for prison health in the 21st century. A policy brief on the organization of prison health, 2013). Katsauksessa todetaan, että valtaosassa WHO:n Euroopan alueen jäsenvaltioita oikeusministeriö tai sisäministeriö on vastuussa vankiterveydenhuollosta. Katsauksessa muun ohella katsotaan, että vankiterveydenhuollon tarkoituksena tulisi olla yksinomaan vankien terveydenhuolto eikä sen koskaan tulisi olla osallisena vankien rankaisemisessa. Vankiterveydenhuollon tulisi olla täysin riippumaton vankilan hallinnosta, mutta sen tulisi samalla kommunikoida tehokkaasti sen kanssa. Katsauksessa suositellaan, että terveysministeriön tulisi järjestää vankien terveydenhuoltopalvelut ja olla niistä vastuussa sekä toimia terveellisten vankilaolosuhteiden hyväksi. Vankien terveyteen ja hyvinvointiin myötävaikuttavien toimijoiden toiminnan koordinaatio on koko hallituksen vastuulla. Euroopan aluetoimiston jäsenmaista jäljempänä käsiteltävän Norjan ohella Ranska, Britannia ja Italia ovat jo siirtäneet vankiterveydenhuollon terveysministeriön vastuulle. Lisäksi kaksi Espanjan autonomista aluetta ja osa Sveitsin kantoneista ovat toteuttaneet samankaltaisen uudistuksen.

Vankiterveydenhuolto muissa Pohjoismaissa

Ruotsi

Ruotsissa lähtökohtana on, ettei oikeusministeriön alainen Rikosseuraamuslaitos (Kriminalvård) normaalisuusperiaatteen vuoksi vastaa vankien terveydenhuollosta. Käytännön syistä ja

myös turvallisuuden vuoksi vankeinhoidossa kuitenkin järjestetään terveyden- ja sairaanhoitoa avohoitona. Tällaisesta hoidosta vastaa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinto.

Rikosseuraamuslaitoksen palkkaamat sairaanhoitajat muodostavat vankiterveydenhuollon perustan. Kaikissa vankiloissa ja tutkintavankiloissa on vähintään yksi sairaanhoitaja, tosin pienimmissä yksiköissä vain osa-aikaisesti. Sairaanhoitaja on tavattavissa aina arkisin, suuremmissa laitoksissa myös pyhäpäivinä. Jokaisessa vankilassa on lääkärin vastaanotto vähintään kerran viikossa. Voimassa oleva hoitotakuu saadaan siten toteutetuksi myös vankeinhoidossa. Ennen lääkärin vastaanottoa sairaanhoitaja arvioi vangin hoidon tarpeen. Sairaanhoitajat ovat siis Rikosseuraamuslaitoksen henkilökuntaa, mutta lääkäreiden ja hammaslääkäreiden palvelut vuokrataan. Koska vangeilla on paljon psyykkisiä ongelmia, laitoksissa työskentelee usein psykiatri. Naisvankiloissa on mahdollisuus päästä gynekologin vastaanotolle.

Tarvittaessa vanki voi saada esimerkiksi sairaalahoitoa vankilan ulkopuolella. Tällöin Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunta valvoo vankia matkan aikana ja lääkärin vastaanotolla.

Ruotsissa on kesäkuussa 2013 perustettu terveydenhuollon valvontaviranomainen Inspektionen för vård och omsorg (IVO). IVO on sosiaaliministeriön (Socialdepartementet) alainen viranomainen, jonka tehtäviin kuuluu valvoa toimintaa mm. terveyden- ja sairaanhoidon alalla, mukaan lukien vankiterveydenhuolto. Vankeja siis käytännössä hoitavat Rikosseuraamuslaitoksessa työskentelevät tai laitoksen kanssa sopimuksen tehneet terveydenhuollon ammattihenkilöt, mutta IVO valvoo vankien terveydenhuoltoa sekä antaa sitä koskevia määräyksiä ja ohjeita.

Potilasturvallisuuslain (Patientsäkerhetslag (2010:659) mukaan hoidosta vastuussa oleva viranomainen on velvollinen ilmoittamaan IVO:lle tapahtumista, jotka ovat aiheuttaneet tai olisivat voineet aiheuttaa vakavan hoitovirheen (1 luvun 3 ja 5 §). Lain 7 luvun mukaan IVO valvoo terveydenhuollon toimintayksiköiden ja terveyden- ja sairaanhoitohenkilöstön toimintaa. Valvontaa suoritetaan ensisijaisesti tarkkailemalla, että hoitoa antava taho noudattaa potilasturvallisuutta koskevia velvollisuuksiaan. Myös potilaat voivat ilmoittaa IVO:lle hoidon yhteydessä tapahtuneista potilasvahingoista tai siitä, että heidän hoidossaan potilasturvallisuus on vaarantunut. IVO tutkii asian selvittääkseen, millä tavalla potilasturvallisuus on vaarantunut ja miten vastaavaa voidaan estää tapahtumasta. IVO voi tarpeen vaatiessa tehdä ilmoituksen syyttäjälle. Perustellusta syystä IVO voi myös tehdä ilmoituksen viranomaiselle (Hälsö och sjukvårdens ansvarsnämnd), joka päättää mm. terveydenhuollon ammattihenkilön laillisuuden peruuttamisesta. Jos terveydenhuollon toimintayksikkö laiminlyö velvoitteitaan tavalla, joka voi vaarantaa potilasturvallisuutta, IVO voi määrätä toimintayksikön täyttämään velvoitteensa ja tehostaa määräystään uhkasakolla. IVO voi potilasturvallisuuden vaarantumistilanteissa myös kieltää toiminnan.

Norja

Norjassa kunta on velvollinen järjestämään vangeille terveydenhuollon samoin kuin muillekin kuntalaisille. Malli varmistaa terveysten palveluiden riippumattomuuden rikosseuraamusalasta. Terveysten hoitohenkilöstö hoitaa tehtäviään itsenäisesti, eikä vankilan johto voi antaa heille määräyksiä. Rikosseuraamuslaitos päättää vankeusrangaistuksen toimeenpanosta, mutta lääkärin mielipide on otettava vangin kohtelussa huomioon.

Kunnallisista terveysten- ja hoivapalveluista annetun lain (Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m.) mukaan niissä kunnissa, joissa sijaitsee vankila, kunta vastaa vankien terveysten palveluista (3 luvun 9 §). Vankien terveysten palveluiden tulee olla osa kunnallista järjes-

telmää ja vastata yleisiä terveyspalveluita. Kunnat voivat tarvittaessa tehdä yhteistyötä palveluiden järjestämisessä. Läänit (fylkeskommunene) ovat vastuussa vankien hammaslääkäripalveluista. Vankilan sijaintipaikkakunnan alueella toimiva valtion terveyspalveluyritys (De regionale helseforetakene) vastaa erityispalveluista, joita ovat muun muassa sairaala- ja laboratoriapalvelut ja ambulanssi.

Norjassa vankien terveyspalveluille varataan valtion budjetista vuosittain osuus, joka jaetaan vankiterveydenhuoltoa järjestäville lääneille ja kunnille.

Mahdollisimman suuri osa vankien terveydenhuollosta tulisi järjestää vankilan tiloissa. Erikoissairaanhoitoa järjestetään sekä vankiloissa että niiden ulkopuolisessa terveydenhuollossa. Julkinen terveydenhuolto vastaa poliklinisista mielenterveys- ja päihdepalveluista, joita ei eroteta toisistaan. Erityispalveluista esimerkiksi mielenterveyden avohoito ja huumeriippuvaisten palvelut suositellaan järjestettäväksi vankilassa kokeneen terveydenhuoltohenkilökunnan ja vankilan henkilökunnan kanssa, koska hoidossa on tärkeä tuntee vankilan olosuhteet. Psykologin tai psykiatrin vastaanotto on 31 vankilassa. Oslon vankila on ainoa, jossa järjestetään psykiatrista erikoissairaanhoitoa.

Suurimmissa suljetuissa vankiloissa on yleensä oma klinikka hammashoitoa varten ja näillä klinikoilla on oma henkilöstönsä. Jos vankilassa ei ole tarjolla hammashoitoa, läänin on järjestettävä vankien hammashoito muulla tavalla.

Jos vangin tarvitsemaa hoitoa ei ole tarjolla vankilassa, vanki voidaan viedä hoitoon vankilan ulkopuolelle. Vangilla voi karkaamisen estämiseksi olla saattajanaan yksi tai useampia Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiä. Avolaitoksesta vanki voi harkinnan mukaan poistua käymään terveysasemalla ilman saattajaa.

Terveys- ja sosiaaliministeriöllä (Helse- og omsorgsdepartementet) on yleinen vastuu sosiaali- ja terveyspalveluista. Ministeriön alainen terveydenhuollon keskusvirasto (Helsedirektoratet) on terveydenhuollon asiantuntijaelin, jolle kuuluu myös hallinnollinen vastuu yleistä terveydenhuoltoa koskevista laeista ja asetuksista (säätelyn kehittäminen, politiikkojen toimeenpano). Virasto valvoo myös vankien terveyspalveluiden järjestämistä. Keskusvirastolla on toimivalta ohjeistaa maaherroja (fylkesmennene), jotka ovat hallituksen edustajia lääneissä. Maaherrojen tehtävä on avustaa terveydenhuollon viranomaisia tehtäviensä toteuttamisessa. He esimerkiksi edistävät yhteistyötä vankeinhoidon ja terveydenhuollon välillä.

Maaherrojen tehtävä on myös varmistaa, että terveys- ja hoivapalveluja koskevat ohjeet tunnetaan ja että väestön saatavilla on asianmukaiset terveyspalvelut. Maaherra on myös alueellaan toimiva valvontaviranomainen. Potilaat voivat pyytää maaherraa tutkimaan, onko terveydenhuoltohenkilöstö täyttänyt velvollisuutensa. Tällaisella ilmoituksella ei ole suoraa vaikutusta potilaan oikeuksiin, eikä potilaalla ole sen perusteella oikeutta hyvitykseen. Vakavimmissa tapauksissa maaherra voi lähettää asian käsiteltäväksi Valtion terveydenhuollon valvontaviranomaiseen (Statens helsetilsyn), joka voi tarvittaessa kohdistaa toimenpiteitä terveydenhuollon ammattihenkilöihin terveydenhuoltohenkilöstöstä annetun lain (Lov om helsepersonell m.v) 11 luvun mukaisesti. Potilaat voivat myös tehdä maaherralle kantelun, jos kokevat etteivät ole saaneet terveyspalveluita, joihin ovat oikeutettuja tai jos he haluavat riitauttaa terveydenhuollon tekemän päätöksen hoidon tarpeesta. Maaherran päätös kanteluasiassa on lopullinen ja sitä on noudatettava asianomaisessa tilanteessa. Varsinaiset potilasvahinkoasiat Norjassa käsittelee Norsk pasientskadeerstatning, NPE, joka on itsenäinen terveys- ja sosiaaliministeriön alainen virasto.

Maaherrojen hallinnollinen ohjaus (mm. budjettiasiat) kuuluu kunnallisasioista vastaavalle ministeriölle (Kommunal- og moderniseringsdepartementet). Maaherrojen ammatillinen ohjaus kuuluu terveys- ja sosiaaliministeriön alaiselle Valtion terveydenhuollon valvontaviranomaiselle. Tämä tarkoittaa, että laitos kouluttaa ja ohjaa maaherroja varmistaakseen kanteluasioiden samanlaisen käsittelyn koko maassa.

Rikosseuraamuslaitos vastaa siitä, että vankilassa tarjottavilla terveyspalveluilla on käytössään sopivat tilat ja varusteet, kuten esimerkiksi kalusteet, puhelin ja internet- tai faksiyhteys. Kunta puolestaan on vastuussa potilasrekistereistä ja niiden turvallisuudesta.

Tanska

Tanskassa oikeusministeriö vastaa vankiloiden terveydenhuollon järjestämisestä, tuottamisesta ja rahoittamisesta. Terveydenhuollosta vastaava keskusvirasto (Sundhedsstyrelsen) valvoo vankeinhoidossa työskentelevää terveydenhuollon henkilöstöä.

Vangilla on oikeus sairaanhoitoon ja muihin terveydenhuollon palveluihin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (Bekendtgørelse af lov om fuldbyrdelse af straf m.v., (Straffuldbydelsesloven) LBK 435/2012) 45 §:n nojalla. Vankiterveydenhuollon käytännön toiminnasta säädetään oikeusministeriön hallinnollisessa määräyksessä (Bekendtgørelse om sundhedsmæssig bistand til indsatte i kriminalforsorgens institutioner, BEK nr 374 af 17/05/2001).

Vankeja hoitaa laitoksen lääkäri. Jos lääkäri katsoo tarpeelliseksi, vanki voi saada erikoislääkärin hoitoa myös vankilan ulkopuolella. Jos vanki tarvitsee sairaalahoitoa, hänet voidaan siirtää sairaalaan, Kööpenhaminan vankiloiden sairaalaosastolle (Vestre Hospital) tai vastaavaan Rikosseuraamuslaitoksen alaiseen laitokseen. Vestre Hospital -osastolle sijoitetaan sairaita vankeja, jotka eivät tarvitse sairaalahoitoa, mutta joita ei voida sijoittaa tavalliselle vankilan osastolle. Vankilan on mahdollisimman pian vangin laitokseen saapumisen jälkeen tarjottava tälle mahdollisuutta keskustella laitoksen lääkärin tai sairaanhoitajan kanssa. Tutkintavangilla on oikeus kutsua luokseen oma lääkärisä, ellei tätä evätä tutkintavankeuden tarkoituksen perusteella.

Vankien hammashoidosta vastaa laitoksen hammaslääkäri. Jos se on yksittäistapauksessa perusteltua, laitoksen johtaja voi antaa vangille luvan olla oman hammaslääkärin hoidossa, jos järjestely ei vaaranna laitoksen turvallisuutta tai järjestystä. Laitoksen tulee mahdollisimman pian vangin saapumisen jälkeen kertoa vangille, kuinka hammashoito on järjestetty.

Useimmissa vankiloissa on osa-aikainen konsultoiva psykiatri tai psykologi. Kriisitapauksissa vankila voi pyytää Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta (Direktoratet for Kriminalforsorgen) psykologista apua vangille. Psykiatrasta hoitoa tarvitseva vanki voidaan siirtää sairaalaan. Vanki, joka ei ole mielisairas, mutta tarvitsee psykiatrasta tai psykologista apua, voidaan siirtää Rikosseuraamuslaitoksen valtakunnalliseen erityisvankilaan (Anstalten ved Herstedvester).

Lääkkeiden jakelusta vastaavat vanginvartijat lääkärin ohjeen mukaan. Oikeusministeriö on antanut määräyksiä jakelussa noudatettavasta menettelystä (Vejledning om medicinudlevering m.v. til indsatte i fængsler og arresthuse, VEJ nr 54 af 05/07/2011).

2.3 Nykytilan arviointi

Vankiterveydenhuollon järjestäminen

Normaalisuusperiaatteen mukaan vankien olosuhteiden tulisi mahdollisimman pitkälle vastata normaalissa yhteiskunnassa vallitsevia olosuhteita. Oikeusministeriön normaalisuusperiaatteen toteutumista arvioinut työryhmä totesi raportissaan, että vankilan terveydenhuollon tehtäviin kuuluu samantasoisien lääketieteellisen hoidon antaminen kuin vapaudessakin potilaalle annetaan. Vankilassa pyritään terveydenhuollonkin keinoin edistämään vangin selviytymistä vapaudessa.

Vankien terveydenhuolto poikkeaa normaalisuusperiaatteen lähtökohdista, sillä terveydenhuollon järjestäminen on oikeusministeriön alaisen Rikosseuraamuslaitoksen vastuulla. Vankiterveydenhuolto järjestetään siis erillään muusta julkisesta terveydenhuollosta. Kansainvälisissä suosituksissa korostetaan vankilaterveydenhuollon ja yleisen terveydenhuollon välistä yhteyttä, jossa tausta-ajatuksena on syrjimättömyys ja vangin oikeus samoihin terveydenhuoltopalveluihin muun väestön kanssa. Parhaimmillaan hyvin toimiva vankiterveydenhuolto voi tarjota mahdollisuuden tarttua syrjäytyneiden ihmisryhmien ongelmiin ja samalla tukea uusintarikollisuuden ehkäisyä. Vankeusaikaisen terveydenhuollon erillisyys muista julkisista terveyspalveluista katkaisee kuitenkin olemassa olevat hoitosuhteet ja haittaa tuloksellisten hoitojatkumoiden kehittämistä.

Vankien yleinen terveydentila on muuta väestöä heikompi. Vangeilla on muuhun väestöön verrattuna huomattavasti keskimääräistä enemmän niin mielenterveys- ja päihdeongelmia kuin somaattisia sairauksia. Vankiloissa myös tarttuvien tautien, esimerkiksi veriteitse tarttuvien virusinfektioiden leviämisen riski on suuri.

Vankiterveydenhuollon siirtäminen oikeusministeriön hallinnonalalta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle tukisi vankien hoitoketjujen katkeamattomuutta vangin siirtyessä kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon piiriin sekä myös mahdollisuutta kansanterveystyön ja tartuntatautien vastustamistyön tehokkaampaan toteuttamiseen erityisen riskin omaavan väestönosan kohdalla.

Vankilaympäristössä työskentely tuo omat haasteensa myös terveydenhuollon ammattihenkilöiden työhön. Kansainväliset suositukset edellyttävät korkeatasoisen hoidon antamista ilman vangin asemasta johtuvaa syrjintää. Vankiloissa työskenteleviä terveydenhuollon ammattihenkilöitä koskevat jo nyt muun muassa ammattihenkilölaissa ja potilaslaissa säädetyt ammattieettiset velvoitteet.

Vankeuslain mukaan vangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri. Vankilassa työskentelevien lääkäreiden ja muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden näkökulmasta rangaistusten täytäntöönpanosta vastaavan organisaation osana toimiminen voi olla kuitenkin haasteellista ammattihenkilön autonomian kannalta. Tällöin terveydenhuollon ammattihenkilöillä korostuvat ammattieettisten periaatteiden ja riippumattomuuden ylläpito. Tällä hetkellä voidaan pitää jossain määrin epäselvänä, millainen rooli vankiterveydenhuollon henkilökunnalla on vankilan turvallisuustyössä. Vankien näkökulmasta terveydenhuoltohenkilöstön toimiminen osana rangaistusten täytäntöönpano-organisaatiota voi vähentää kyseisiä terveydenhuollon ammattihenkilöitä kohtaan tunnettua luottamusta, mikä edelleen voi vaikuttaa halukkuuteen käyttää vankiterveydenhuollon palveluita.

Työterveyshuolto

Vankien työterveyshuolto on järjestetty osana vankien perusterveydenhuoltoa. Koska keskimääräinen vankeusaika on noin kuusi kuukautta, työterveyspalvelujen käyttö on jäänyt käytännössä vähäiseksi ja pinnalliseksi.

Vangit ovat erityisryhmä, joka saattaa tarvita terveydenhuollon ja työterveyshuollon palveluja usein. Näin ollen vankiterveydenhuolto pystyy vastaamaan parhaiten tämän erityisryhmän tarpeisiin. Vankien työterveyshuoltoa olisi kuitenkin mahdollista parantaa lisäämällä terveydenhuoltohenkilöstön osaamista työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyvissä asioissa.

Vankiterveydenhuollon valvonta

Valvira ja aluehallintovirastot ohjaavat ja valvovat terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain perusteella terveydenhuollon ammattihenkilöitä riippumatta siitä, missä organisaatiossa ammattihenkilö toimii. Terveydenhuollon ammattihenkilöihin kohdistuva valvonta koskee siten myös Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa olevia terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Terveydenhuollon ammattihenkilön tietyn menettelyn tai hoidon epäonnistumisen taustalla ovat usein kyseiseen ammattihenkilöön suoraan liittyvien tekijöiden ohella myös hänen työnantajaorganisaationsa liittyvät tekijät, esimerkiksi organisaatiossa annettu ohjeistus tai siellä omaksutut toimintatavat. Esimerkiksi kanteluasioissa on usein kyse monitahoisesta tapahtumaketjusta, josta ei ole aina oikeudenmukaista asettaa vastuuseen vain yksittäisiä ammattihenkilöitä.

Valtion järjestämä terveydenhuolto, kuten esimerkiksi vankiterveydenhuolto, ei voimassa olevien säännösten perusteella kuulu Valviran ja aluehallintovirastojen organisaatiovalvonnalliseen toimivaltaan. Poikkeuksena tästä ovat valtion mielisairaalat, jotka siirrettiin Valviran ja aluehallintovirastojen organisaatiovalvonnan piiriin vuoden 2010 alusta. Kunnallinen terveydenhuolto ja toisaalta valtion järjestämä terveydenhuolto, valtion mielisairaaloissa annettua hoitoa lukuun ottamatta, ovat siten toiminnan ohjauksen ja valvonnan osalta toisiinsa nähden erilaisessa asemassa.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on liittää vankiterveydenhuolto kiinteämmäksi osaksi muuta terveydenhuoltoa sekä terveydenhuollon ohjauksen ja valvonnan piiriin. Vankiterveydenhuollon järjestämistä vastaava siirrolla toteutettaisiin samalla vankeuslaissa todettua normaalisuusperiaatetta, jonka mukaisesti vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Muutosten tavoitteena on myös toteuttaa vakiintuneina pidettyä vankeinhoidon kansainvälisioikeudellista periaatetta, jonka mukaan vankilan terveydenhuoltohenkilökunnan ei tulisi osallistua minkäänlaisiin valvonnan ja järjestyksen ylläpidon tehtäviin.

Vankien näkökulmasta tavoitteena on parantaa hoidon jatkuvuutta vankilan ja ympäröivän yhteiskunnan välillä ja pidemmällä tähtäimellä vähentää vankien ja muun väestön terveyseroja.

Vankien terveydenhuollon järjestämisvastuun siirrolla sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle tavoitellaan myös vankiterveydenhuollossa toimivien terveydenhuollon ammattihenkilöiden yhteyksien paranemista muiden terveysviranomaisten kanssa sekä heidän rekrytointinsa helpottumista.

Esityksen tavoitteena on lisäksi yhdenmukaistaa vankiterveydenhuollon ohjaus ja valvonta koko maassa muun muassa kunnallisen terveydenhuollon ohjauksen ja valvonnan kanssa siten, että valvonnasta huolehtisivat Vankiterveydenhuollon yksikön ohella myös aluehallintovirasto ja Valvira.

Organisaatiovalvonnan yhdenmukaistamisen tavoitteena on edelleen edistää vankiterveydenhuoltopalvelujen laatua sekä varmistaa Vankiterveydenhuollon yksikön terveydenhuoltovastuulla olevien henkilöiden potilasturvallisuutta ja oikeusturvaa. Valvonnalla ja siihen liittyvällä ohjauksella voitaisiin varmistaa vankien terveydenhoitopalveluiden vastaavuus muulle väestölle tarjottavien julkisten terveydenhuoltopalveluiden kanssa.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Vankien terveydenhuollon järjestäminen

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa todettiin, että hallituskauden aikana selvitetään vankien terveydenhuollon järjestämisen ja rahoittamisen siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriölle.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin kuuluu sosiaali- ja terveydenhuollon alan yleisten tutkimus-, seuranta-, arviointi-, kehittämis- ja ohjaustehtävien lisäksi eräitä lainsäädännössä erikseen säädettyjä tehtäviä. Tällaisia ovat muun muassa laitoksen oikeuslääketieteeseen ja oikeuspsykiatriaan liittyvät tehtävät. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle kuuluu kuolemansyyntä selvittämistoiminnan ohjaus ja valvonta, ja se vastaa oikeuslääketieteellisestä ruumiinavaustoiminnasta. Laitos vastaa myös muun muassa mielentilatutkimustoiminnan ja vaarallisuuden arviointi -toiminnan koordinoinnista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin kuuluu edelleen ohjata, järjestää ja tuottaa eräitä valtion sosiaali- ja terveyspalveluita. Valtion mielisairaalat ja valtion lastensuojeluyksiköt toimivat hallinnollisesti laitoksen alaisuudessa ja sen tulosohjauksessa.

Vankiterveydenhuollon järjestämistehtävä sopii sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla luontevimmin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vastuulle ottaen huomioon sille jo ennestään kuuluvat edellä mainitut tehtävät. Vankiterveydenhuollon järjestämistehtävän siirrolla Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vastuulle voidaan saavuttaa synergiaetuja muun muassa kokoamalla mainittuja valtion sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyviä toimintoja yhteen yksikköön. Tehtävä sopii luontevasti Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle myös ottaen huomioon sille kuuluvat kehittämistehtävät. Laitoksen tarkoituksena on suunnitella ja käynnistää siirron jälkeen vankiterveydenhuollon kehittämisohjelma, jolla muun ohella pyritään lisäämään entisestään vankien saamien terveyspalvelujen vaikuttavuutta ja laatua, tiivistämään yhteistyötä vankiloiden psykologien, sosiaalityöntekijöiden ja päihdetyöntekijöiden kanssa sekä varmistamaan hoidon jatkuvuus vangin vapautumisen jälkeen.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle jo nykyisin kuuluvien edellä kerrottujen tehtävien hallinnollisessa organisoinnissa on käytetty erilaisia malleja. Oikeuslääketieteeseen ja oikeuspsykiatriaan liittyvät tehtävät ovat hallinnollisesti osa laitoksen organisaatiota. Valtion mielisairaalat ja lastensuojeluyksiköt taas toimivat omina yksiköinä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuudessa siten, että laitos tulostuu niiden toimintaa.

Vankiterveydenhuollon järjestämistehtävä on tarkoituksenmukaisinta organisoida hallinnollisesti vastaavalla tavalla kuin valtion mielisairaaloitten ja lastensuojeluyksiköidenkin toiminta, toisin sanoen siten, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuuteen perustetaan itsenäinen Vankiterveydenhuollon yksikkö -niminen virasto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaisi Vankiterveydenhuollon yksikön yleisestä ohjauksesta, johdosta, valvonnasta ja tulostuoksesta. Tarkoitus on, että uusi yksikkö toimisi edellä mainittujen synergiaetujen saavuttamiseksi käytännössä laitoksen Valtion palvelut -osaston alaisuudessa kuten valtion mielisairaalat ja valtion lastensuojeluyksikötkin.

Vankiterveydenhuollon organisaatiovalvonnan järjestäminen

Pääministeri Kataisen hallituksen ohjelmassa todettiin myös, että vankiterveydenhuolto siirretään Valviran valvontaan. Muussa terveydenhuollon valvonnassa ja ammattihenkilöiden jälkivalvonnassa valvontaviranomaisina toimivat aluehallintovirastot ja Valvira niiden kesken säädetyn työnjaon mukaisesti. Ensisijaisina valvontaviranomaisina toimivat aluehallintovirastot toimialueillaan. Aluehallintovirastoilla on muun muassa pitkäaikainen kokemus valvontaan liittyvien tarkastusten tekemisestä, mihin puolestaan Valviralla on vain hyvin rajalliset mahdollisuudet. Myös vankiterveydenhuollon valvonta edellyttää muun muassa vankiterveydenhuollon yksikön terveydenhuoltoyksiköihin tehtäviä tarkastuskäyntejä. Vankiterveydenhuollon valvonnan järjestäminen on tarkoituksenmukaista säätää Valviran ohella myös aluehallintoviraston tehtäväksi. Tätä puoltaa erityisesti juuri mahdollisuus käyttää aluehallintoviraston asiantuntemusta tarkastuskäyntien tekemisessä.

Kunnallisen terveydenhuollon valvonnassa noudatetun toimivallanjaon mukaan kukin aluehallintovirasto ohjaa ja valvoo kansanterveystyötä, erikoissairaanhoidon, mielenterveystyötä ja tartuntatautiin vastustamistyötä toimialueellaan. Valviran tehtävänä on ohjata ja valvoa edellä mainittua kunnallista terveydenhuoltoa erityisesti silloin, kun kysymyksessä ovat periaatteellisesti tärkeät tai laajakantoiset asiat, usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata koskevat asiat, asiat, jotka liittyvät Valvirassa käsiteltävään terveydenhuollon ammattihenkilöä koskevaan valvonta-asiaan, sekä asiat, joita aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään. Lisäksi Valvira ohjaa aluehallintovirastojen toimintaa niiden toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhdenmukaistamiseksi terveydenhuollon ohjauksessa ja valvonnassa.

Vankiterveydenhuollon järjestäminen poikkeaa kunnallisen terveydenhuollon järjestämisestä siten, että järjestäjänä toimii nykyisin, ja ehdotuksen mukaan myös jatkossa, yksi valtion valtakunnallisesti toimiva yksikkö. Vankilat jakautuvat aluehallintovirastojen toimialueisiin näiden siten, että Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueella on kahdeksan vankilaa (44 % vankipaikoista), Itä-Suomen aluehallintoviraston toimialueella seitsemän vankilaa (18 % vankipaikoista), Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston toimialueella neljä vankilaa (10 % vankipaikoista), Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueella kolme vankilaa (17 % vankipaikoista), Pohjois-Suomen aluehallintoviraston toimialueella kolme vankilaa (8 % vankipaikoista) ja Lapin aluehallintoviraston toimialueella yksi vankila (1,5 % vankipaikoista). Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueelle sijoittuu vankiloiden poliklinikoiden lisäksi

Hämeenlinnassa toimiva Vankisairaala ja Psykiatrisen vankisairaalan Vantaan yksikkö. Psykiatrinen vankisairaala sijoittuu Lounais-Suomen aluehallintoviraston toimialueelle.

Aluehallintovirastosta annetun lain 6 §:n mukaan aluehallintovirasto huolehtii sille säädettyjen tehtävien hoitamisesta toimialueellaan ja käyttää sille kuuluvaa toimivaltaa siten kuin kyseisessä laissa tai muussa laissa säädetään. Aluehallintovirasto voi kuitenkin hoitaa tehtäviä myös useamman kuin yhden viraston toimialueella, jos toimialueen laajentamisella voidaan tehostaa virastojen toimintaa ja valtion henkilöstö- ja muiden voimavarojen käyttöä, parantaa palvelujen saatavuutta, edistää alueen suomen- ja ruotsinkielisen sekä saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisen vähemmistön kielellisten oikeuksien toteutumista tai turvata tehtävissä tarvittavan erityisasiantuntemuksen saatavuus taikka jos toimialueen laajentaminen on tarkoituksenmukainen muun vastaavan syyn vuoksi. Virastojen toimialueen laajentamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Aluehallintovirastoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (906/2009) on säädetty useiden eri tehtävien keskittämisestä joko valtakunnallisesti yhden aluehallintoviraston hoidettavaksi tai siten, että tietyn aluehallintoviraston tehtäväksi on säädetty hoitaa jotakin tehtävää myös nimetyn toisen aluehallintoviraston toimialueella.

Valvontaviranomaisten vankiterveydenhuollon organisaatiovalvontaan käytettävissä olevat voimavarat tulevat olemaan niukat. Vankiterveydenhuoltoon liittyy monia erityispiirteitä esimerkiksi kunnallisen terveydenhuoltoon verrattuna, minkä vuoksi valvonta edellyttää erityisasiantuntemuksen luomista. Tämän vuoksi on perusteltua keskittää aluehallintovirastotasolle kuuluva valvontatoimivalta valtakunnallisesti yhteen aluehallintovirastoon, mistä säädettäisiin edellä mainitussa valtioneuvoston asetuksessa.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että vankiterveydenhuollon järjestäminen ja rahoitus siirretään oikeusministeriön hallinnonalalta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle siten, että järjestämisestä vastaa Rikosseuraamuslaitoksen sijasta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuuteen perustettava valtakunnallinen Vankiterveydenhuollon yksikkö. Yksiköstä ehdotetaan säädettäväksi erillisellä lailla. Vankiterveydenhuollon yksikön toiminnan yleinen ohjaus, johto ja valvonta olisivat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vastuulla. Vankiterveydenhuollon yksikkö olisi erillinen työnantajavirasto, jolla on johtaja ja johtokunta.

Rikosseuraamuslaitoksen nykyisen terveydenhuoltoyksikön henkilöstö siirtyisi ehdotuksen mukaan valtion virkamieslain (750/1994) perusteella uuteen Vankiterveydenhuollon yksikköön. Vankiloissa toimivat psykologit, sosiaalityöntekijät ja päihdetyöntekijät jäisivät edelleen Rikosseuraamuslaitoksen palvelukseen. Näiden henkilöstöryhmien asemaa on tarkoitus selvittää erikseen myöhemmin. Terveyden- ja sairaanhoitotoiminta jatkuisi entisissä toimitaloissa, joista vastaisi edelleen Rikosseuraamuslaitos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Rikosseuraamuslaitos sopivat hallinnonalasiirtoon liittyvistä yksityiskohdista erillisessä kumpuussopimuksessa.

Vankiterveydenhuollon järjestämisvastuun sisällöstä säädettäisiin edelleen vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa, joihin tehtäisiin hallinnonalasiirrosta johtuvat muutokset. Myös yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin (400/2015) ja valvotusta koevapaudesta annettuun lakiin (629/2013) tehtäisiin hallinnonalasiirrosta johtuvat tarkistukset. Vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännökset muun muassa Rikosseuraamuslaitoksen valvontahenkilökunnan toimivaltuuksista koskisivat vankia ja tutkintavankia myös hänen ollessaan vankiterveydenhuollon potilana.

Vankiterveydenhuollon henkilöstöllä on nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehinä joidakin valvontatehtäviin liittyviä toimivaltuuksia. Toimivaltuudet eivät ole laajat, eikä niitä ole käytetty juuri muualla kuin Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikössä. Vankisairaalaossa terveydenhuolto ja Rikosseuraamuslaitoksen vartiointitehtävät on eriytetty toisistaan, ja käytäntö toimii sairaalan henkilökunnan kokemusten mukaan hyvin. Psykiatrisen vankisairaalan tilanne on poikennut muusta vankiterveydenhuollosta siinä, ettei sairaalan Turun yksikössä ole ollut vartijoita. Vastuu yksikön valvonnasta ja turvallisuudesta on pääasiassa terveydenhuollon henkilökunnalla. Järjestyshäiriöihin sairaalayksikkö on saanut tarvittaessa apua Turun vankilasta, jonka yhteydessä se toimii. Esityksessä lähdetään siitä, että Vankiterveydenhuollon yksikön henkilöstön asema ja toimivaltuudet olisivat vastaavat kuin muussakin terveydenhuollossa. Muutoksen toteuduttua Rikosseuraamuslaitoksen vastuu Turun Psykiatrisen vankisairaalan valvonnasta ja turvallisuudesta kasvaa. Erityisesti tilanteissa, joissa vankiterveydenhuollon henkilöstö ennakoii jotakin poikkeavaa, on varmistettava Rikosseuraamuslaitokselta saatavan valvonnan riittävyys.

Potilaslaissa olevaa terveydenhuollon toimintayksikön määritelmää tarkistettaisiin siten, että terveydenhuollon toimintayksiköllä todettaisiin tarkoitettavan myös Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettavassa laissa tarkoitettua Vankiterveydenhuollon yksikköä. Vankiterveydenhuollon potilasrekisterinpitoon liittyvistä seikoista samoin kuin potilastietojen käsittelystä ja Vankiterveydenhuollon yksikön tiedonsaantioikeudesta säädettäisiin Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevassa laissa. Nykyisin henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin sisältyvät vastaavat säännökset kumottaisiin.

Esityksessä ehdotetaan myös, että vankiterveydenhuollon organisaatiovalvonta järjestettäisiin pääsääntöisesti vastaavien periaatteiden mukaan kuin muukin terveydenhuollon organisaatiovalvonta. Organisaatiovalvontaa koskevat säännökset otettaisiin Vankiterveydenhuollon yksiköstä säädettävään lakiin. Säännökset vastaisivat sisällöltään pääasiallisesti kunnallisen terveydenhuollon valvontaa koskevia, muun muassa kansanterveyslain 42—45 §:ssä ja erikoissairaanhoidon lain 51—53 a §:ssä olevia säännöksiä. Lisäksi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annettua lakia muutettaisiin siten, että Valviran toimivalta ulotettaisiin koskemaan myös vankiterveydenhuollon yksiköstä annettavan lain mukaista toimintaa.

Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevan lain ehdotettujen säännösten mukaan aluehallintovirasto ja Valvira valvoisivat Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämää ja tuottamaa terveyden- ja sairaanhoitoa ja antaisivat tähän valvontaan liittyvää ohjausta. Tarkoitus on, että valvonta keskitettäisiin aluehallintovirastotason osalta aluehallintovirastosta annetun lain 6 §:n mukaisesti valvontatoiminnan ja henkilöstövoimavarojen käytön tehostamiseksi sekä tarvittavan asiantuntemuksen turvaamiseksi yhdelle aluehallintovirastolle. Valviran ja aluehallintovirastotason keskinäinen työnjako poikkeaisi tästä johtuen jonkin verran kunnallisen terveydenhuollon valvontaa koskevien säännösten mukaisesta toimivallan jaosta, koska lähtökohtaisesti myös silloin, jos asia koskee usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata, valvova viranomainen olisi aluehallintovirasto.

Ehdotettuun Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevaan lakiin sisällytettäisiin valvonnan toteuttamiseksi tarpeelliset säännökset valvontaviranomaisten oikeudesta tehdä tarkastuskäyn-
töjä sekä ennakkovalvonnallisuonteisia ohjaus- ja arviointikäyn-
töjä Vankiterveydenhuollon yksikön terveyden- ja sairaanhoidon palveluja tuottaviin yksiköihin. Laissa säädettäisiin myös toimenpiteistä, joihin Valvira ja aluehallintovirasto voisivat ryhtyä silloin, kun vankiterveydenhuollon järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai toiminta on muutoin lain vastaista. Valvontaviranomaisilla olisi oikeus antaa määräyksiä toiminnan korjaamisesta määräaikaan mennessä ja tehostaa määräyksiä tarvittaessa uhkasakolla. Valvontaviranomaiset voisivat myös kieltää tai keskeyttää organisaation toiminnan

tai osan siitä tai kieltää laitteen käytön potilasturvallisuuden sitä edellyttäessä välittömästi. Vähäisemmissä tapauksissa valvontaviranomaiset voisivat antaa valvottavalle niin kutsuttua hallinnollista ohjausta tai kehotuksen puutteen tai epäkohdan korjaamiseksi.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Vankiterveydenhuollon järjestämistä ja rahoitusta koskevan ehdotetun uudistuksen johdosta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuuteen perustettaisiin uusi Vankiterveydenhuollon yksikkö -niminen virasto. Organisaatiouudistus toteutetaan siten, että nykyisen henkilöstön asema ei muutu siirron johdosta.

Rikosseuraamuslaitoksesta siirtyviä virkoja on 197 kappaletta. Kaikki siirtyvät henkilöt ovat virkasuhteessa. Siirtoon sovelletaan valtionhallinnon toimintojen uudelleenjärjestelyjä koskevia valtion virkamieslain 2 luvun säännöksiä.

Oikeusministeriön alaisen Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön henkilöstö siirtyisi uuteen virastoon. Määräaikaisissa virkasuhteissa olevat henkilöt jatkaisivat tehtävissään uudessa viranomaisessa määräajan loppuun saakka. Virat ja henkilöstö sijoitettaisiin lain voimaantuloajankohdan mukaisten toimipaikkojensa mukaisille Rikosseuraamuslaitoksen toiminta-alueille ja yksiköihin. Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettavan lain 18 §:ssä säädettäisiin, että yksikkö on työnantajana velvollinen noudattamaan Rikosseuraamuslaitoksen tekemän palkkausjärjestelmävirkaehtosopimuksen määräyksiä, siten kuin työehtosopimuslain (436/1946) 5 §:ssä säädetään. Muutoin yksikön henkilöstöä koskisivat valtionhallinnon yleiset virkasuhteen ehdot.

Valtionhallinnon organisaatiomuutoksissa, joissa perustetaan uusi virasto ja aikaisemman palkkausjärjestelmän soveltaminen lakkaa, on pääasiallisena toimintatapana valmistella ja sopia uuden viraston palkkausjärjestelmä viraston erityislaatu ja -tarpeet huomioon ottaen. Tässä tapauksessa kaikki lain nojalla yksikköön siirrettävät henkilöt siirtyvät sinne Rikosseuraamuslaitoksesta ja siis yhden ja saman palkkausjärjestelmän piiristä. Näin olleen ei ole tarvetta sovitaa yhteen useasta virastosta siirrettävien henkilöiden palkkauksia ja palkkapolitiikkaa. Tämän vuoksi siirtymäsäännöksissä ehdotetaan säädettäväksi, että yksikön palkkausjärjestelmänä on sen perustamisesta alkaen yksikön henkilöstöön Rikosseuraamuslaitoksessa sovellettava palkkausjärjestelmä kuluvan sopimuskauden loppuun asti, sellaisena kuin se viraston perustamisajankohtana on. Tämä merkitsisi vallitsevan tilanteen säilyttämistä, eikä palkkausjärjestelmän vaihtamiseen liittyviä palkkapoliittisia vaikutuksia tai lisäkustannuksia taikka tarvetta palkkatason turvaamiseen syntyisi.

Tällainen valtionhallinnon virastojen välinen organisaatiomuutos ei ole työlainsäädännössä tarkoitettu liikkeenluovutus eikä siihen sovelleta liikkeenluovutusta koskevia säännöksiä. Liikkeenluovutukseen liittyy virka- ja työehtosopimusten niin sanottu sopimusseuraanto, jonka mukaan uusi omistaja on sidottu luovuttavassa liikkeessä noudatettavaan virka- tai työehtosopimukseen, sen kuluvan sopimuskauden päättymiseen saakka. Tässä tapauksessa säädettäisiin, vaikka ei ole kysymys liikkeenluovutuksesta, kuitenkin liikkeenluovutusta vastaavasti, että yksikön henkilöstöön Rikosseuraamuslaitoksessa sovellettavaa palkkausjärjestelmää koskevalla virkaehtosopimuksella olisi sopimusseuraanto siten kuin työehtosopimuslain 5 §:ssä on säädetty.

Vankiloissa toimivat psykologit, sosiaalityöntekijät ja päihdetyöntekijät jäisivät edelleen Rikosseuraamuslaitoksen palvelukseen.

Uuden viraston toimintaan liittyvät yleishallinnon, mukaan lukien tietohallinnon, tehtävät edellyttävät hallintorakenteen uudelleen tarkastelua hyödyntäen synergiaetuja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen hallinnon kanssa, jotta palvelut saataisiin vastaamaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja sen alaisten muiden terveydenhuoltoyksiköiden kyseisiä palveluja, koska näitä palveluita ei hallinnonalasiirron jälkeen ole enää mahdollista saada Rikosseuraamuslaitokselta.

Vankien terveyden- ja sairaanhoidon palvelujen antaminen jatkuisi entisissä toimitiloissa, joista vastaisi toistaiseksi edelleen Rikosseuraamuslaitos.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaisi jatkossa Vankiterveydenhuollon yksikön toiminnan yleisestä ohjauksesta, kehittämisestä, johdosta ja valvonnasta. Vankiterveydenhuollon yksikön johtokunta vahvistaisi yksikön työjärjestyksen ja ohjaisi sen toimintaa johtokunnalle valtioneuvoston asetuksessa määriteltujen tehtävien mukaan.

Vankiterveydenhuollon hallinnonalasiirto muuttaa siirtyvän henkilöstön asemaa siten, että Vankiterveydenhuollon yksikön virkamiehet eivät enää jatkossa ole Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiä, joten heidän toimivaltuuksiinsa valvontatehtävien suhteen ei enää voida soveltaa vankeuslakia tai tutkintavankeuslakia. Vankilan valvontatehtävät ja terveydenhuoltotehtävät erotetaan toisistaan. Tämä edellyttää muutoksia toimintakäytännöissä erityisesti Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikössä, jossa nykyisin ei ole vartijoita. Hallinnonalasiirron yhteydessä tulee varmistaa, että terveydenhuoltohenkilöstö tuntee vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvän lainsäädännön sekä vankien oikeudet ja velvollisuudet.

Valvira ja aluehallintovirastot pyrkivät suuntaamaan toimintaansa kanteluihin ja muihin ilmoituksiin perustuvasta jälkikäteisestä ja yksittäisiin tapauksiin kohdentuvasta valvonta-asioiden käsittelystä yhä enemmän ennaltaehkäisevään, suunnitelmalliseen ja oma-aloitteiseen ohjaukseen ja valvontaan sekä erityisesti terveydenhuollon toimintayksiköiden omavalvonnan tukemiseen. Ehdotetusta organisaatiovalvonnallisen toimivallan laajentumisesta terveydenhuollon valvontaviranomaisille aiheutuvaa työmäärää ei näin ollen voida päätellä pelkästään vankiterveydenhuollosta nykyisin tehtyjen kanteluiden määrän perusteella. On lisäksi todennäköistä, että uudistus ja siitä tiedottaminen lisäävät jonkin verran kantelujen määrää. Vastaavasti voidaan pitää todennäköisenä, että eduskunnan oikeusasiamies tulee jatkossa siirtämään hänelle tehtyjä vankiterveydenhuoltoa koskevia kanteluja aikaisempaa enemmän aluehallintovirastolle ja Valviralle. Yksittäinen kanteluasia saattaa johtaa laajempaan organisaation toimintaa koskevaan valvonta-asiaan.

Ennakkovalvonnalliseen ohjaukseen kuuluvat esimerkiksi neuvonnan ja tiedottamisen ohella olennaisena osana terveydenhuollon yksiköihin ehdotettujen säännösten mukaan tehtävät suunnitelmalliset ohjaus- ja arviointikäynnit. Tällaiset käynnit perustuvat yhteistyöhön ja niistä sovitaan etukäteen ohjaus- ja arviointikäynnin kohteen kanssa. Ne eroavat siten luonteeltaan ehdotettuihin säännöksiin myös sisältyvistä jälkivalvonnallisista tarkastuksista, jotka liittyvät johonkin ilmi tulleeseen tai epäiltyyn epäkohtaan.

Ensisijaisena valvontaviranomaisena myös vankiterveydenhuollon osalta toimisi aluehallintovirasto muuta terveydenhuollon valvontaa vastaavasti. Koska valvontaan ja siihen liittyvään ohjaukseen käytettävissä olevat voimavarat ovat kaiken kaikkiaan niukat, valvonta on tarkoitettu keskittämään aluehallintovirastotasolla yhteen aluehallintovirastoon. Valvira toimisi yhteistyössä kyseisen aluehallintoviraston kanssa valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeen-

panossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa sekä antaisi aluehallintovirastolle asiantuntija-apua. Valvira toimisi lisäksi ensisijaisena valvonta-asian käsittelijänä ja ratkaisijana erityisesti periaatteellisesti tärkeinä ja laajakantoisina pidettävissä asioissa.

Vankiterveydenhuollon organisaatiovalvonta olisi uusi tehtävä aluehallintovirastolle ja Valviralle, minkä vuoksi tehtävä edellyttää lisäresursseja. Esityksessä tarkoitettu Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämään ja toteuttamaan terveydenhuoltoon liittyvä ennakkovalvonnallinen ohjaus ja neuvonta, suunnitelmalliset ohjaus- ja arviointikäynnit sekä jälkikäteinen, valvontaviranomaisen tietoon tullessiin epäilyihin epäkohtiin liittyvä valvonta edellyttävät aluehallintovirastotasolle yhtä ja Valviraan puolta henkilötyövuotta vastaavia lisävoimavaroja.

4.2 Taloudelliset vaikutukset

Vankiterveydenhuollon hallinnonalasiirto toteutettaisiin vuoden 2016 alusta lukien siten, että Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenoista, momentilta 25.40.01, siirretään 16 409 000 euroa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuuteen perustettavan Vankiterveydenhuollon yksikön toimintamenomomentille 33.01.06. Siirtoon valmistautumisen aloittamiseksi momentille on vuoden 2015 lisätalousarviossa jo myönnetty 421 000 euron kertamenolisäys. Siirto aiheuttaa lisäksi vuodesta 2016 alkaen pysyvän 250 000 euron lisäkustannuksen. Lisämääräraha tarve johtuu vankiterveydenhuollon Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseen tapahtuvan toiminnan integroinnin aiheuttamasta hallinnollisten prosessien ja tietoteknisten järjestelmien sekä muiden tukipalvelujen järjestämisen edellyttämästä välttämättömästä työstä. Muutoksia joudutaan tekemään erityisesti talous- ja henkilöstöhallinnon prosesseihin ja järjestelmiin sekä tietoliikenneyhteyksiin. Perustietotekniikan palvelut tulee järjestää uudella tavalla sekä selvittää toimintojen muutos- ja kunnostustarpeet.

Vankien ja samanaikaisesti toteutettavaksi ehdotettu puolustusvoimien terveydenhuollon uusi valvontatehtävä edellyttävät lisäresursseja terveydenhuollon valvontaviranomaisille. Uuden henkilöstön rahoitus toteutettaisiin määrärahasiirroin puolustusministeriön, oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta. Puolustusvoimien terveydenhuollon ja vankiterveydenhuollon organisaatiovalvonnan tehtäviin esitetään 70 000 euron lisämääräraha vuoden 2016 talousarviossa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston toimintamenomomentille 33.02.05, joka toteutetaan siirtona sosiaali- ja terveysministeriön toimintamenomomentilta 33.01.01.

Vastaavasti vuoden 2016 talousarviossa on otettu huomioon momentille 28.40.01 (*aluehallintoviraston toimintamenot*) 150 000 euron lisämääräraha, joka toteutetaan siirtämällä 75 000 euroa momentilta 27.10.01 (*Puolustusvoimien toimintamenot*) ja 75 000 euroa momentilta 25.40.01 (*Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenot*).

Uuden tehtävän valmistelu edellyttää voimavaroja myös vuonna 2015. Vuoden 2015 lisätalousarviossa on hyväksytty 24 000 euron määrärahan siirto momentilta 33.01.01 (*Sosiaali- ja terveysministeriön toimintamenot*) momentille 33.02.05 (*Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston toimintamenot*) vankien ja puolustusvoimien terveydenhuollon valvonnan uusiin tehtäviin. Aluehallintovirastojen toimintamenomomentille on vuoden 2015 lisätalousarviossa hyväksytty 50 000 euroa momentille 28.40.01 (*aluehallintoviraston toimintamenot*) vankien ja puolustusvoimien terveydenhuollon uusiin valvontatehtäviin, mikä toteutettiin siirtämällä 25 000 euroa momentilta 25.40.01 (*Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenot*) ja 25 000 euroa momentilta 27.10.01 (*Puolustusvoimien toimintamenot*).

Ehdotuksella ei ole suoranaisia kunnallistaloudellisia vaikutuksia.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Vankiterveydenhuollon järjestämis- ja rahoitusvastuun siirtäminen sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle vahvistaa vankiterveydenhuollon asemaa osana normaalia terveydenhuoltojärjestelmää. Vankien näkökulmasta terveydenhuoltohenkilöstön erillisyys vankilaorganisaatiosta, vankilan johdosta ja muusta vankilahenkilökunnasta voi lisätä luottamusta terveydenhuoltohenkilökuntaan ja mataloittaa kynnystä käyttää terveydenhuollon palveluja. Terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa muun muassa vangin oikeuksiin terveydenhuollossa sovelletaan yleistä terveydenhuollon lainsäädäntöä, muun muassa potilaslakia.

Vankiterveydenhuollon henkilökunnan tulee noudattaa ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annettua lakia. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 15 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Terveydenhoito- ja valvontatehtävien erottaminen toisistaan mahdollistaa terveydenhuoltohenkilökunnan ammattieettisten velvollisuuksien toteutumisen aikaisempaa paremmin. Terveydenhuoltohenkilöstön näkökulmasta siirto puolestaan tukee todellisen ja koetun riippumattomuuden lisääntymistä.

Ehdotuksen mukainen vankiterveydenhuollon organisaatiovalvonnan järjestäminen varmistaa vankiterveydenhuollon laatua ja samalla potilaiden oikeusturvaa. Vankiterveydenhuollon terveydenhuoltovastuulla olevat henkilöt tulevat valvonnan osalta samanlaiseen asemaan kuin muut terveydenhuoltopalvelujen käyttäjät, mikä parantaa yhdenvertaisuutta.

Naisten osuus vangeista on noin kahdeksan prosenttia. Koska suurin osa vankiterveydenhuollon terveydenhuoltovastuulla olevista henkilöistä on miehiä, uudistuksen suorat vaikutukset kohdistuvat enemmän miehiin kuin naisiin. Naisvankien suhteellisesti heikompi terveydentila vaatii tulevaisuudessa kuitenkin enenevää huomiota vankiterveydenhuollon järjestämisessä.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet

Normaalisuusperiaatteen toteutumista arvioinut työryhmä kiinnitti huomiota periaatteen toteutumiseen muun muassa vankien koulutuksessa, sosiaaliturvassa ja terveydenhuollossa (Normaalisuusperiaatteen toteutuminen vankien, tutkintavankien ja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien kohtelussa Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:12). Työryhmä ehdotti, että vankiterveydenhuolto tulee pääsääntöisesti normalisoida osaksi yhteiskunnan terveyspalvelujärjestelmää.

Sosiaali- ja terveysministeriön, oikeusministeriön ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä laadittiin 3.4.2009 päivätty muistio vankiterveydenhuollon nykytilasta ja eri tavoista siirtää se oikeusministeriön hallinnonalalta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Muistiossa todettiin, että jos poliittinen periaatepäätös vankiterveydenhuollon siirrosta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle tehdään, tämän jälkeen olisi mahdollista asettaa työryhmä, jonka tehtävänä olisi selvittää ja tehdä konkreettinen esitys vankiterveydenhuollon järjestämisestä osana julkista terveydenhuoltoa.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuoden 2011 hallitusohjelman perusteella 27.2.2013 työryhmän (STM115:00/2012), jonka tehtävänä oli valmistella vankiterveydenhuollon järjestämisen ja rahoituksen siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle koskeva, hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus, selvittää vankien lakisääteisen työterveyshuollon vaatimusten täyttyminen ja valmistella mahdollisesti tarvittavat lainsäädännön muutokset, vankiterveydenhuollon organisatorisen valvonnan järjestäminen Valviran ja aluehallintovirastojen tehtäväksi sekä muutosprosessin suunnittelu ja kustannusvaikutusten arviointi. Työryhmä teetti ulkopuolisen selvityksen vankiterveydenhuollosta (Suistomaa, Matti: Selvitys vankiterveydenhuollosta, sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:12). Työryhmän toimikausi päättyi 31.12.2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 29.4.2015 vankien terveydenhuollon siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle ja vankiterveydenhuollon organisatorisen valvonnan järjestämistä tukevan ohjausryhmän (STM018:00/2015), jonka tehtävänä on vankiterveydenhuollon järjestämisen ja rahoituksen siirtämistä oikeusministeriön hallinnonalalta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle ja valvonnan järjestämistä koskevan ehdotuksen viimeistely hallituksen esityksen muotoon sekä muutosprosessin ohjaus ja tukeminen.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Luonnos hallituksen esitykseksi lähetettiin lausuntokierrokselle kesäkuussa 2015. Luonnoksesta antoivat lausunnon valtiovarainministeriö, eduskunnan oikeusasiamies, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Lapin aluehallintovirasto, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö, Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö, Turun vankila, Hämeenlinnan vankila, Helsingin vankila, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus, Psykiatrinen vankisairaala, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri, Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä, Vaasan sairaanhoitopiiri, Suomen Lääkäriliitto, Suomen Psykologiliitto, Talentia, Tehy ja Vankilavirkailijain liitto VVL ry.

Vankiterveydenhuollon siirtoa oikeusministeriön hallinnonalalta sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle kannatettiin yleisesti. Siirron katsottiin toteuttavan normaalisuusperiaatetta, parantavan vankiterveydenhuollon yhteyttä muuhun terveydenhuoltoon ja turvaavan hoitoketjujen jatkuvuutta. Tehtävien erottaminen valvontatehtäviin ja terveydenhuoltotehtäviin nähtiin hyvänä ja sen katsottiin selkiyttävän terveydenhuoltohenkilöstön asemaa.

Lausunnolla olleessa hallituksen esitysluonnoksessa esitettiin, että Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikön terveydenhuoltohenkilökunnalle säädettäisiin oikeus tehdä eräitä vankeuslain mukaisia vartiointitehtäviä. Lausunnonantajista eduskunnan oikeusasiamies, Valvira, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinto ja Suomen Lääkäriliitto pitivät ongelmallisena esityksessä ehdotettuja Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikön terveydenhuoltohenkilöstön valvontatoimivaltuuksia. Lausuntopalautteen johdosta esitystä muutettiin siten, että näistä valvontatoimivaltuuksista säätämisestä luovuttiin. Esityksen mukaan Vankiterveydenhuollon yksikön terveydenhuoltohenkilöstön asema ja toimivaltuudet olisivat samat kuin muussakin terveydenhuollossa.

Organisaatiovalvonnan järjestämistä esityksen mukaisesti kannatettiin. Samoin kannatettiin aluehallintovirastojen valvontaresurssien keskittämistä.

Lausunnonantajat esittivät joitakin täsmennysehdotuksia erityisesti koskien henkilöstön siirtymistä ja muita siirron yksityiskohtia. Lausunnonantajien esittämät täsmennysehdotukset on otettu huomioon mahdollisuuksien mukaan.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy valtion vuoden 2016 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Eduskunnalle on annettu erikseen hallituksen esitys terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetun lain, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamisesta siten, että puolustusvoimien terveydenhuollon palvelujen ohjaus ja valvonta säädettäisiin aluehallintoviraston ja Valviran tehtäväksi. Lainmuutosten on tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti tässä esityksessä ehdotettujen muutosten kanssa. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n ja potilaslain 2 §:n muutokset, tulisi ottaa huomioon eduskuntakäsittelyn aikana.

Eduskunnalle on annettu hallituksen esitys tartuntatautilaiksi. Sen 10 §:ssä todetaan, että Rikosseuraamuslaitos vastaa tartuntatautien torjuntatyöstä osana järjestämisvastuuseensa kuuluvaa terveydenhuoltoa ja että Rikosseuraamuslaitos voi tehdä terveydenhuoltonsa piiriin kuuluville henkilöille kyseisessä laissa kunnan tehtäväksi säädettyä henkilöä koskevat viranomaispäätökset. Eduskuntakäsittelyn aikana tulisi ottaa huomioon, että jatkossa vankien terveydenhuollosta vastaisi Rikosseuraamuslaitoksen sijasta Vankiterveydenhuollon yksikkö. Tartuntatautilakia koskevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi myös Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n 1 momentin 1 kohtaa, potilaslain 3 §:n 1 momenttia ja vankeuslain 10 luvun 1 §:n 2 momenttia siten, että säännösten viittaukset nykyiseen tartuntatautilakiin muutettaisiin viittamaan uuteen tartuntatautilakiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki vankiterveydenhuollon yksiköstä

1 luku Vankiterveydenhuollon yksikön tehtävät ja johto

Tässä luvussa säädetään Vankiterveydenhuollon yksikön asemasta, tehtävistä ja viraston johtamisesta. Vankiterveydenhuollon yksikkö olisi itsenäinen työnantajavirasto mutta se toimisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuudessa ja tulosohjauksessa.

1 §. Lain soveltamisala. Pykälässä todettaisiin Vankiterveydenhuollon yksikön hallinnollinen asema. Vankiterveydenhuollon yksikkö olisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen vastaavalla tavalla kuin valtion mielisairaalat sekä valtion koulukodit ja vankilan perheosasto. Uusi virasto kuuluisi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle toisin kuin oikeusministeriön hallinnonalalla nykyisin toimiva Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö. Vankiterveydenhuollon yksikön toimialueena olisi koko maa ja se olisi kielilain (423/2003) perusteella kaksikielinen virasto.

2 §. Toimiala ja tehtävät. Pykälässä määriteltäisiin Vankiterveydenhuollon yksikön tehtävät. Yksikön tehtävänä olisi järjestää vankien ja tutkintavankien terveyden- ja sairaanhoito sekä oikeuspsykiatriset arvioinnit. Vankiterveydenhuollon yksikkö myös tuottaisi palvelut pääosin omana toimintanaan. Järjestämisvastuun tarkemmasta sisällöstä säädettäisiin edelleen, kuten nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen osalta, vankeuslain 10 luvussa ja tutkintavankeuslain 6 luvussa.

3 §. Johtaminen ja ratkaisuvallta. Pykälässä määriteltäisiin Vankiterveydenhuollon yksikön johtaja. Vankiterveydenhuollon yksikkö olisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen virasto, joten viraston johtajaan ei sovelleta valtion virkamieslain 8 §:n kelpoisuusvaatimuksia eikä viraston johtajaan sovelleta 26 §:n 4 kohdan säännöksiä. Viraston johtajan kelpoisuusvaatimuksista on tarkoitus säätää valtioneuvoston asetuksella. Vankiterveydenhuollon yksikön johtaja ratkaisisi yksikköä koskevat asiat, joita ei ole säädetty johtokunnan ratkaistavaksi taikka erikseen säädetty tai määrätty tai työjärjestyksessä tai taloussäännössä muun virkamiehen ratkaistavaksi.

4 §. Yleinen ohjaus, kehittäminen, johto ja valvonta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaisi pykälän 1 momentin mukaan Vankiterveydenhuollon yksikön toiminnan tulosohjauksesta, yleisestä ohjauksesta, johdosta, kehittämisestä ja hallinnollisesta valvonnasta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi Vankiterveydenhuollon yksikön johtokunnasta. Johtokunnan nimittäisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos neljäksi vuodeksi kerrallaan. Momentissa todettaisiin lisäksi, että johtokunta vahvistaa Vankiterveydenhuollon yksikön työjärjestyksen.

2 luku Potilasrekisterinpito ja potilastietojen luovuttaminen

Lukuun ehdotetaan sisällytettäväksi vankiterveydenhuollon potilasrekisteriä ja potilastietojen käsittelyä koskevat säännökset. Näistä säädetään nykyisin henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa. Koska vankiterveydenhuollon järjestäminen ei ehdotettujen muutosten mukaan olisi enää Rikosseuraamuslaitoksen tehtävä, potilasrekisteriä ja poti-

lastietojen käsittelyä koskevat säännökset eivät kuulu enää luontevasti edellä mainittuun lakiin. Ehdotettuun Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevaan lakiin sisällytettävät säännökset vastaisivat pitkälti henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa olevia säännöksiä. Säännöksissä otettaisiin kuitenkin huomioon hallinnonalasiirrosta johtuvat muutostarpeet.

5 §. Potilasrekisteri. Pykälässä säädettäisiin vankiterveydenhuollon potilasrekisterin rekisterinpitäjästä, potilasrekisteriin talletettavista tiedoista sekä potilastietojen salassapidosta ja muista niiden käsittelyn lähtökohdista. Pykälän 1 momentin säännökset vastaisivat rekisterinpitäjää koskevaa säännöstä lukuun ottamatta asiallisesti henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 10 §:n säännöksiä ja pykälän 2 ja 3 momentin säännökset mainitun lain 13 §:n 2 momentin 3 kohdan ja 13 §:n 3 momentin säännöksiä.

Potilasrekisterin rekisterinpitäjänä toimisi pykälän 1 momentin mukaan Vankiterveydenhuollon yksikkö. Potilasrekisteriin talletettaviin tietoihin ja niiden käsittelyyn sovellettaisiin lähtökohtaisesti samoja säännöksiä kuin mitä terveydenhuollossa yleisesti noudatetaan. Momentissa todettaisiin sen vuoksi, että potilasrekisteriin talletetaan potilaslain 12 §:ssä tarkoitetut potilasasiakirjat sekä että potilasasiakirjoihin talletettavista tiedoista ja niiden säilytysajoista säädetään mainitussa pykälässä ja sen nojalla annetuissa säännöksissä. Potilasasiakirjoihin sisällytettävistä tiedoista ja niiden säilytysajoista säädetään edellä mainitussa pykälässä olevien perussäännösten lisäksi tarkemmin kyseisen pykälän nojalla annetussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista, 298/2009).

Momentissa todettaisiin myös, että potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapidosta säädetään potilaslain 13 §:ssä. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei pykälän 2 momentin mukaan saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Sivullisella tarkoitetaan muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä. Pykälän 3 ja 4 momentissa säädetään kuitenkin eräitä poikkeuksia 2 momentin säännöksiin. Potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja saadaan 2 momentin säännösten estämättä luovuttaa muun muassa silloin, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin, että potilasrekisterin tietoja saavat käsitellä vain vankiterveydenhuollon yksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon taikka siihen liittyviin tehtäviin osallistuvat henkilöt. Säännös on yhdenmukainen edellä kuvattujen potilaslain 13 §:n 2 momentin säännösten kanssa.

Potilasrekisteriin sisältyvien tietojen käsittelyssä olisi otettava huomioon myös sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetun lain säännökset. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi tätä koskeva viittaussäännös.

6 §. Potilasrekisterissä olevien tietojen luovuttaminen. Vankiterveydenhuollon yksikön potilasrekisterin tietojen luovuttamisessa olisi potilaslain 13 §:n säännösten mukaisesti ehdotomana pääsääntönä potilaan kirjallinen suostumus. Käytännön rangaistusten täytäntöönpanotyössä potilaan kirjallisen suostumuksen vaatimus tietojen luovuttamisen edellytyksenä ei kuitenkaan välttämättä aina ole riittävä. Ehdotetuissa säännöksissä on pyritty mahdollisimman tasapainoiseen tilanteeseen punnittaessa yhtäältä terveydenhuoltotietojen salassa pidettävyyttä ja toisaalta poikkeuksellisissa, suljetuissa olosuhteissa välttämätöntä rekisteröityjen itsensä ja muiden henkilön terveyden ja turvallisuuden varmistamista. Osaltaan tämän varmistamiseksi

tietojen luovuttamisesta päättäisi vankien ja muiden Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen terveydenhuollosta vastaava lääkäri tai yksittäistapauksessa hänen ohjeidensa mukaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö. Muulla Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetulla tarkoitettaisiin henkilöä, joka on vangittu tai muutoin lain nojalla otettu vankilaan tai muuhun Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön. Ehdotetut säännökset koskisivat potilasrekisteriin talletettujen tietojen luovuttamista Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa oleville ja ne vastaisivat pääosin henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 27 §:n säännöksiä. Pykälän 1 momentin johdantokappaleessa ehdotetaan kuitenkin mainittavan potilaslain 13 §:n 3 momentin ohella myös sen 4 momentti. Viimeksi mainitun, 1 päivänä huhtikuuta 2015 voimaan tulleen (laki potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n muuttamisesta, 271/2015) momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö potilaslain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan säännös olisi tietojen luovuttamisen käytännön tarpeen eräänlainen perussäännös. Sen avulla on tarkoitus turvata tietojen luovuttamisen mahdollisuus tilanteissa, joissa on kyse vangin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun väkivaltariskiä, itsemurhariskiä tai tartuntatautiriskiä taikka muita vastaavia sairaudesta johtuvia riskejä koskevista tiedoista ja joita välttämättä tarvitaan kyseisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi taikka muiden henkilöiden hengen, terveyden tai turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi. Muilla vastaavilla sairaudesta johtuvilla riskeillä tarkoitettaisiin erityisesti sairauskohtauksen riskiä. Lainkohdassa tarkoitettu tieto voitaisiin antaa arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa olevalle virkamiehelle.

Ehdotetun 1 momentin 2 kohdan säännöksen mukaan arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen toiminnoista vastaavalle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle voitaisiin luovuttaa tieto henkilön toimintaan sijoittamisen kannalta välttämättömästä, työ- ja toimintakykyyn liittyvästä seikasta. Säännöksessä olisi lähinnä kyse arviosta, onko henkilö työ- tai toimintakykyinen vai -kyvytön tai hänen mahdollista työ- tai toimintakykyään rajoittavasta seikasta, kuten esimerkiksi maininta, että henkilö ei saa nostaa raskaita taakkoja. Kyse ei siis olisi diagnoosista tai muusta yksityiskohtaisesta potilastiedon ilmaisemisesta. Kyse olisi ensisijassa työturvallisuuden varmistamisesta sekä terveydellisten vahinkojen välttämisestä.

Ehdotetun 1 momentin 3 kohdan perusteella Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön virkamiehelle, jonka virkatehtäviin kuuluu pitkäaikaissankien vapauttamismenettelystä annetun lain 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun vangin asian käsitleminen, voitaisiin luovuttaa mainitun asian käsitlemiseksi tarvittava väkivaltariskiarvio ja vaarallisuusarvio. Harkittaessa pitkäaikaissankien vapauttamista asian käsittelyssä tulisi olla käytettävissä henkilön väkivaltariskiarvio ja vaarallisuusarvio. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön on asiaa osaltaan käsitellessään otettava kantaa siihen, puoltaako se vangin vapauttamista vai ei. Lisäksi lainkohdan perusteella arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen toiminnoista vastaavalle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle voitaisiin antaa kirjallinen lausunto vaarallisuusarvion johtopäätöksistä arvioidun väkivaltariskin nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi. Väkivaltariskin arviointi ja riskin pienentämistä varten suunniteltavat ja toteutettavat toimenpiteet edellyttävät perusteellista tietämystä kyseisen henkilön tilanteesta. Olennaisia tietoja tässä ovat terveydenhuollon tiedot. Salassapidosta poikkeamista näissä tapauksissa voidaan perustella yhteiskunnan yleisen tur-

vallisuuden varmistamispyrkimyksellä. Vaikka säännös mahdollistaa salassapidosta poikkeamisen, lähtökohtana myös puheena olevassa kohdassa tarkoitettujen tietojen luovuttamisessa olisi sen tapahtuminen potilaalta tai tutkittavalta hankittavan kirjallisen suostumuksen nojalla. Todettakoon, että kun lääkäri ryhtyy suorittamaan väkivaltariski- tai vaarallisuusarviointia, hänen tulee potilaslain ja henkilötietolain (523/1999) säännösten perusteella kertoa tutkittavalle muun ohella, mistä tutkimuksessa on kyse sekä miten ja mihin tutkimuksessa kertyneitä tietoja luovutetaan ja miten niitä muutoin käsitellään.

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta luovuttaa Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa oleville terveydenhuollon ammattihenkilöille Vankiterveydenhuollon yksikön potilasrekisteristä välttämättömiä tietoja, joita he tarvitsevat terveyden- ja sairaanhoidon tehtävissään. Säännös koskisi käytännössä Rikosseuraamuslaitoksen palvelukseen edelleen jääviä psykologeja. Säännös tekisi mahdolliseksi tietojen luovuttamiseen ilman potilaan suostumusta. Suostumukseen perustuvasta tietojen luovuttamisesta on siis säännökset potilaslaissa. Potilaslain 13 §:n 3 momentin 2 kohdassa on säännös potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi tarpeellisten potilasrekisterin tietojen luovuttamisesta muun muassa toiselle terveydenhuollon ammattihenkilölle potilaan tai hänen laillisen edustajansa suullisen tai asiayhteydestä ilmenevän suostumuksen nojalla. Tämä säännös riittänee varsin pitkälle turvaamaan esimerkiksi juuri Rikosseuraamuslaitoksen psykologien terveyden- ja sairaanhoidon tehtävissään tarvitsemansa tiedonsaannin potilasrekisteristä. Suostumukseen nojautuva tietojensaanti olisikin ensisijaista. On kuitenkin mahdollista, että syntyy myös tilanteita, joissa potilastietojen saaminen keskeytyisi esimerkiksi suostumuksen peruuttamisen vuoksi. Terveyden- ja sairaanhoidon järjestäminen voisi hankaloitua, jos tiedonsaantia ei olisi varmistettu myös tilanteissa, joissa suostumusta tietojen käsittelyyn ei enää olisi.

Ehdotetussa pykälän 3 momentissa rajattaisiin 1 momentin nojalla luovutettavien tietojen sisältöä siten, että ilman rekisteröidyn kirjallista suostumusta Rikosseuraamuslaitoksen muulle henkilöstölle kuin terveydenhuollon ammattihenkilöille voitaisiin ilmaista vain sellaisia 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja tietoja, joista ei ilmene sairauden laatu eikä muu terveydentilan tai hoidon yksityiskohta. Kyse olisi terveydenhuollon ammattihenkilön oman ammattitaitonsa nojalla muotoilemista ilmauksista, joissa kerrottaisiin esimerkiksi ohjaus- ja valvontatehtävässä kyseisen henkilön kanssa toimiville tieto henkilön tarttuvasta taudista tai itsetuhoisuudesta. Ilmaus voisi tarkoittaa esimerkiksi tietynlaisen kontaktin välttämistä tai erityisen tiivistä henkilön luona käymistä.

Ehdotetun pykälän 4 momentin mukaan 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuja tehtäviä varten saisi luovuttaa myös tietoja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitettuun rikosasian vastaajan mielentilan tutkimukseen perustuvaan lausuntoon sisältyvästä arviosta siitä, onko syytettyä pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

7 §. Oikeus saada tietoja muulta terveydenhuollon toimintayksiköltä ja muulta viranomaiselta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka perusteella Vankiterveydenhuollon yksiköllä olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada muun terveydenhuollon toimintayksikön potilasrekisterin tietoja pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettun vangin väkivaltariskiä koskevan arvion tai lausunnon laatimiseksi ja sen nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä. Koska Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella on kattavin arkisto mielentilalausunnoista, momentissa säädettäisiin myös siitä, että Vankiterveydenhuollon yksiköllä on oikeus saada edellä mainitun, vangin väkivaltariskiä koskevan arvion tai lausunnon laatimiseksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta tietoja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitettua rikosasian vastaajan mielentilan tutkimuksesta ja siihen perustuvasta lausunnosta. Säännökset vastaisivat henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa

annetun lain 29 §:n 3 momentissa olevia, Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön tiedonsaantioikeutta koskevia säännöksiä.

Momentissa tarkoitettujen tietojen saamisen mahdollisuus olisi välttämätöntä, jotta Vankiterveydenhuollon yksikön terveydenhuollon ammattihenkilöt, joiden virkatehtäviin kuuluu arvioida väkivaltariskiä ja siihen mahdollisesti vaikuttavien toimintaohjelmien mahdollisuuksia vaikuttaa juuri kyseisen tuomitun väkivaltaista käyttäytymistä vähentävästi, voisivat saada arviointityöhönsä tarvittavat tiedot. Kyse olisi esimerkiksi psykiatrisissa terveydenhuollon toimintayksiköissä kerätyistä potilastiedoista.

Vangin väkivaltariskiä koskevan arvion tai lausunnon nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen tapahtuisi Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä. Vaikka vankien terveydenhuollon järjestäminen muuttuisi ehdotetun uudistuksen myötä hallinnollisesti siten, että järjestämisestä vastaisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen Vankiterveydenhuollon yksikkö Rikosseuraamuslaitoksen sijasta, on perusteltua, että terveydenhuollon toimintayksiköt luovuttaisivat puheena olevat tiedot Vankiterveydenhuollon yksikölle eivätkä suoraan Rikosseuraamuslaitokselle. Vankiterveydenhuollon yksikkö ilmaisisi tiedot edelleen Rikosseuraamuslaitoksen asianomaisille virkamiehille lain 6 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla siinä säädettyjen edellytysten täytyessä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 29 §:n 4 momentin säännöksiä vastaavasti siitä, että pykälän 1 momentissa tarkoitettuja tietoja saavat käsitellä vain ne Vankiterveydenhuollon yksikön virkamiehet, jotka välttämättä tarvitsevat niitä mainitussa momentissa tarkoitettua tehtävänsä suorittamiseksi sekä että asiakirjat on hävitettävä heti, kun ne eivät enää ole tarpeen momentin mukaisia tarkoituksia varten.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavan säännös, jonka mukaan Vankiterveydenhuollon yksiköllä on oikeus saada Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanorekisteriin, yhdyskuntaseuraamusrekisteriin sekä valvonta- ja toimintarekisteriin sisältyviä tietoja siltä osin kuin se on välttämätöntä Vankiterveydenhuollon yksikössä toimivien henkilöiden tehtävien suorittamiseksi. Tiedot voitaisiin luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla. Säännöksillä turvattaisiin Vankiterveydenhuollon yksikössä toimivien terveydenhuollon ammattihenkilöiden mahdollisuus saada edelleen tehtävissään välttämättömät tiedot edellä mainituista Rikosseuraamuslaitoksen rekistereistä, vaikka he eivät enää ole Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiä.

3 luku Vankiterveydenhuollon ohjaus ja valvonta

Luvussa säädettäisiin vankiterveydenhuollon yleisestä ohjauksesta, suunnittelusta, kehittämisestä ja valvonnasta sekä terveydenhuoltoviranomaisten suorittamasta Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämisen ja tuottamisen vankien terveyden- ja sairaanhoidon valvonnasta ja siihen liittyvästä ohjauksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä olisi vankiterveydenhuollon yleinen ohjaus, suunnittelu, kehittäminen ja valvonta. Terveidenhuollon valvontaviranomaisten tekemän valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen tavoitteena on vankiterveydenhuollon toiminnan lainmukaisuuden ja laadun varmistaminen ensisijaisesti vankiterveydenhuollon omavalvonnan kautta. Tätä tukee aluehallintovirastojen ja Valviran suorittama valvonta ja siihen liittyvä ohjaus, joka perustuu muun muassa valvontaohjelmiin ja niistä informoimiseen.

8 §. *Vankiterveydenhuollon yleinen ohjaus, suunnittelu, kehittäminen ja valvonta.* Säännösehdotuksen mukaan vankiterveydenhuollon yleinen ohjaus, suunnittelu, kehittäminen ja valvonta kuuluisivat sosiaali- ja terveysministeriölle. Ehdotus vastaisi yleisen terveydenhuoltojärjes-

telmän ylintä organisointia. Valtioneuvoston ohjesäännön (262/2003) 22 §:n mukaan sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan kuuluvat muun muassa terveyden edistäminen, sairauksien ehkäisy ja terveyspalvelut. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa hallinnonalallaan lainsäädännön ja valtion talousarvion valmistelusta. Se vastaa myös strategisesta suunnittelusta ja siihen liittyvästä muusta suunnittelusta, kuten valtakunnallisen kehittämisohjelman valmistelusta.

9 §. *Terveydenhuollon valvontaviranomaisten toimivalta.* Ehdotettavassa pykälässä määriteltäisiin vankiterveydenhuollon varsinaiset valvontaviranomaiset ja niiden työnjako. Valvonnalla ja siihen liittyvällä ohjauksella turvataan ja edistetään palvelujen laatua ja potilasturvallisuutta. Tavoitteena on yhtäältä ehkäistä jo ennalta potilasturvallisuutta vaarantavien olosuhteiden ja käytäntöjen syntymistä sekä toisaalta se, että toiminnassa havaitut puutteet ja muut epäkohdat korjataan. Valvontaan liittyvään ohjaukseen sisältyvät muun muassa neuvonta, tiedottaminen, jäljempänä 10 §:ssä tarkoitetut, ennakoon sovitut ohjaukselliset käynnit valvottavissa toimintayksiköissä ja kouluttamistoiminta. Hyvin toimivalla ohjauksella voidaan usein välttää valvontaviranomaisen tarve puuttua jälkikäteen valvonnan tai velvoitteiden keinoin terveydenhuollon toimintayksikön toimintaan. Säännöksillä saatettaisiin vankien terveyden- ja sairaanhoito aluehallintoviraston ja Valviran niin kutsutun organisaatiovalvonnan piiriin.

Pykälän 1 momentin mukaan aluehallintovirasto valvoisi Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämisen ja tuottaman vankien terveyden- ja sairaanhoidon lainmukaisuutta ja antaisi siihen liittyvää ohjausta. Lähtökohtainen ja pääasiallinen vastuu vankien terveydenhuollon toiminnan ja palvelujen valvonnasta ja siihen liittyvästä ohjauksesta olisi näin ollen aluehallintovirastolla. Valvonta on kyseisen toiminnan ja henkilöstövoimavarojen käytön tehostamiseksi sekä tarvittavan asiantuntemuksen turvaamiseksi tarkoitus keskittää valtakunnallisesti yhteen aluehallintovirastoon. Keskittämisestä säädettäisiin aluehallintovirastoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa.

Yksittäisten ammattihenkilöiden valvontatehtävä ja -toimivalta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 24 §:n 2 momentin nojalla olisi edelleenkin kaikilla aluehallintovirastoilla toimialueellaan. Jos ammattihenkilövalvonnan yhteydessä tulee esiin organisaatiovalvontaa edellyttäviä seikkoja, tulee asia siirtää sille aluehallintovirastolle, jonka tehtävä on organisaatiovalvonta.

Valviran tehtäväksi säädettäisiin 2 momentissa ohjata aluehallintoviraston toimintaa vankien terveydenhuollon valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeenpanossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa. Momentissa säädettäisiin lisäksi niistä asioista, joissa Valvira 1 momentista poiketen olisi ensisijainen käsittelijä ja ratkaisija. Valviran vastuulle kuuluisivat ensinnäkin sellaiset vankien terveydenhuoltoon koskevat asiat, joita voidaan pitää periaatteellisesti tärkeinä tai laajakantoisina. Tällaisia voivat olla esimerkiksi uuden lainsäädännön tulkintatilanteet ja tilanteet, joissa ei muusta syystä ole muodostunut vakiintunutta viranomaiskäytäntöä, sekä sellaisen toiminnan asianmukaisuuden arviointi, josta ei ole olemassa säännöksiä tai valtakunnallisia suosituksia. Periaatteellisesti tärkeitä ja laajakantoisia asioita voivat olla myös esimerkiksi merkittävät terveydenhuollon palvelujen järjestämiseen liittyvät muutokset. Epäselvissä tilanteissa Valvira voi aluehallintovirastoa kuultuaan tulkita, onko yksittäinen asia periaatteellisesti niin tärkeä tai laajakantoinen, että sen käsittely kuuluu Valviralle.

Valviralle kuuluisivat myös asiat, jotka liittyvät olennaisesti virastossa muulla perusteella käsiteltävään terveydenhuoltoon taikka terveydenhuollon ammattihenkilöä koskevaan asiaan. Säännös mahdollistaa tällaisten asioiden käsittelyn kokonaisuutena. Valvira käsittelee lisäksi sellaiset yksittäiset asiat, joissa aluehallintoviraston valvonta-asioita käsitteleviä virkamiehiä on pidettävä esteellisinä. Tällaisia tilanteita saattaa syntyä esimerkiksi silloin kun aluehallintovirastossa terveydenhuollon valvonta-asioita käsittelevä virkamies on aikaisemmin työsken-

nellyt valvonnan kohteena olevassa organisaatiossa kyseisen valvonta-asian kannalta merkittävissä tehtävissä, eikä asian käsittelyä ole mahdollista siirtää aluehallintovirastossa toiselle virkamiehelle. Esteellisyyttä arvioitaessa on otettava huomioon mitä hallintolaissa (434/2003) säädetään esteellisyysperusteista.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi valtuutussäännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarvittaessa säätää tarkemmin Valviran ja aluehallintoviraston välisestä työnjaosta.

10 §. Ohjaus- ja arviointikäynnit. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset ohjaus- ja arviointikäynneistä. Ohjaus- ja arviointikäynnit eivät liity ilmi tulleen tai epäillyn epäkohdan selvittämiseen kuten jäljempänä 11 §:ssä tarkoitetut tarkastuskäynnit vaan 9 §:ssä tarkoitetun ohjauksen toteuttamiseen. Säännöksen tarkoitus on selkeyttää valvontaviranomaisten valvottavan luokse eri tarkoituksissa tehtävien käyntien asemaa.

Ehdotettavan 1 momentin perusteella aluehallintovirasto ja Valvira voivat tehdä Vankiterveydenhuollon yksikön vankien terveyden- ja sairaanhoidon palveluja järjestäviin ja tuottaviin toimipaikkoihin ohjaus- ja arviointikäyntejä. Tarkoituksena on muun muassa perehdyttää toimipaikan johtoa ja henkilöstöä valvontaohjelmiin, lainsäädäntöön sekä muihin terveydenhuollon toteuttamisen kannalta ajankohtaisiin asioihin. Näihin käynteihin liittyy yleensä myös molemminpuolinen tietojen vaihto. Käyntien yhteydessä valvontaviranomaiset saavat tietoja käynnin kohteen toiminnasta, palvelujen toteutustavoista ja paikallisista olosuhteista.

Pykälän 2 momentin mukaan ohjauksellisista käynneistä ja niiden ohjelmasta on aina sovittava ennakkoon Vankiterveydenhuollon yksikön ja sen asianomaisen toimipaikan kanssa. Ohjaus- ja arviointikäynnin toteuttaminen edellyttää tämän mukaisesti aina, että käynnin ajankohta sopii kohteena olevalle yksikölle. Käynnin kohteella on myös mahdollisuus ilmoittaa, että se ei pidä valvontaviranomaisten suunnittelemaa ohjaus- ja arviointikäyntiä tarpeellisena.

11 §. Tarkastusoikeus. Pykälässä säädettäisiin vankien terveydenhuoltoa koskevasta aluehallintoviraston ja Valviran tarkastusoikeudesta. Ehdotetut säännökset vastaavat asiallisesti kunallisen terveydenhuollon tarkastuksia koskevia säännöksiä.

Pykälän 1 momentin mukaan Valvira ja aluehallintovirasto voisivat tarkastaa Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämän ja tuottaman vankien terveyden- ja sairaanhoidon toiminnan ja palvelut sekä niihin käytettävät yksiköt ja toimitilat silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Perusteena voi olla esimerkiksi kantelukirjoitus tai tiedotusvälineissä esillä olleet väitteet tai epäilyt mahdollisista epäkohdista. Koska Valviran mahdollisuudet tehdä itse tarkastuksia ovat rajoitetut, lainkohdassa ehdotetaan säädettäväksi myös, että Valvira voi määrätä aluehallintoviraston tekemään tarkastuksen. Myös tällöin tarkastuksen tekemiseen tulee olla perusteltu syy.

Tarkastus olisi voitava tehdä myös ennalta ilmoittamatta. Hallintolain 39 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on ilmoitettava toimivaltaansa kuuluvan tarkastuksen aloittamisajankohdasta asianosaiselle, jota asia välittömästi koskee, jollei ilmoittaminen vaaranna tarkastuksen tarkoituksen toteutumista. Ehdotetun pykälän mukaiset tarkastustilanteet ovat usein luonteeltaan sellaisia, että etukäteen ilmoittaminen voisi vaarantaa tarkastuksen tarkoituksen toteuttamisen. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan sen vuoksi sisällytettävän nimenomainen maininta siitä, että tarkastus voidaan tehdä ennalta ilmoittamatta.

Valvontaviranomaisen todetessa, että tarkastuksen tekeminen on tarpeen, asiasta laaditaan tarkastusmääräys. Siihen kirjataan muun muassa tarkastettava kohde, tarkastuksen syyt, seikat,

joihin tarkastuksessa tulee erityisesti kiinnittää huomiota sekä mahdollisesti tarkastuksen suorittava viranomaislainen. Tarkastuksen suorittava virkamies esittää tarkastusmääräyksen tarkastuksen alkaessa tarkastuksen kohteelle. Tarkastusmääräys ei ole päätös, jolla tehdään ratkaisu valvonta-asiaa, vaan tällaisen asian selvittämiseen liittyvä toimenpide. Sen vuoksi tarkastusmääräyksestä ei ole valitusoikeutta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tarkemmin tarkastuksen suorittamisesta. Säännöksen lähtökohtana on, että tarkastajalla tulee olla oikeus päästä vankilaan ja kaikkiin tarkastettavan kohteen toimitiloihin ja oikeus saada kaikki tarkastuksen toimittamiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat. Oikeus saada tietoja ja asiakirjoja tulee olla mahdollista salassapitosäännösten estämättä. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain perusteella muun muassa valtion viranomaisilla ja terveydenhuollon toimintayksiköillä on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä antaa Valviralle ja aluehallintovirastolle niiden pyytämät tiedot ja selvitykset ammattihenkilöiden valvontaa koskevista tapauksista. Ehdotettu säännös on tarpeen, jotta myös organisaatiovalvonnallisiin tarkastuksiin liittyen esimerkiksi potilasasiakirjoja on mahdollista tarkastaa salassapitosäännösten estämättä. Lisäksi kohteessa saattaa olla tarpeen ottaa valokuvia, joiden avulla toiminnan asianmukaisuutta, esimerkiksi terveydenhuollon yksikön hygieniään tai lääkkeiden käsittelyyn liittyviä seikkoja, voidaan selvittää ja arvioida myös tarkastuksen jälkeen. Oikeus ottaa valokuvia ei koske vankeja ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettuja.

Perustuslain 10 §:ssä turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat. Ehdotetut tarkastukset kohdistuisivat vankiterveydenhuollon yksikön järjestämään ja tuottamaan vankien terveyden- ja sairaanhoitoon käytettäviin toimipaikkoihin ja toimitiloihin, joten kyseessä eivät ole kotirauhan piiriin kuuluvat tilat. Momentissa ehdotetaan kuitenkin todettavaksi nimenomaisesti, että tarkastusoikeutta ei ole pysyväisluonteiseen asumiseen käytettyihin tiloihin.

Joissakin tapauksissa saattaa olla tarpeen, että tarkastusta suorittavalla Valviran tai aluehallintoviraston virkamiehellä on mukanaan ulkopuolinen asiantuntija tai asiantuntijoita. Tämä liittyy käytännössä tilanteisiin, joissa tarkastusta suorittavilla valvontaviranomaisen virkamiehillä ei ole itsellään asiassa tarvittavaa erityisasiantuntemusta, kuten esimerkiksi hammaslääketieteen tai hoitotyön erityisasiantuntemusta. Esimerkiksi silloin, kun aluehallintovirasto tekee suun terveydenhuoltoon kohdistuvaa tarkastusta, mukana voi olla tarpeen olla hammaslääkäri. Asiantuntija toimii Valviran tai aluehallintoviraston toimeksiannosta, ja häntä koskevat tällöin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 23 §:n 2 momentin perusteella vastaavat salassapito- ja vaitiolovelvollisuussäännökset kuin virkamiehiäkin. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi selventävä säännös asiantuntijoiden käyttömahdollisuudesta. Asiantuntijaan todettaisiin sovellettavan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä, minkä lisäksi säännöksessä viitattaisiin vahingonkorvausvastuun osalta vahingonkorvauslakiin (412/1974).

Säännökseen ehdotetaan otettavaksi myös maininta siitä, että poliisin on tarvittaessa annettava aluehallintovirastolle ja Valviralle virka-apua tarkastuksen suorittamiseksi. Poliisin on poliisilain (872/2011) 9 luvun 1 §:n mukaan annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään.

Pykälän ehdotetussa 4 momentissa olisi viittaus hallintolain 39 §:ään, jossa on yleiset säännökset tarkastuksen tekemisestä. Siinä säädetään muun muassa asianosaisen oikeudesta olla läsnä tarkastusta suoritettaessa sekä tarkastuskertomuksen laatimiseen ja tiedoksiantoon liittyvistä velvoitteista.

12 §. Määräykset ja pakkokeinot. Pykälässä säädettäisiin toimenpiteistä, joihin aluehallintovirasto ja Valvira voisivat ryhtyä silloin, kun vankien terveydenhuollon järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai toiminta on muutoin lain vastaista.

Silloin, jos vankien terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai muita epäkohtia, taikka toiminta on muutoin vankien terveydenhuollon järjestämistä ja toteuttamista koskevan lainsäädännön vastaista, aluehallintovirasto tai Valvira voisi pykälän 1 momentin perusteella antaa määräyksen puutteiden korjaamisesta tai epäkohtien poistamisesta. Korjaamiselle tulisi samalla antaa kohtuullinen määräaika. Määräys voisi koskea toiminnassa ja toimintaperiaatteissa havaittujen virheiden tai puutteiden korjaamista ja esimerkiksi menettelytapojen uudistamista samoin kuin myös toimitiloissa olevien puutteiden korjaamista. Jos havaitun puutteen tai epäkohdan arvioidaan voivan vaarantaa potilasturvallisuuden, toiminta voitaisiin määrätä keskeytettäväksi välittömästi. Samoin terveydenhuollon yksikön, sen osan tai laitteen käyttö voitaisiin kieltää välittömästi potilasturvallisuuden varmistamiseksi.

Koska terveydenhuollon järjestäminen vangeille on Vankiterveydenhuollon yksikön lakisääteinen tehtävä, ei aluehallintoviraston tai Valviran määräys puutteellisuuksien tai epäkohtien korjaamisesta tai toiminnan keskeyttäminen poistaisi vankiterveydenhuollon yksikön vastuuta edellä mainittujen terveydenhuollon palvelujen asianmukaisesta järjestämisestä. Aluehallintovirasto ja Valvira voisivat pykälän 2 momentin mukaan velvoittaa Vankiterveydenhuollon yksikön noudattamaan asetettuja kieltoja tai määräyksiä sakon uhalla. Sakon uhan ohella käytävissä olisi toiminnan keskeyttäminen tai käyttökielto.

Jos aluehallintovirasto tai Valvira tekee pykälässä tarkoitetun päätöksen toiminnan keskeyttämisestä tai käyttökiellosta potilasturvallisuuden perusteella, tällaista päätöstä on ehdotetun 3 momentin mukaan noudatettava mahdollisesta muutoksenhausta huolimatta. Näin siksi, että muussa tapauksessa olisi mahdollista, että muutoksenhakuasian käsittelyn aikana potilasturvallisuus edelleen vaarantuisi. Muutoksenhakuviranomainen voisi kuitenkin päättää valvontaviranomaisen antaman päätöksen toimeenpanon keskeyttämisestä.

Läkelain (395/1987) mukaan Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus vastaa yksin läkelain mukaisesta valvonnasta. Säteilylain (592/1991) mukaisesta valvonnasta puolestaan vastaa Säteilyturvakeskus. Pykälän 4 momentissa todettaisiin selvyyden vuoksi, että pykälässä tarkoitettu aluehallintoviraston ja Valviran mahdollisuus määräyksen antamiseen taikka uhkasakon tai velvoitteen asettamiseen ei koske edellä mainitun lain mukaisesti Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksen tai Säteilyturvakeskuksen yksinomaiselle valvontavastuulle kuuluvia tehtäviä. Aluehallintoviraston tai Valviran suorittaman valvonnan yhteydessä saattaa kuitenkin tulla esille esimerkiksi lääkehuoltoon liittyviä ongelmia tai epäkohtia. Näiden asianmukaiseksi selvittämiseksi säännöksessä edellytettäisiin, että niistä ilmoitetaan Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskukselle. Säteilyn käyttöä koskevista puutteista ja epäkohdista olisi vastaavasti ilmoitettava Säteilyturvakeskukselle.

13 §. Hallinnollinen ohjaus ja kehotus. Pykälässä säädettäisiin 12 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä lievemmistä valvontaviranomaisen toimenpiteistä, eli aluehallintoviraston ja Valviran mahdollisuudesta antaa valvottaville niin kutsuttua hallinnollista ohjausta tai kehotus silloin, kun vankien terveydenhuollon järjestämisessä tai toteuttamisessa on havaittu jokin puute, virheellisyys, laiminlyönti tai muu epäkohta, mutta sen ei katsota antavan aihetta edellä mainituksa pykälässä tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

Hallinnollisen ohjauksen keinoja olisivat 1 momentin mukaan käsityksen ilmaiseminen lain mukaisesta menettelystä, huomion kiinnittäminen hyvän hallinnon vaatimuksiin ja huomautuksen antaminen. Käsityksen ilmaiseminen ja huomion kiinnittäminen ovat luonteeltaan huomautuksen antamista lievempiä keinoja. Huomautuksen antaminen olisi mahdollista vain, jos lievempiä ohjauskeinoja ei asian kokonaisarvosteluun vaikuttavien seikkojen vuoksi voitaisi pitää riittävinä. Käsityksen ilmaisemisen ja huomion kiinnittämisen tarkoituksena on ohjata valvottavaa toimimaan lain edellyttämällä tavalla ja ottamaan tulevassa toiminnassaan huomioon hyvän hallinnon vaatimukset. Myös huomautus annettaisiin vastaisen varalle ja sen tarkoituksena on huomion kiinnittämistä moittivammin ohjata lainvastaisesti toiminutta siten, etteivät todetut virheellisyydet toistuisi. Säännökset vastaisivat huomion kiinnittämisen ja huomautuksen osalta esimerkiksi kansanterveyslaissa ja erikoissairaanhoidolaissa olevia säännöksiä. Pykälään on katsottu perustelluksi ottaa säännökset myös käsityksen ilmaisemisesta samoin kuin siitä säädetään hallintolaissa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin myös mahdollisuudesta kehottaa valvottavaa korjaamaan todettu puute tai muu epäkohta. Terveystieteiden lainvalvonnassa ei ole ollut aikaisemmin säännöksiä kehoituksen antamisesta, vaan sen käyttö on perustunut vakiintuneeseen käytäntöön. Kehotus on suositusluonteinen ei-velvoittava toimenpide.

Koska pykälän 1 momentissa tarkoitetut toimenpiteet olisivat lähinnä viranomaisen tai viran tai toimenhaltijan toimintaa ohjaavia kannanottoja, pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi selventävä säännös, jonka mukaan pykälän mukaiseen aluehallintoviraston tai Valviran antamaan hallinnolliseen ohjaukseen tai kehoitukseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Säännöksestä ilmenevä periaate vastaa korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytäntöä ja olisi sama kuin muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin antamien vastaavien seuraamusten kohdalla.

14 §. *Valvonta-asian käsittely.* Pykälään ehdotetaan otettaviksi valvonta-asioiden käsittelyyn liittyvää valvontaviranomaisten harkintavaltaa ja valvonta-asioiden vanhentumista koskevat säännökset. Pykälän 1 ja 2 momentin säännökset vastaisivat hallintolaissa säädettyjä hallintokantelun käsittelysäännöksiä, ja ne koskisivat käytännössä muita valvonta-asioita kuin kante-lusioita.

Pykälän 1 momentin mukaan valvontaviranomaiset ryhtyisivät tietoonsa tulleen valvonta-asian perusteella niihin toimenpiteisiin, joihin ne potilasturvallisuuden ja lain noudattamisen kannalta katsovat olevan aihetta. Esimerkiksi valvontaviranomaisille tehtyjen ilmoitusten perusteella vireille tulleet asiat poikkeavat käytännössä merkittävästi toisistaan vakavuudeltaan ja muulta merkitykseltään. Tarkoitus on, että aluehallintovirasto ja Valvira harkitsevat tapauskohtaisesti, millaisia toimenpiteitä kukin valvonta-asia edellyttää.

Valvonta-asian käsittelymenettely jakautuisi ehdotetun säännöksen mukaan menettelyllisesti kahteen osaan. Aluehallintoviraston tai Valviran olisi ensin perehdyttävä sen tietoon tulleen asiaan ja tehtävä siitä alustava kokonaisarvio potilasturvallisuuden varmistamisen ja lain noudattamisen valvonnan näkökulmasta. Tämän jälkeen valvovan viranomaisen olisi ryhdyttävä tekemänsä alustavan arvion perusteella niihin toimenpiteisiin, joihin se katsoo edellä mainittujen seikkojen varmistamiseksi olevan aihetta. Valittavien toimenpiteiden ja niiden laajuuden osalta valvovan viranomaisen harkintavallan olisi tarkoitus olla laaja. Valvontaviranomainen voisi esimerkiksi hankkia asiassa tarvittaessa selvitystä puhelimitse ja laatia sen perusteella muistion, tai hankkia asiaan liittyviä asiakirjoja taikka hankkia selvitystä valvottavalta ja muilta tahoilta kirjallisilla selvitys- tai lausuntopyynnöillä. Jos asiasta tehtävän alustavan kokonaisarvion perusteella ei olisi syytä epäillä potilasturvallisuuden vaarantumista tai sellais-

ta lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä, joka edellyttää valvontaviranomaisen puuttumista asiaan, ei asia lähtökohtaisesti antaisi aihetta enempiin toimenpiteisiin.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että aluehallintovirasto ja Valvira eivät tutki kahta vuotta vanhempaan tapahtumaan perustuvaa valvonta-asiaa, ellei siihen ole erityistä syytä. Valvonnan tosiasiallinen vaikuttavuus ja tehokkuus vähenevät merkittävästi tutkittavien asioiden vanhentuuessa. Vanhojen asioiden selvittäminen on usein epätarkoituksenmukaista. Ajan kuluminen vaikuttaa myös mahdollisuuksiin selvittää asia luotettavasti. Se vaikuttaa vastaavasti heikentävästi valvonnan kohteen oikeusturvaan. Ehdotettu kahden vuoden vanhentumisaika ei olisi ehdoton, vaan määräajasta voitaisiin poiketa, jos siihen on erityisiä syitä. Hallintolain 53 b §:ssä on vastaavan sisältöinen säännös kantelujen kahden vuoden vanhentumisajasta. Tämän lain säännös kattaisi kuitenkin kanteluja laajemmin kaikki valvonta-asiat.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin luonteeltaan informatiivinen säännös, jossa viitattaisiin muistutus- ja kantelumenettelyä koskeviin hallintolain ja potilaslain säännöksiin.

15 §. Valvontaviranomaisen tiedonsaantioikeus. Pykälässä säädettäisiin Vankiterveydenhuollon yksikön velvollisuudesta antaa pyynnöstä maksutta aluehallintovirastolle ja Valviralle niiden ohjaus- ja valvontatehtävien toteuttamiseksi välttämättömät tiedot ja selvitykset sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään. Organisaatiovalvonnallisten valvonta-asioiden selvittämiseksi tarvittavat tiedot ovat usein luonteeltaan julkisia. Näiden asioiden selvittämisessä saatetaan kuitenkin tarvita myös esimerkiksi potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja tai muita lainsäädännön perusteella salassa pidettäviä tietoja, minkä vuoksi nimenomainen säännös on perusteltu.

4 luku Erinäiset säännökset

16 §. Tarkemmat säännökset ja määräykset. Johtokunnasta ja sen tehtävistä säädettäisiin pykälän 1 momentin mukaan tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Myös Vankiterveydenhuollon yksikön henkilöstöstä sekä johtavien virkamiesten kelpoisuusvaatimuksista ja palvelussuhteesen ottamisesta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Tarkempia määräyksiä yksikön sisäisestä työnjaosta sekä toimintojen muusta järjestämisestä annettaisiin 2 momentin mukaan yksikön sisäisellä työjärjestyksellä, jonka johtokunta vahvistaisi.

5 luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

17 §. Voimaantulo. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2016.

18 §. Siirtymäsäännökset. Muualla lainsäädännössä saattaa edelleen olla mainintoja Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksiköstä ja sitä edeltäneestä Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksiköstä. Pykälän 1 momentissa todettaisiin sen vuoksi, että muussa laissa tai asetuksessa taikka valtioneuvoston tai ministeriön päätöksessä olevalla tällaisella viittauksella tarkoitetaan lain tultua voimaan viittausta Vankiterveydenhuollon yksikköön.

Rikosseuraamuslaitoksesta siirtyviä virkoja on 197 kappaletta. Kaikki siirtyvät henkilöt ovat virkasuhteessa. Siirtoon sovelletaan valtionhallinnon toimintojen uudelleenjärjestelyjä koskevia valtion virkamieslain 2 luvun säännöksiä. Valtionhallinnon toimintojen uudelleenjärjestelyn yhteydessä virat ja niihin nimitetyt virkamiehet siirtyvät samaan virastoon tai samoihin vi-

rastoihin kuin tehtävät siirtyvät. Määräaikaiseen virkasuhteeseen nimitetty virkamies siirtyy viraston palvelukseen määräaikaisen virkasuhteensa keston ajaksi. Virka voidaan siirtää ilman virkamiehen suostumusta, jos virka siirretään virkamiehen työssäkäyntialueella tai työssäkäyntialueelle. Työssäkäyntialueella tarkoitetaan työttömyysturvalain (1290/2002) 1 luvun 9 §:n mukaista aluetta. Käytännössä henkilöstö jatkaisi nykyisillä toimipaikoilla.

Vankiterveydenhuollon yksikkö perustetaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaiseksi virastoksi eikä siitä tule osa Terveiden ja hyvinvoinnin laitosta. Näin ollen, ellei muuta säädetä tai sovita, yksikön henkilöstö siirtyisi organisaatiomuutoksen voimaantuloajankohdasta alkaen pois heihin Rikosseuraamuslaitoksessa sovellettavana olleen palkkausjärjestelmää koskevan virkaehtosopimuksen piiristä. Palkkaukset muuttuisivat tällöin euromääräisiksi kokonaispalkkauksiksi.

Valtionhallinnon organisaatiomuutoksissa, joissa perustetaan uusi virasto ja aikaisemman palkkausjärjestelmän soveltaminen lakkaa, on pääasiallisena toimintatapana valmistella ja sopia uuden viraston palkkausjärjestelmä viraston erityislaatu ja -tarpeet huomioon ottaen. Vaikka tämä on yleensä oikea lähtökohta, on uuden järjestelmän aikaan saaminen tällä tavoin aikaa vievää, ja uusi palkkausjärjestelmä voidaan käytännössä ottaa käyttöön vain pitkän siirtymäkauden kuluessa. Tässä tapauksessa kaikki lain nojalla yksikköön siirrettävät henkilöt siirtyvät sinne Rikosseuraamuslaitoksesta ja siis yhden ja saman palkkausjärjestelmän piiristä. Näin ollen ei ole tarvetta sovittaa yhteen useasta virastosta siirrettävien henkilöiden palkkauksia ja palkkapolitiikkaa. Tämän vuoksi onkin tarkoituksenmukainen vaihtoehto säätää, että yksikön palkkausjärjestelmänä on sen perustamisesta alkaen yksikön henkilöstöön Rikosseuraamuslaitoksessa sovellettava palkkausjärjestelmä kuluvan sopimuskauden loppuun asti, sellaisena kuin se viraston perustamisajankohtana on. Tämä merkitsisi vallitsevan tilanteen säilyttämistä, eikä palkkausjärjestelmän vaihtamiseen liittyviä palkkapolitiittisia vaikutuksia tai lisäkustannuksia taikka tarvetta palkkatason turvaamiseen syntyisi.

Tällainen valtionhallinnon virastojen välinen organisaatiomuutos ei ole työlainsäädännössä tarkoitettu liikkeenluovutus eikä siihen sovelleta liikkeenluovutusta koskevia säännöksiä. Liikkeenluovutukseen liittyy virka- ja työehtosopimusten niin sanottu sopimusseuraanto, jonka mukaan uusi omistaja on sidottu luovuttavassa liikkeessä noudatettavaan virka- tai työehtosopimukseen, sen kuluvan sopimuskauden päättymiseen saakka. Tässä tapauksessa säädettäisiin, vaikka ei ole kysymys liikkeenluovutuksesta, kuitenkin liikkeenluovutusta vastaavasti, että yksikön henkilöstöön Rikosseuraamuslaitoksessa sovellettavaa palkkausjärjestelmää koskevalla virkaehtosopimuksella olisi sopimusseuraanto siten kuin työehtosopimuslain 5 §:ssä on säädetty.

1.2 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista

2 §. Määritelmät. Pykälän 4 kohdassa määritellään terveydenhuollon toimintayksiköt. Lainkohdassa tarkoitettut terveydenhuollon toimintayksiköt ovat muun ohella potilasrekisterinpitäjiä. Vankiterveydenhuollon osalta terveydenhuollon toimintayksiköllä tarkoitettaisiin ehdotuksen mukaan Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa tarkoitettua Vankiterveydenhuollon yksikköä.

3 §. Oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun. Pykälän 1 momentissa oleva viittaus Rikosseuraamuslaitoksesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi ehdotettuun Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevaan lakiin.

1.3 Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta

2 §. Tehtävät. Pykälän 1 momentin 1 kohtaa, jossa määritellään Valviran tehtävät, ehdotetaan muutettavaksi siten, että lainkohdassa todettaisiin viraston huolehtivan myös Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa sille säädetystä ohjauksesta ja valvonnasta.

Pykälää on muutettu lailla 818/2015 siten, että muutos tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2016. Sen vuoksi pykälää on tarpeen muuttaa väliaikaisesti siten, että muutos on voimassa vuoden 2016 alusta 29 päivään helmikuuta 2016.

1.4 Laki Rikosseuraamuslaitoksesta

4 §. Organisaatio. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiota koskevan 4 §:n 1 momentin mukaan laitoksessa on keskushallintoyksikkö, terveydenhuoltoyksikkö ja koulutuskeskus. Ehdotettavan hallinnonalasiirron vuoksi momentista poistettaisiin terveydenhuoltoyksikkö.

Pykälän 2 momentiksi lisättäisiin muutoksesta johtuva viittaussäännös, jonka mukaan vankiterveydenhuollon järjestämisestä vastaisi Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa tarkoitettu Vankiterveydenhuollon yksikkö. Samalla pykälän nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyisivät 3 ja 4 momentiksi.

1.5 Vankeuslaki

1 luku Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta

4 §. Vankeuden täytäntöönpanon organisaatio. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan terveydenhuollon järjestämisestä vankeuden aikana vastaa Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö. Asiasta säädetään vankeuslain 1 luvun 4 §:n lisäksi Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 4 §:ssä ja Rikosseuraamuslaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:ssä.

Ehdotetun hallinnonalasiirron vuoksi vankeuden täytäntöönpanon organisaatiota koskevaa 1 momenttia muutettaisiin siten, että terveydenhuollon järjestämisestä vastaisi Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) tarkoitettu Vankiterveydenhuollon yksikkö.

2 luku Täytäntöönpanon aloittaminen

10 §. Päätösvalta. Pykälässä säädetään päätösvallasta eri syistä tehtävissä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämistilanteissa. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan terveydellisistä syistä anotusta lykkäyksestä on pyydettävä Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön lausunto. Säännökseen tehtäisiin ehdotetun uudistuksen edellyttämä luonteeltaan tekninen muutos, jonka mukaan lykkäyksestä pyydetäisiin Vankiterveydenhuollon yksikön lausunto. Päätösvalta asiassa pysyisi arviointikeskuksen johtajalla tai tämän sijaisena toimivalla virkamiehellä.

5 luku Sijoittaminen vankilassa

9 §. Päätösvalta. Pykälän 2 momentissa säädetään päätösvallasta vangin osastolle sijoittamisesta, erillään asumisesta omasta pyynnöstä sekä Rikosseuraamuslaitoksen sairaalayksikköön

ottamisesta ja sieltä poistamisesta. Momenttiin tehtäisiin muutos, jonka mukaan Vankiterveydenhuollon yksikön sairaalaan ottamisesta ja sieltä poistamisesta päättäisi sairaalan toiminnasta vastaava ylilääkäri tai hänen määräämänsä lääkäri.

10 luku Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §. *Vangin terveyden- ja sairaanhoito.* Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on järjestettävä tai muutoin turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus. Ehdotetun uudistuksen myötä vastuu terveydenhuollon järjestämisestä siirtyisi Vankiterveydenhuollon yksikölle, mutta Rikosseuraamuslaitos olisi edelleen vastuussa siitä, että vanki pääsee tarvitsemaansa hoitoon ja kuntoutukseen.

Perustettava Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaisi vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä.

Nykyään terveydenhuoltoyksikön organisaatiosta säädetään Rikosseuraamuslaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:ssä. Pykälän 5 momentin mukaan terveydenhuoltoyksikössä on sairaaloita ja poliklinikoita, joilla on toimipaikkoja rikosseuraamusalueen eri yksiköissä, sekä tarvittaessa muita toimintayksiköitä. Organisaatiosta ehdotetaan säädettäväksi lain tasolla 1 momentissa, ja siihen tehtäisiin hallinnonalasiirron edellyttämä muutos Vankiterveydenhuollon yksiköksi. Maininta muista toimintayksiköistä jätettäisiin pois.

Perustettavassa Vankiterveydenhuollon yksikössä potilaana olevaan vankiin sovellettaisiin edelleen vankeuslain säännöksiä. Koska vankiterveydenhuollon järjestäminen siirtyisi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle, asiasta sisällytettäisiin selvyyden vuoksi maininta pykälään. Vaikka Vankiterveydenhuollon yksikkö on hallinnollisesti erillinen viranomainen ja kuuluu toiselle hallinnonalalle, on se kuitenkin vankilassa toimivana yksikkönä osa vankilaa.

Vankeuslaissa säädetään kattavasti vangin oikeuksista ja velvollisuuksista. Tämän vuoksi myös vangin terveydenhuollosta säädettäisiin edelleen muiden lakien ohella vankeuslain 10 luvussa, vaikka vastuu terveydenhuollon toteuttamisesta siirtyykin toiselle yksikölle sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Vankeuslain soveltamisella Vankiterveydenhuollon yksikössä potilaana olevaan vankiin turvattaisiin esimerkiksi nykyisten vangin tarkastuksia, omaisuuden hallussapitoa ja tapaamisoikeuksia koskevien säännösten soveltaminen vankipotilaisiin jatkossakin. Vankiterveydenhuollon yksikön toimipaikoissa työskentelee terveydenhuollon ammattihenkilöiden lisäksi myös valvontatehtävissä olevia Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiä, joista jälkimmäiset säilyttäisivät toimivaltuutensa hallinnonalasiirron jälkeenkin.

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikössä hoidettavana oleva vanki on edelleen sen vankilan kirjoilla, johon hänet on sijoitettu. Vankiterveydenhuollon hallinnonalasiirto ei muuta tätä tilannetta. Sama päätösvalta koskisi myös perustettavaan Vankiterveydenhuollon yksikköön sijoitettuja vankeja. Lähtökohtana on, että sijoitusvankila tekee vankia koskevat päätökset. Vain sellaiset tarkastus- ja valvonta-asiat, joiden ratkaiseminen sijoitusvankilassa olisi käytännössä mahdotonta, päätetään sairaalayksikön yhteydessä olevassa vankilassa.

2 §. *Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella.* Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin hallinnonalasiirrosta johtuva tekninen muutos. Nykyisen säännöksen mukaan sairas tai vammautunut vanki on lähetettävä vankilan ulkopuolelle, jos häntä ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia vankilassa. Voimassa olevassa säännöksessä vankilan ulkopuolinen hoito tarkoittaa muualla kuin vankilan poliklinikalla, Vankisairaalassa tai muuten Rikosseuraamuslaitoksen

terveydenhuoltoyksikössä annettavaa hoitoa. Säännöksen sana ”vankila” muutettaisiin Vankiterveydenhuollon yksiköksi”, joten se pysyisi sisällöltään nykyistä vastaavana. Siirto Vankiterveydenhuollon yksikköön ei siis olisi pykälässä tarkoitettu siirto vankilan ulkopuoliseen hoitoon.

Luvun 10 §:n 2 momentin mukaan vankilan johtaja tekee päätöksen ulkopuoliseen hoitoon lähettämisestä, mahdollisuuksien mukaan kuultuaan ensin lääkäriä. Päätösvalta asiassa pysyisi edelleen vankilan johtajalla. Tilapäisen hoidon aikana vastuu vangin valvonnasta on vankilalla, jonka on järjestettävä hoidon ja tutkimuksen ajaksi tarpeellinen valvonta.

3 §. Vankilasta vapauttaminen hoitoa varten. Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin samantyyppinen hallinnonalasiirrosta johtuva sanallinen muutos kuin 2 §:ään. Vanki voidaan nykyisen lainsäädännön mukaan tietyin edellytyksin vapauttaa hoidettavaksi vankilan ulkopuolella, jos hänen hoitamisensa vankilassa tai 2 §:n mukaisessa tilapäisessä hoidossa olisi erityisen vaikeaa. Ehdotettavan muutoksen mukaan kysymys olisi vangin vapauttamisesta hoidettavaksi muualla kuin Vankiterveydenhuollon yksikössä tai 2 §:n mukaisessa hoidossa.

7 §. Terveystenhuollon kustannukset. Pykälässä säädetään valtion maksuvelvollisuudesta tilanteissa, joissa vankilan ulkopuolella annettava hoito on Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin osoittamaa tai hyväksymää. Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri ehdotetaan muutettavaksi Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäriksi. Valmistelun yhteydessä on harkittu säännöksen sijoittamista Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettavaan lakiin, mutta sen on katsottu edelleen luontevammin sopivan sosiaali- ja terveydenhuoltoa käsittelevään vankeuslain 10 lukuun.

8 §. Omalla kustannuksella järjestettävä hoito. Vangin oikeus saada omalla kustannuksellaan hoitoa, tutkimusta ja terveydenhuoltoa edellyttäisi hallinnonalasiirron jälkeen Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärin, ei Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin lupaa.

10 §. Päätösvalta. Pykälän 1 momentin mukaan vangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättäisi Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri. Hammashuollosta päättäisi hammaslääkäri, jonka ei tarvitsisi olla Vankiterveydenhuollon yksikön virkamies. Momentin muutoksessa olisi kysymys vain hallinnonalasiirron edellyttämästä yksikön nimen muuttamisesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin päätösvalasta lähetettäessä vankia tilapäiseen hoitoon tai tutkimukseen vankilan ulkopuolelle tai päätettäessä vankilasta vapauttamisesta hoitoa varten. Vankilan johtaja päättäisi kuultuaan mahdollisuuksien mukaan lääkäriä, lähettämisestä 2 §:ssä tarkoitettuun hoitoon tai tutkimukseen. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää vankilan esityksestä Vankiterveydenhuollon yksikön johtajana toimivaa lääkäriä kuultuaan 3 §:ssä tarkoitettua vankilasta vapauttamisesta.

11 §. Tarkemmat määräykset. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voi nykyään antaa tarkempia määräyksiä vankien terveydentilan tarkastamisesta ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa. Tällaisia voimassa olevia määräyksiä on annettu neljä. Hallinnonalasiirron jälkeen Terveiden ja hyvinvoinnin laitos antaisi edellä mainittuja asioita koskevat määräykset.

12 luku Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

1 §. Kirjeenvaihto ja postilähetysten tarkastaminen. Pykälän 2 momenttiin tehdään hallinnonalasiirrosta johtuva tekninen muutos.

1.6 Tutkintavankeuslaki

6 luku Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §. *Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito.* Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on järjestettävä tai muutoin turvattava tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus. Ehdotetun uudistuksen myötä vastuu terveydenhuollon järjestämisestä siirtyisi Vankiterveydenhuollon yksikölle, mutta Rikosseuraamuslaitos olisi edelleen vastuussa siitä, että vanki pääsee tarvitsemaansa hoitoon ja kuntoutukseen.

Tutkintavankeuslaissa säädetään tutkintavangin oikeuksista ja velvollisuuksista. Tämän vuoksi myös tutkintavangin terveydenhuollosta säädettäisiin edelleen muiden lakien ohella tutkintavankeuslain 6 luvussa, vaikka vastuu terveydenhuollon toteuttamisesta siirtyykin toiselle yksikölle sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Perustettavassa Vankiterveydenhuollon yksikössä potilaana olevaan tutkintavankiin sovellettaisiin edelleen tutkintavankeuslain säännöksiä.

Muutokset vastaisivat sisällöltään vankeuslain 10 luvun 1 §:ään ehdotettua muutosta.

Pykälän 2 momentissa säädetty tutkintavangin oikeus saada omalla kustannuksellaan hoitoa, tutkimusta ja terveydenhuoltoa edellyttäisi hallinnonalasiirron jälkeen Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärin, ei Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin lupaa. Momenttiin tehtäisiin vain hallinnonalasiirrosta johtuva muutos.

2 §. *Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella.* Pykälään tehtäisiin vastaavanlainen hallinnonalasiirrosta johtuva terveydenhuollosta vastaavan yksikön nimen muutos kuin vankeuslain 10 luvun 2 §:ään.

6 §. *Terveydenhuollon kustannukset.* Pykälässä oleva maininta Rikosseuraamuslaitoksesta lääkäristä ehdotetaan muutettavaksi muotoon Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri.

7 §. *Päätösvalta.* Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin hallinnonalasiirron edellyttämä muutos, jonka mukaan tutkintavangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättäisi Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri. Hammashuollosta päättäisi edelleen hammaslääkäri.

8 §. *Tarkemmat määräykset.* Pykälään tehtäisiin vankeuslain 10 luvun 11 §:ää vastaava muutos, jonka mukaan oikeus antaa tarkempia määräyksiä vankien terveydentilan tarkastamisesta ja terveydenhuollon järjestämisestä olisi Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksella Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön sijasta.

16 luku Erinäiset säännökset

1 §. *Vankeuslain soveltaminen.* Pykälään tehtäisiin hallinnonalasiirrosta johtuvat tekniset muutokset.

1.7 Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta

77 §. Lääkehoidon valvonta sekä lääkehoitoa ja muuta hoitoa ja tukea koskevan määräyksen uudelleenharkinta. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus sopia lääkehoidon järjestämisestä ja lääkehoitoon liittyvästä veri- ja virtsanäytteen ottamisesta yliopistollisen sairaalan ja erikoissairaanhoidon yksikön kanssa olisi Vankiterveydenhuollon yksiköllä Rikosseuraamuslaitoksen sijaan. Muutos olisi perusteltu, koska ehdotuksen mukaisesti vastuu vankiterveydenhuollosta siirrettäisiin uudelle Vankiterveydenhuollon yksikölle.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan muutettavaksi maininnat Rikosseuraamuslaitoksen lääkäreistä maininnoiksi Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäreistä.

1.8 Laki valvotusta koevapaudesta

4 §. Lääkehoito ja psykososiaalinen hoito koevapauden ehtona. Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi hallinnonalasiirrosta johtuvat muutokset, jossa Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin tilalle muutetaan Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri.

13 §. Pitkäaikaissankien koevapauden valmistelu. Pykälän 2 momentin viimeinen lause ehdotetaan muutettavaksi muotoon: ”Vankiterveydenhuollon yksikön lausunnosta säädetään erikseen.” Nykyisin siinä on maininta Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön lausunnosta.

20 §. Lääkehoidon valvonta. Pykälän 1 momentin maininta Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksiköstä ehdotetaan muutettavaksi muotoon Vankiterveydenhuollon yksikkö.

Pykälän 2 momentin maininta Rikosseuraamuslaitoksesta ehdotetaan vastaavasti muutettavaksi maininnaksi Vankiterveydenhuollon yksiköstä.

32 §. Päätösvalta. Pykälän 3 momentin maininnat Rikosseuraamuslaitoksen lääkäristä ehdotetaan muutettavaksi muotoon Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri.

1.9 Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa

3 §. Rikosseuraamuslaitoksen valtakunnalliset henkilörekisterit. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan maininta, jonka mukaan potilasrekisteriä pitää Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö. Vastaavasti pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan 5 kohta, jossa viitataan Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisteriin. Vankiterveydenhuollon potilasrekisteristä säädettäisiin ehdotetun uuden Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevan lain 5 §:ssä.

10 §. Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisteri. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi edellä 3 §:n kohdalla kerrotusta syystä.

13 §. Tietojen käsittelyyn oikeutetut. Pykälän 2 momentin 3 kohdassa säädetään siitä, ketkä ovat oikeutettuja käsittelemään Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisterin tietoja. Kohta ehdotetaan kumottavaksi. Vankiterveydenhuollon potilasrekisterin tietojen käsittelyyn oikeutetuista säädettäisiin Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevan lain 5 §:n 2 momentissa. Pykälän 2 momentin 2 kohtaan ja pykälän 3 momenttiin tehtäisiin samalla 2 momentin 3 kohdan kumoamisesta johtuvat tekniset muutokset.

27 §. *Tietojen luovuttaminen Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisteristä.* Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Vankiterveydenhuollon potilasrekisterin tietojen luovuttamisesta säädettäisiin ehdotetun uuden Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevan lain 6 §:ssä.

29 §. *Oikeus saada tietoja tuomioistuimelta.* Pykälän 3 momentissa säädetään Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön oikeudesta saada muun terveydenhuollon toimintayksikön potilasrekisterin tietoja sekä mielentilatutkimustietoja Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta. Momentti ehdotetaan kumottavaksi. Vankiterveydenhuollon yksikön tiedonsaanti-oikeudesta säädettäisiin Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevan lain 7 §:ssä. Pykälän otsikkoon ja sen 4 momenttiin ehdotetaan samalla tehtäväksi 3 momentin kumoamisesta johtuva tekniset muutokset.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevan lain 9 §:ään ehdotetaan sisällytettäväksi asetuksenantovaltuus, jonka mukaan Valviran ja aluehallintoviraston tarkemmasta työnjaosta valvonnassa ja siihen liittyvässä ohjauksessa säädetään tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella. Vastaava säännös sisältyy muun muassa kansanterveyslain 2 §:ään ja erikoissairaanhoidon lain 5 §:ään. Tällaista asetusta ei ole kuitenkaan annettu.

Aluehallintovirastosta annetun lain 6 §:ssä olevan valtuutussäännöksen nojalla valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin aluehallintovirastolle Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevassa laissa ehdotetun valvonta- ja ohjaustoimivallan keskittämisestä yhdelle aluehallintovirastolle.

Ehdotettua Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevan lain 16 §:ään sisältyvän valtuutussäännöksen perusteella Vankiterveydenhuollon yksikön johtokunnasta, henkilöstöstä sekä johtavien virkamiesten kelpoisuusvaatimuksista ja palvelussuhteeseen ottamisesta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Vankiterveydenhuollon yksikön sisäisestä työnjaosta sekä toimintojen muusta järjestämisestä määrättäisiin sen työjärjestyksessä.

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulevaksi voimaan vuoden 2016 alusta. Ehdotetun Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevan lain täytäntöönpanoon liittyviin toimiin voitaisiin ryhtyä jo aikaisemmin. Käytännössä tämä tarkoittaisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa sekä aluehallintovirastossa ja Valvirassa tehtäviä henkilöstö- ja työjärjestelyjä, jotta vankiterveydenhuollon järjestämiseen liittyvä toiminta sekä toiminnan organisaatiovalvonta voisivat käynnistyä vuoden 2016 alusta.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 § on muutettu lailla 818/2015 siten, että muutos tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2016. Sen vuoksi pykälään on tarpeen tehdä väliaikainen muutos, joka olisi voimassa vuoden 2016 alusta 29 päivään helmikuuta 2016 asti.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Ehdotettu sääntely on merkityksellistä perustuslain 2 §:ssä säädetyn oikeusvaltioperiaatteen, 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän suojan, 19 §:ssä säädettyjen riittävien terveyspalvelujen tur-

vaamisen sekä 80 §:ssä säädetyn asetuksen antamisen ja lainsäädäntövallan siirtämisen kanalta.

4.1 Oikeusvaltioperiaate

Julkisen vallan käytön tulee perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan perustua lakiin. Esityksessä on pyritty sääntelemään vankiterveydenhuollon organisaatiovalvontaa koskevaan uudistukseen liittyen kattavasti viranomaisten tehtäviä ja toimivaltaa koskevat seikat. Ensimmäisestä lakiehdotuksesta ilmenee, että valvonta on luonteeltaan laillisuusvalvontaa: valvontaviranomainen voi puuttua ainoastaan sellaiseen toimintaan, joka ei täytä laissa säädettyjä tai, lain asettamissa rajoissa, lain nojalla annetuissa asetuksissa tai viranomaismääräyksissä asetettuja vaatimuksia. Lakiehdotukseen sisältyvät yksityiskohtaiset säännökset muun muassa tarkastusten tekemisestä ja niihin liittyvistä valvontaviranomaisten toimivaltuuksista. Sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaviranomaisten tarkastusoikeus ei koskisi pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja. Tarkastajan apuna mahdollisesti käytettäviin asiantuntijoihin todettaisiin sovellettavan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Laissa säädettäisiin yksityiskohtaisesti myös niistä toimenpiteistä, joihin aluehallintovirasto ja Valvira voisivat ryhtyä silloin, kun vankien terveydenhuollon järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai toiminta on muutoin lain vastaista. Ensimmäisen lakiehdotuksen 12 ja 13 §:n säännöksistä ilmenee muun muassa toimenpiteisiin liittyvä vaatimus suhteellisuusperiaatteen noudattamisesta.

4.2 Oikeus riittäviin terveystalveluihin

Julkisen vallan on perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvelut. Säännöksessä ei määritellä kyseisten talvelujen järjestämistapaa, vaan velvoitetaan julkinen valta turvaamaan talvelujen saatavuus. Siten se ei esimerkiksi edellytä, että julkisyhteisöt itse huolehtisivat kaikkien sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamisesta. Toisaalta säännöksestä kuitenkin seuraa, että lainsäädännöllä on huolehdittava riittävien talvelujen turvaamisesta (esimerkiksi HE 309/1993 vp, s. 71, PeVL 36/2012 vp, s. 2, PeVL 41/2010 vp, s. 2, PeVL 13/2005 vp, s. 2, PeVL 20/2004 vp, s. 2 ja PeVL 37/2000 vp, s. 2). Perustuslaki ei sido sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämistä johonkin voimassa olevaan lainsäädäntöön tai instituutioon, vaan edellyttää riittävien talvelujen turvaamista jokaiselle, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Tavallisella lainsäädännöllä annetaan siten säännökset erilaisista etuuksista ja niiden saamisen edellytyksistä sekä menettelystä (esimerkiksi HE 309/1993 vp, s. 71, PeVL 48/2006 vp, s. 2 sekä PeVL 11/1995 vp). Talvelujen riittävyyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää sellaista talvelujen tasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (esimerkiksi HE 309/1993 vp, s. 71, PeVL 36/2012 vp, s. 2, PeVL 41/2010 vp, s. 2, PeVL 39/2010 vp, s. 5, PeVL 10/2009 vp, s. 3, PeVL 30/2008 vp, s. 2 sekä PeVL 20/2004 vp, s. 2).

Ehdotetut säännökset vankiterveydenhuollon järjestämisen ja rahoituksen siirtämisestä sosiaali- ja terveystalveluministeriön hallinnonalalle sekä vankiterveydenhuollon organisaatiovalvonnan järjestämisestä turvaavat osaltaan vankien ja muiden Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen henkilöiden oikeutta riittäviin terveystalveluihin. Ehdotetut uudistukset vahvistaisivat vankiterveydenhuollon asemaa osana normaalia terveydenhuoltojärjestelmää. Voidaan olettaa, että terveydenhuoltohenkilöstön erillisuus vankilaorganisaatiosta, vankilan johdosta ja muusta vankilahenkilökunnasta lisää luottamusta terveydenhuoltohenkilökuntaan ja mataloittaa sitä kautta kynnystä käyttää terveydenhuollon talveluja. Näin voidaan edelleen todennäköisesti

parantaa hoidon jatkuvuutta vankilan ja ympäröivän yhteiskunnan välillä ja pidemmällä tähtäimellä vähentää vankien ja muun väestön terveyseroja.

4.3 Yksityiselämän suoja

Ensimmäiseen lakiehdotukseen sisältyy säännöksiä, jotka koskevat potilasrekisterinpitoa ja potilastietojen käsittelyä Vankiterveydenhuollon yksikössä. Siihen sisältyy myös Vankiterveydenhuollon yksikön sekä valvontaviranomaisten tiedonsaantioikeutta koskevia säännöksiä. Säännösehdotukset ovat merkityksellisiä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan näkökulmasta. Kyseisessä säännöksessä turvataan jokaisen yksityiselämä ja edellytetään, että henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Ehdotetut Vankiterveydenhuollon yksikön potilasrekisterinpitoa, potilastietojen käsittelyä sekä sen tiedonsaantioikeutta koskevat säännökset vastaavat pitkälti henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin sisältyviä säännöksiä, jotka samalla kumottaisiin viimeksi mainitusta laista. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on katsonut mainitun lain säätämisen yhteydessä antamassaan lausunnossa (PeVL 70/2014 vp), että säännökset täyttivät perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössään edellyttämät vaatimukset. Ensimmäisen lakiehdotuksen 7 §:n 2 momenttiin otettaisiin lisäksi säännös, jonka mukaan Vankiterveydenhuollon yksiköllä on oikeus saada Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanorekisteriin, yhdyskuntaseuraamusrekisteriin ja valvonta- ja toimintarekisteriin sisältyviä tietoja siltä osin kuin se on välttämätöntä Vankiterveydenhuollon yksikössä toimivien henkilöiden tehtävien suorittamiseksi. Säännöksellä ei perustettaisi nykyiseen verrattuna uusia tiedonsaantioikeuksia, vaan sillä nimenomaan turvattaisiin Vankiterveydenhuollon yksikössä toimivien terveydenhuollon ammattihenkilöiden mahdollisuus saada edelleen kyseisistä Rikosseuraamuslaitoksen rekistereistä tiedot, joihin heillä nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehinä on oikeus. Tiedonsaantioikeus rajattaisiin Vankiterveydenhuollon yksikössä toimivien terveydenhuollon ammattihenkilöiden tehtävien kannalta välttämättömiin tietoihin.

Aluehallintoviraston ja Valviran tarkastajilla olisi ensimmäisen lakiehdotuksen 11 §:n 2 momentin perusteella oikeus saada salassapitosäännösten estämättä nähtäväkseen kaikki tarkastajan pyytämät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä tarkastuksen toimittamiseksi, ja saada niistä maksutta tarkastajan pyytämät jäljennökset. Aluehallintovirastolla ja Valviralla olisi kyseisen lakiehdotuksen 15 §:n perusteella myös oikeus saada Vankiterveydenhuollon yksiköltä pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämättä viranomaisten ohjaus- ja valvontatehtävien toteuttamiseksi välttämättömät tiedot ja selvitykset. Säännökset mahdollistaisivat esimerkiksi valvonnassa tarvittavien potilasasiakirjatiетоjen saamisen.

Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan viranomaisten oikeutta saada salassa pidettäviä tietoja muilta viranomaisilta tarkastellut sitä, millä ehdoilla tietoja pyytävän viranomaisen tiedonsaanti-intressi voi syrjäyttää salassapitointressit. Valiokunta on kiinnittänyt arvioissaan huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen (esimerkiksi PeVL 7/2000 vp, s. 4; PeVL 7a/2000 vp, s. 2–3; PeVL 23/2006 vp, s. 3 ja PeVL 65/2014 vp s.3). Väljässä ja ulottuvuudeltaan laajassa sääntely-yhteydessä perustuslakivaliokunta on pitänyt erityisen tärkeänä, että tietojensaantioikeus rajoitetaan koskemaan ainoastaan välttämättömiä tietoja. Jos luovutettavien tietojen sisältö on rajattu täsmällisesti, on tietojen luovuttaminen voinut koskea jonkin tarkoituksen vuoksi tarpeellisia tietoja (esimerkiksi PeVL 14/2002 vp, s. 2). Aluehallintoviraston ja Valviran ehdotetut tiedonsaantioikeudet rajattaisiin niiden ohjaus- ja valvontatehtävien kannalta välttämättömiin tietoihin.

Perustuslakivaliokunta ei ole ratkaisukäytännössään pitänyt rangaistuslaitoksen selliä perustuslain 10 §:ssä turvaton kotirauhan piiriin kuuluvana. Tällaisiin tiloihin kohdistuvat tarkastus- ja toimenpidevaltuudet ovat kuitenkin merkityksellisiä yksityiselämän suojan kannalta. Selvyyden vuoksi terveydenhuollon valvontaviranomaisten tarkastusoikeutta koskevassa säännöksessä vankiterveydenhuollon yksiköstä annetun lain 11 §:ssä todetaan, että tarkastusoikeutta ei ole pysyväisluonteiseen asumiseen käytettyihin tiloihin. Käytännössä valvontaviranomaiset tarkastavat terveydenhuollon järjestämiseen käytettäviä tiloja, joita ei käytetä pysyväisluonteiseen asumiseen.

4.4 Alemmanasteisten säännösten ja määräysten antovaltuudet

Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Pykälän 2 momentin mukaan myös muu viranomainen voidaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä määrätyistä asioista, jos siihen on sääntelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä sääntelyn asiallinen merkitys edellytä, että asiasta säädetään lailla tai asetuksella. Tällaisen valtuutuksen tulee olla soveltamisalaltaan täsmällisesti rajattu.

Ensimmäiseen lakiehdotukseen sisältyy kaksi asetuksenantovaltuutta. Lakiehdotuksen 9 §:n mukaan Valviran ja aluehallintoviraston tarkemmasta työnjaosta ohjauksessa ja valvonnassa säädetään tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella. Lakiehdotuksen 16 §:ään sisältyvän valtuutussäännöksen perusteella puolestaan Vankiterveydenhuollon yksikön johtokunnasta ja sen tehtävistä säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin myös Vankiterveydenhuollon yksikön henkilöstöstä sekä johtavien virkamiesten kelpoisuusvaatimuksista ja palvelussuhteeseen ottamisesta. Pykälään sisältyisi myös valtuutussäännös, jonka mukaan Vankiterveydenhuollon yksikön sisäisestä työnjaosta sekä toimintojen muusta järjestämisestä määrättäisiin sen työjärjestyksessä. Lisäksi aluehallintovirastosta annetun lain 6 §:ssä olevan valtuutussäännöksen nojalla valtioneuvoston asetuksella on tarkoitus säätää aluehallintovirastolle ensimmäisessä lakiehdotuksessa ehdotetun valvonta- ja ohjaustoimivallan keskittämisestä yhdelle aluehallintovirastolle.

Alemmanasteisten säännösten ja määräysten antovaltuudet on laadittu teknisluonteisiksi ja tarkkarajaisiksi. Ehdotettujen valtuutussäännösten voidaan tämän vuoksi katsoa täyttävän perustuslain vaatimukset.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotukset voidaan säätää tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

Vankiterveydenhuollon yksiköstä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Vankiterveydenhuollon yksikön tehtävät ja johto

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaiseen Vankiterveydenhuollon yksikköön. Vankiterveydenhuollon yksikön toimialueena on koko maa.

2 §

Toimiala ja tehtävät

Vankiterveydenhuollon yksikön tehtävänä on järjestää vankien ja tutkintavankien terveyden- ja sairaanhoito siten kuin vankeuslain (767/2005) 10 luvussa ja tutkintavankeuslain (768/2005) 6 luvussa säädetään.

3 §

Johtaminen ja ratkaisovalta

Vankiterveydenhuollon yksikköä johtaa vankiterveydenhuollon johtaja. Vankiterveydenhuollon johtaja ratkaisee yksikköä koskevat asiat, jollei niitä ole säädetty johtokunnan ratkaistavaksi taikka erikseen säädetty tai määrätty työjärjestyksessä muun virkamiehen ratkaistaviksi.

4 §

Yleinen ohjaus, kehittäminen, johto ja valvonta

Vankiterveydenhuollon yksikön toiminnan yleinen ohjaus, kehittäminen, johto ja valvonta kuuluvat Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle.

Vankiterveydenhuollon yksiköllä on johtokunta, jonka Terveiden ja hyvinvoinnin laitos asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan. Johtokunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä

enintään seitsemän muuta jäsentä ja heillä henkilökohtaiset varajäsenet. Johtokunta vahvistaa Vankiterveydenhuollon yksikön työjärjestyksen.

2 luku

Potilasrekisterinpito ja potilastietojen luovuttaminen

5 §

Potilasrekisteri

Vankiterveydenhuollon yksikkö pitää potilasrekisteriä, johon talletetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 12 §:ssä tarkoitetut potilasasiakirjat. Potilasasiakirjoihin talletettavista tiedoista ja niiden säilytysajoista säädetään mainitussa pykälässä ja sen nojalla annetuissa säännöksissä. Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapidosta säädetään mainitun lain 13 §:ssä.

Potilasrekisterin tietoja saavat käsitellä vain Vankiterveydenhuollon yksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon taikka siihen liittyviin tehtäviin osallistuvat henkilöt.

Potilastietojen käsittelyyn sovelletaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007) säädetään.

6 §

Potilasrekisterissä olevien tietojen luovuttaminen

Sen lisäksi, mitä potilastietojen luovuttamisesta ilman potilaan kirjallista suostumusta säädetään potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n 3 ja 4 momentissa tai muussa laissa, saa vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen terveydenhuollosta vastaava lääkäri, tai hänen ohjeidensa mukaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö, luovuttaa potilasrekisteriin talletettuja tietoja seuraavasti:

1) arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa olevalle virkamiehelle sellaiset vangin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun väkivalta-, itsemurha- tai tartuntatautiriskiä taikka muita vastaavia sairauksista johtuvia riskejä koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä kyseisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi taikka muiden henkilöiden hengen, terveyden tai turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi;

2) arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen toiminnoista vastaavalle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle sellaiset työntekijän työturvallisuuden varmistamiseen liittyvät tiedot, jotka ovat välttämättömiä arvioitaessa vangin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun työkykyä hänen sijoittamisekseen työhön, sekä sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä arvioitaessa vangin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun toimintakykyä hänen sijoittamisekseen opiskeluun tai muuhun toimintaan;

3) Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön virkamiehelle, jonka virkatehtäviin kuuluu pitkäaikaistavankien vapauttamismenettelyistä annetun lain (781/2005) 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun vangin vapauttamisasian käsitteleminen, mainitun asian käsittelemiseksi väkivaltariski-arvio ja vaarallisuusarvio sekä arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen toiminnoista vastaavalle virkamiehelle arvioitun väkivaltariskin nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi kirjallinen lausunto vaarallisuusarvion johtopäätöksistä.

Ilman potilaan suostumusta potilasrekisteristä voidaan luovuttaa Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa oleville terveydenhuollon ammattihenkilöille heidän terveyden- tai sairaanhoidon tehtävissään välttämättömät tiedot.

Rikosseuraamuslaitoksen muulle henkilöstölle kuin terveydenhuollon ammattihenkilöille voidaan ilman rekisteröidyn kirjallista suostumusta ilmaista vain sellaisia 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja tietoja, joista ei ilmene sairauden laatu eikä muu terveydentilan tai hoidon yksityiskohta.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuja tehtäviä varten saa luovuttaa myös tietoja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitettuun rikosasian vastaajan mielentilan tutkimukseen perustuvaan lausuntoon sisältyvästä arviosta siitä, onko syytettyä pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

7 §

Oikeus saada tietoja muulta terveydenhuollon toimintayksiköltä ja muulta viranomaiselta

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Vankiterveydenhuollon yksiköllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada muun terveydenhuollon toimintayksikön potilasrekisterin tietoja pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua vangin väkivaltariskiä koskevan arvion tai lausunnon laatimiseksi ja sen nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä. Edellä tarkoitettua arvion tai lausunnon laatimiseksi Vankiterveydenhuollon yksiköllä on oikeus saada Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta tietoja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitettua rikosasian vastaajan mielentilan tutkimuksesta ja siihen perustuvasta lausunnosta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja tietoja saavat käsitellä vain ne Vankiterveydenhuollon yksikön virkamiehet, jotka välttämättä tarvitsevat niitä mainitussa momentissa tarkoitettua tehtäväänsä suorittamiseksi. Asiakirjat on hävitettävä heti, kun ne eivät enää ole tarpeen momentin mukaisia tarkoituksia varten.

Vankiterveydenhuollon yksiköllä on oikeus saada Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanorekisteriin, yhdyskuntaseuraamusrekisteriin sekä valvonta- ja toimintarekisteriin sisältyviä tietoja siltä osin kuin se on välttämätöntä Vankiterveydenhuollon yksikössä toimivien henkilöiden tehtävien suorittamiseksi. Tiedot voidaan luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla. Ennen teknisen käyttöyhteyden avaamista on varmistuttava tietojen asianmukaisesta suojaamisesta.

3 luku

Vankiterveydenhuollon ohjaus ja valvonta

8 §

Yleinen ohjaus, suunnittelu, kehittäminen ja valvonta

Vankiterveydenhuollon yleinen ohjaus, suunnittelu, kehittäminen ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle.

9 §

Terveydenhuollon valvontaviranomaisten toimivalta

Aluehallintovirasto valvoo Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämää ja tuottamaa vankien terveyden- ja sairaanhoidon lainmukaisuutta ja antaa siihen liittyvää ohjausta.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ohjaa aluehallintoviraston toimintaa valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeenpanossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa. Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, lupa- ja valvontavirasto valvoo Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämän ja tuottaman vankien terveyden- ja sairaanhoidon lainmukaisuutta ja antaa siihen liittyvää ohjausta erityisesti silloin, kun kysymyksessä ovat:

- 1) periaatteellisesti tärkeät tai laajakantoiset asiat;
- 2) asiat, jotka liittyvät olennaisesti Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastossa käsiteltävään muuhun terveydenhuoltoon taikka terveydenhuollon ammattihenkilöä koskevaan valvonta-asiaan; sekä
- 3) asiat, joita aluehallintoviraston valvonta-asioita käsittelevät virkamiehet ovat esteellisiä käsittelemään.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ja aluehallintoviraston tarkemmasta työnjaosta valvonnassa ja siihen liittyvässä ohjauksessa säädetään tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

10 §

Ohjaus- ja arviointikäynnit

Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat tehdä 9 §:ssä tarkoitetun ohjauksen toteuttamiseksi ohjaus- ja arviointikäyntejä Vankiterveydenhuollon yksikön vankien terveyden- ja sairaanhoidon palveluja järjestäviin ja tuottaviin toimipaikkoihin.

Ohjaus- ja arviointikäynneistä ja niiden ohjelmasta on sovittava ennakkoon Vankiterveydenhuollon yksikön ja asianomaisen toimipaikan kanssa.

11 §

Tarkastusoikeus

Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat tarkastaa tässä laissa tarkoitetun terveyden- ja sairaanhoidon toiminnan ja palvelut sekä niiden järjestämisessä käytettävät toimipaikat ja toimitilat silloin, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi määrätä aluehallintoviraston tekemään puolestaan edellä mainitun tarkastuksen. Tarkastus voidaan tehdä ennalta ilmoittamatta. Tarkastusmääräykseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Tarkastaja on päästettävä vankilaan ja kaikkiin Vankiterveydenhuollon yksikön toimipaikan tiloihin. Tarkastuksessa on salassapitosäännösten estämättä esitettävä kaikki tarkastajan pyytämät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä tarkastuksen toimittamiseksi, ja annettava niistä maksutta tarkastajan pyytämät jäljennökset. Tarkastajalla on myös oikeus ottaa valokuvia tarkastuksen aikana. Tarkastusoikeutta ei ole pysyväisluonteiseen asumiseen käytettyihin tiloihin. Oikeus ottaa valokuvia ei koske vankeja ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettuja.

Tarkastajan apuna voi olla tarkastuksen toteuttamiseksi tarpeellisia asiantuntijoita. Asiantuntijaan sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974). Poliisin on tarvittaessa annettava virka-apua tarkastuksen suorittamiseksi aluehallintovirastolle ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle.

Tarkastukseen sovelletaan muutoin mitä hallintolain (434/2003) 39 §:ssä säädetään tarkastuksesta.

12 §

Määräykset ja pakkokeinot

Jos vankien terveyden- tai sairaanhoidon järjestämisessä tai toteuttamisessa havaitaan potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai muita epäkohtia taikka toiminta on muutoin tämän tai muun vankien terveydenhuoltoa koskevan lain vastaista, aluehallintovirasto tai Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi antaa määräyksen puutteiden korjaamisesta tai epäkohtien poistamisesta. Määräystä annettaessa on asetettava määräaika, jonka kuluessa tarpeelliset toimenpiteet on suoritettava. Jos potilasturvallisuus sitä edellyttää, toiminta voidaan määrätä välittömästi keskeytettäväksi taikka toimintayksikön, sen osan tai laitteen käyttö kieltää välittömästi.

Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voi velvoittaa Vankiterveydenhuollon yksikön noudattamaan 1 momentissa tarkoitettua määräystä sakon uhalla tai uhalla, että toiminta keskeytetään, taikka että toimintayksikön, sen osan tai laitteen käyttö kielletään.

Aluehallintoviraston ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston päätöstä toiminnan keskeyttämisestä taikka toimintayksikön, sen osan tai laitteen käytön kieltämisestä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei muutoksenhakuviranomainen toisin määrää.

Mitä tässä pykälässä säädetään, ei koske lääkelaisissa (395/1987) tarkoitettua toimintaa, jonka valvonnasta vastaa Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus, eikä säteilylaissa (592/1991) tarkoitettua toimintaa, jonka valvonnasta vastaa Säteilyturvakeskus. Jos aluehallintovirasto tai Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto on valvonnassaan havainnut lääkehuollossa puutteita tai muita epäkohtia, niistä on ilmoitettava Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuslle. Säteilyn käytössä havaituista puutteista ja epäkohdista on ilmoitettava Säteilyturvakeskukselle.

13 §

Hallinnollinen ohjaus ja kehoitus

Jos terveyden- tai sairaanhoidon järjestämisessä tai toteuttamisessa havaittu puute, virheellisyys, laiminlyönti tai muu epäkohta ei anna aiheutta 11 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin, aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat saattaa Vankiterveydenhuollon yksikön tai virheellisestä toiminnasta vastuussa olevan henkilön tietoon käsitöksensä lain mukaisesta menettelystä tai kiinnittää valvottavan huomiota toiminnan asianmukaiseen järjestämiseen ja hyvän hallinnon vaatimuksiin. Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat myös kehottaa valvottavaa korjaamaan todetun puutteen tai muun epäkohdan. Jos edellä tarkoitettuja toimenpiteitä ei voida asian kokonaisarviointiin vaikuttavat seikat huomioon ottaen pitää riittävinä, aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto voivat antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle.

Tässä pykälässä tarkoitettuun aluehallintoviraston tai Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston antamaan hallinnolliseen ohjaukseen tai kehotukseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

14 §

Valvonta-asian käsittely

Aluehallintovirasto ja Sosiaali- ja terveydenhuollon lupa- ja valvontavirasto ryhtyvät tietoonsa tulleen valvonta-asian perusteella niihin toimenpiteisiin, joihin ne potilasturvallisuuden varmistamisen tai lain noudattamisen kannalta katsovat olevan aiheutta.

Kahta vuotta vanhempaan tapahtumaan perustuvaa valvonta-asiaa ei tutkita, ellei siihen ole erityistä syytä.

Muistutus ja kantelumenettelyyn perustuvasta asian ottamisesta käsiteltäväksi säädetään erikseen hallintolaissa (432/2003) ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa.

15 §

Valvontaviranomaisen tiedonsaantioikeus

Vankiterveydenhuollon yksikkö on velvollinen antamaan aluehallintovirastolle ja Sosiaali- ja terveysalan valvontavirastolle niiden pyytämät tiedot ja selvitykset, jos ne ovat välttämättömiä viraston tässä laissa tarkoitettujen ohjaus- ja valvontatehtävien toteuttamiseksi. Tiedot ja selvitykset on annettava maksutta ja sen estämättä, mitä tietojen salassapitovelvollisuudesta säädetään.

4 luku

Erinäiset säännökset

16 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Vankiterveydenhuollon yksikön johtokunnasta ja sen tehtävistä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella säädetään myös Vankiterveydenhuollon yksikön henkilöstöstä sekä johtavien virkamiesten kelpoisuusvaatimuksista ja palvelussuhteen ottamisesta.

Vankiterveydenhuollon yksikön sisäisestä työnjaosta sekä toimintojen muusta järjestämisestä määrätään sen työjärjestyksessä.

5 luku

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

17 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

18 §

Siirtymäsäännökset

Muussa laissa tai asetuksessa taikka valtioneuvoston tai ministeriön päätöksessä olevalla viittauksella Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikköön tai Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksikköön tarkoitetaan tämän lain tultua voimaan viittausta Vankiterveydenhuollon yksikköön.

Tämän lain tullessa voimaan Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön henkilöstö sekä vastaavat virat siirtyvät Vankiterveydenhuollon yksikköön. Siirrossa noudatetaan valtion virkamieslain (750/1994) 2 luvun säännöksiä.

Vankiterveydenhuollon yksikkö on työnantajana velvollinen, siten kuin työehtosopimuslain (436/1946) 5 §:ssä säädetään, noudattamaan Rikosseuraamuslaitoksen tekemän palkkausjärjestelmävirkaehtosopimuksen määräyksiä, sellaisina kuin ne olivat 31 päivänä joulukuuta 2015 yksikössä noudatettavina kuluvan sopimuskauden loppuun asti.

2.

Laki

potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohta ja 3 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat 2 §:n 4 kohta laissa 741/2011 ja 3 §:n 1 momentti laissa 1335/2010, seuraavasti:

1 luku

Yleisiä säännöksiä

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan

4) *terveydenhuollon toimintayksiköllä* kansanterveyslaissa (66/1972) tarkoitettua terveyskeskusta ja muita kunnan toimintayksiköitä, jotka hoitavat kansanterveyslain mukaisia tehtäviä, erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) tarkoitettua sairaalaa ja siitä erillään olevaa sairaanhoidon toimintayksikköä sekä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän päättämää muuta hoitovastuussa olevaa kokonaisuutta, yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) tarkoitettua terveydenhuollon palveluja tuottavaa yksikköä, työterveyslaitosta siltä osin kuin se tuottaa työterveyslaitoksen toiminnasta ja rahoituksesta annetussa laissa (159/1978) tarkoitettuja terveyden- ja sairaanhoidon palveluita, valtion mielisairaaloista annetussa laissa (1292/1987) tarkoitettuja valtion mielisairaaloita, terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987) tarkoitettuja sairaanhoitolaitoksia ja Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) tarkoitettua Vankiterveydenhuollon yksikköä;

2 luku

Potilaan oikeudet

3 §

Oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun

Jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Suomessa tilapäisesti oleskelevien henkilöiden

oikeudesta hoitoon on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai valtioiden välillä vastavuoroisesti sovitaan. Kunnan ja valtion velvollisuudesta järjestää terveydenhuollon palveluja on lisäksi voimassa, mitä kansanterveyslaissa, erikoissairaanhoidolaissa, terveydenhuoltolaissa (1326/2010), tartuntatautilaissa (583/1986), mielenterveyslaissa (1116/1990), Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) sekä terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:n
1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 818/2015 seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geeniteknikkalaissa (377/1995), terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) ja Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) sille säädetystä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

4.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 927/2011, väliaikaisesti seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geenitekniikkalaissa (377/1995) terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) ja Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) sille säädetyistä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 29 päivään helmikuuta 2016.

5.

Laki

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain (953/2009) 4 §:n 1 momentti, ja
lisätään 4 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, sellaisena kuin niistä on 4 §:n 1 momentti laissa 715/2012, seuraavasti:

4 §

Organisaatio

Laitoksessa on keskushallintoyksikkö ja koulutuskeskus. Laitoksen yhteisiä tehtäviä varten voidaan perustaa myös muita yksiköitä.

Vankien terveydenhuollon järjestämisestä vastaa Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) tarkoitettu Vankiterveydenhuollon yksikkö.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

6.

Laki

vankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 1 luvun 4 §:n 1 momentti, 2 luvun 10 §:n 1 momentti, 5 luvun 9 §:n 2 momentti, 10 luvun 1 §, 2 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentti, 7, 8, 10 ja 11 § sekä 12 luvun 1 §:n 2 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 4 §:n 1 momentti, 5 luvun 9 §:n 2 momentti ja 12 luvun 1 §:n 2 momentti laissa 393/2015, 2 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 33/2015 sekä 10 luvun 1, 7, 8, 10 ja 11 § laissa 735/2011, seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta

4 §

Vankeuden täytäntöönpanon organisaatio

Vankeuden täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos jakautuu rikosseuraamusalueisiin, joilla on arviointikeskus ja vankiloita. Terveysdenhuollon järjestämisestä vastaa Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) tarkoitettu Terveysden ja hyvinvoinnin laitoksen alainen Vankiterveydenhuollon yksikkö. Tuomioiden täytäntöönpanosta vastaa valtakunnallinen täytäntöönpanoyksikkö.

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

10 §

Päätösvalta

Arviointikeskuksen johtaja tai työjärjestyksessä määrätty arviointikeskuksen johtajan sijaisena toimiva virkamies päättää 3 §:ssä ja 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta vankeusrangaistuksen lykkäyksestä ja 6 §:ssä tarkoitetusta lykkäyksen peruuttamisesta. Ulosottomies päättää 4 §:n 3 momentissa tarkoitetusta sakon muuntorangaistuksen lykkäyksestä ja lykkäyksen peruuttamisesta. Terveydellisistä syistä annetusta lykkäyksestä on pyydettävä Vankiterveydenhuollon yksikön lausunto.

5 luku

Sijoittaminen vankilassa

9 §

Päätösvalta

Osastolle sijoittamisesta päättää toiminnoista vastaava taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies siten kuin vankilan työjärjestyksessä määrätään. Vangin erillään asumisesta omasta pyynnöstä päättää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Vankiterveydenhuollon yksikön sairaalaan ottamisesta ja sieltä poistamisesta päättää sairaalan toiminnasta vastaava ylilääkäri tai hänen määräämänsä lääkäri.

10 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Vangin terveyden- ja sairaanhoito

Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Vankiterveydenhuollon yksiköllä on sairaaloita ja poliklinikoita, joilla on toimipaikkoja Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköissä.

Vankiterveydenhuollon yksikössä potilaana olevaan vankiin sovelletaan tätä lakia ja rangaistusten täytäntöönpanosta yksikössä vastaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava vangin pääsy 1 momentissa tarkoitettuun hoitoon ja kuntoutukseen.

Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), mielenterveyslaissa (1116/1990), tartuntatautilaissa (583/1986) ja työterveyshuoltolaissa (1383/2001) säädetään.

2 §

Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella

Jos sairasta tai vammautunutta vankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia Vankiterveydenhuollon yksikössä, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

3 §

Vankilasta vapauttaminen hoitoa varten

Jos vanki on jatkuvasti vakavan sairauden tai vaikean vamman takia hengenvaarassa tai erikoishoitoa vaativassa tilassa ja hänen hoitamisensa Vankiterveydenhuollon yksikössä tai 2 §:n mukaisessa hoidossa olisi erityisen vaikeaa, hänet voidaan vapauttaa hoidettavaksi vankilan ulkopuolella.

7 §

Terveysdenhuollon kustannukset

Vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveydenhoito, sairaanhoito ja lääkinnällinen kuntoutus maksetaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että vankilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärin osoittamaa tai hyväksymää.

8 §

Omalla kustannuksella järjestettävä hoito

Vangilla on oikeus Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa vankilassa.

10 §

Päätösvalta

Vangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri. Hammashuollosta päättää hammaslääkäri.

Vankilan johtaja päättää kuultuaan mahdollisuuksien mukaan lääkäriä, lähettämisestä 2 §:ssä tarkoitettuun hoitoon tai tutkimukseen. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää vankilan esityksestä Vankiterveydenhuollon yksikön johtajana toimivaa lääkäriä kuultuaan 3 §:ssä tarkoitettua vankilasta vapauttamisesta.

11 §

Tarkemmat määräykset

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos antaa tarkemmat määräykset vankien terveydentilan tarkastamisesta ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

12 luku

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä

1 §

Kirjeenvaihto ja postilähetysten tarkastaminen

Vangille saapunut tai vangilta peräisin oleva kirje tai muu postilähetys saadaan avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos lähetyksen muodosta tai koosta voidaan päätellä, että se sisältää muutakin kuin luottamuksellisen viestin, tai jos muutoin on perusteltua syytä epäillä, että se sisältää 1 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä. Tässä momentissa säädetyn estämättä saadaan suljetussa vankilassa tai Vankiterveydenhuollon yksikössä olevalle vangille saapunut kirje tai muu postilähetys kuitenkin avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta sen selvittämiseksi, sisältääkö se mainitunlaisia aineita tai esineitä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 .

7.

Laki

tutkintavankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 6 luvun 1, 2 ja 6 §, 7 §:n 1 momentti ja 8 §, 16 luvun 1 §:n 1 ja 3 kohta,
sellaisina kuin niistä ovat 6 luvun 1 ja 6 §, 7 §:n 1 momentti ja 8 § laissa 736/2011 sekä 16 luvun 1 §:n 1 ja 3 kohta laissa 394/2015, seuraavasti:

6 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava tutkintavangin pääsy tällaiseen hoitoon tai kuntoutukseen.

Tutkintavangilla on oikeus Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa vankilassa, jollei siitä aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle.

Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), mielenterveyslaissa, tartuntatautilaissa (583/1986) ja työterveyshuoltolaissa (1383/2001) säädetään.

2 §

Tilapäinen hoito ja tutkimus ja vankilan ulkopuolella

Jos sairasta tai vammautunutta tutkintavankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia Vankiterveydenhuollon yksikössä, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

6 §

Terveydenhuollon kustannukset

Tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveydenhoito, sairaanhoito ja lääkinnällinen kuntoutus maksetaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että van-

kilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärin osoittamaa tai hyväksymää.

7 §

Päätösvalta

Tutkintavangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri. Hammashuollosta päättää hammaslääkäri.

8 §

Tarkemmat määräykset

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos antaa tarkemmat määräykset tutkintavankien terveydentilan tarkastuksen ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

16 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Vankeuslain soveltaminen

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain:

1) 1 luvun 4 §:ssä vankeuden täytäntöönpanon organisaatiosta, 5 a §:ssä lähiomaisesta ja muusta läheisestä, 6, 8 ja 9 §:ssä toimivaltuuksien käytöstä ja toimivallasta sekä 11 §:ssä virka-avusta;

3) 5 luvun 1 §:n 1 momentissa osastoista, 8 §:ssä osaston päiväjärjestyksestä ja 9 §:n 1 momentissa osaston päiväjärjestyksen vahvistamista koskevasta päätösvallasta ja 9 §:n 2 momentissa tarkoitetun ylilääkärin tai hänen määräämänsä lääkärin päätösvallasta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

yhdyksuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 77 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 77 § seuraavasti:

77 §

Lääkehoidon valvonta sekä lääkehoitoa ja muuta hoitoa ja tukea koskevan määräyksen uudelleen
harkinta

Vankiterveydenhuollon yksikkö sopii lääkehoidon järjestämisestä ja lääkehoitoon liittyvästä veri- ja virtsanäytteen ottamisesta yliopistollisen sairaalan ja erikoissairaanhoidon yksikön kanssa.

Lääkehoitoa ja mahdollista muuta hoitoa ja tukea koskeva määräys on otettava uudelleen harkittavaksi enintään kolmen kuukauden väliajoin.

Lääkehoidon sekä muun hoidon ja tuen valvonnasta ja lopettamisesta päättää Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri. Kiireellisessä tapauksessa myös 1 momentissa tarkoitettussa sairaalassa tai erikoissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri voi tilapäisesti keskeyttää lääkehoidon. Tieto lääkehoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkehoidosta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

9.

Laki

valvotusta koevapaudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan valvotusta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 4 §, 13 §:n 2 momentti, 20 § ja 32 §:n 3 momentti, sellaisena kuin niistä ovat 4 §, 13 §:n 2 momentti ja 32 §:n 3 momentti laissa 404/2015, seuraavasti:

4 §

Lääkehoito ja psykososiaalinen hoito koevapauden ehtona

Valvotun koevapauden ehdoksi voidaan asettaa, että seksuaalirikoksesta tuomittu vanki sitoutuu noudattamaan Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärin hänelle asettamia seksuaalirikoksen uusimisen ehkäisemiseksi tarkoitettua lääkehoitoa koskevia määräyksiä ja sitoutuu tällaisen lääkehoidon valvontaan. Lääkehoitoa koskevien määräysten noudattamisen lisäksi ehdoksi voidaan asettaa, että vanki sitoutuu noudattamaan psykososiaalista hoitoa ja tukea koskevia määräyksiä. Tällöin ehdoksi asetetaan myös, että vanki sitoutuu jatkamaan lääkehoitoa sekä siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea sekä suostuu niitä koskevien määräysten noudattamisen valvontaan myös ehdonalaisessa vapaudessa.

Vangin on annettava suostumuksensa lääkehoitoon kirjallisesti Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärille. Lääkärin on ennen suostumuksen antamista selvitettävä vangille lääkehoidon vaikutukset.

Rikosseuraamuslaitoksen on ennen koevapauteen sijoittamista selvitettävä vangille lääkehoidon lopettamisesta aiheutuvat seuraamukset. Seuraamuksista säädetään 26 §:ssä ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 74 §:ssä.

13 §

Pitkäaikaisvankien koevapauden valmistelu

Arviointikeskuksen on tarvittaessa oltava yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, laitoksiin, yhteisöihin ja yksityisiin henkilöihin sekä tarvittaessa kutsuttava vanki henkilökohtaisesti arviointikeskukseen arvion tekemistä varten. Arviointikeskus antaa lausuntonsa siitä, ylläpitääkö ja edistääkö valvottu koevapaus elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan, sekä selvittää muiden valvotun koevapauden edellytysten täyttymisen. Vankiterveydenhuollon yksikön lausunnosta säädetään erikseen.

20 §

Lääkehoidon valvonta

Edellä 4 §:ssä tarkoitettuun lääkehoitoon sitoutuneen vangin on annettava virtsa- tai verinäytteet, jotka ovat välttämättömiä lääkityksen käytön valvomiseksi ja hoidon turvallisuuden varmistamiseksi. Koevapauteen sijoitettu on velvollinen näytteen antamiseksi saapumaan Vankiterveydenhuollon yksikköön tai erikseen määrättyyn yliopistolliseen sairaalaan tai erikoissairaanhoidon yksikköön.

Vankiterveydenhuollon yksikkö sopii lääkehoidon järjestämisestä ja lääkehoitoon liittyvästä veri- ja virtsanäytteen ottamisesta yliopistollisen sairaalan tai erikoissairaanhoidon yksikön kanssa.

32 §

Päätösvalta

Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri päättää 4 §:ssä tarkoitetun lääkehoidon sekä muun hoidon ja tuen aloittamisesta, valvonnasta ja lopettamisesta. Kiireellisessä tapauksessa lääkehoidon voi tilapäisesti keskeyttää myös 20 §:ssä tarkoitetussa sairaalassa tai erityissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri. Tieto hoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä Vankiterveydenhuollon yksikön lääkärille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkehoidosta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

10.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1069/2015)
10 ja 27 § sekä 29 §:n 3 momentti, ja
muutetaan 3 §:n 1 ja 2 momentti, 13 §:n 2 ja 3 momentti sekä 29 §:n otsikko ja 4 momentti
seuraavasti:

2 luku

Rikosseuraamuslaitoksen henkilörekisterit

3 §

Rikosseuraamuslaitoksen valtakunnalliset henkilörekisterit

Tässä laissa tarkoitettujen tietojen käsittelemiseksi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö pitää Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmää ja siihen kuuluvia rekistereitä.
Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmään kuuluvat seuraavat henkilörekisterit:

- 1) täytäntöönpanorekisteri;
 - 2) yhdyskuntaseuraamusrekisteri;
 - 3) valvonta- ja toimintarekisteri;
 - 4) turvallisuustietorekisteri.
-

3 luku

Tietojen käsittelyn periaatteet

13 §

Tietojen käsittelyyn oikeutetut

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen:

- 1) yhdyskuntaseuraamusrekisteriin tai valvonta- ja toimintarekisteriin sisältyvän sosiaalityön asiakasrekisterin tietoja saavat käsitellä vain sosiaalityön tehtäviin osallistuvat henkilöt;
- 2) turvallisuustietorekisterin tietoja saavat käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön erikseen nimeämät Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet.

Edellä 2 momentin 1 kohdassa noudatetaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa säädetään käytön valvonnasta.

29 §

Oikeus saada tietoja tuomioistuimelta

Tämän pykälän nojalla saatuja asiakirjoja saavat käsitellä vain ne Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet, jotka välttämättä tarvitsevat niitä 1 momentissa mainitun tehtävänsä suorittamiseksi. Asiakirjat on hävitettävä heti, kun ne eivät enää ole tarpeen mainittujen momenttien mukaisia tarkoituksia varten.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 2015

Pääministerin sijainen, ulkoasiainministeri

Timo Soini

Perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula

2.

Laki**potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohta ja 3 §:n 1 momentti, , sellaisina kuin ne ovat 2 §:n 4 kohta laissa 741/2011 ja 3 §:n 1 momentti laissa 1335/2010, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 luku

1 luku

Yleisiä säännöksiä**Yleisiä säännöksiä**

2 §

2 §

*Määritelmät**Määritelmät*

Tässä laissa tarkoitetaan

Tässä laissa tarkoitetaan

4) *terveydenhuollon toimintayksiköllä* kansanterveyslaissa (66/1972) tarkoitettua terveyskeskusta ja muita kunnan toimintayksiköitä, jotka hoitavat kansanterveyslain mukaisia tehtäviä, erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) tarkoitettua sairaalaa ja siitä erillään olevaa sairaanhoidon toimintayksikköä sekä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän päättämää muuta hoitovastuussa olevaa kokonaisuutta, yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) tarkoitettua terveydenhuollon palveluja tuottavaa yksikköä, työterveyslaitosta siltä osin kuin se tuottaa työterveyslaitoksen toiminnasta ja rahoituksesta annetussa laissa (159/1978) tarkoitettuja terveyden- ja sairaanhoidon palveluita, valtion mielisairaaloista annetussa laissa (1292/1987) tarkoitettuja valtion mielisairaaloita, terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987) tarkoitettuja sairaanhoitolaitoksia ja Rikosseuraamuslaitok-

4) *terveydenhuollon toimintayksiköllä* kansanterveyslaissa (66/1972) tarkoitettua terveyskeskusta ja muita kunnan toimintayksiköitä, jotka hoitavat kansanterveyslain mukaisia tehtäviä, erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) tarkoitettua sairaalaa ja siitä erillään olevaa sairaanhoidon toimintayksikköä sekä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän päättämää muuta hoitovastuussa olevaa kokonaisuutta, yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) tarkoitettua terveydenhuollon palveluja tuottavaa yksikköä, työterveyslaitosta siltä osin kuin se tuottaa työterveyslaitoksen toiminnasta ja rahoituksesta annetussa laissa (159/1978) tarkoitettuja terveyden- ja sairaanhoidon palveluita, valtion mielisairaaloista annetussa laissa (1292/1987) tarkoitettuja valtion mielisairaaloita, terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987) tarkoitettuja sairaanhoitolaitoksia ja *Vanki-*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

sesta annetussa laissa (953/2009) tarkoitettua terveydenhuoltoyksikköä; sekä

terveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) tarkoitettua Vankiterveydenhuollon yksikköä;

2 luku

2 luku

Potilaan oikeudet

Potilaan oikeudet

3 §

3 §

Oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun

Oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun

Jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Suomessa tilapäisesti oleskelevien henkilöiden oikeudesta hoitoon on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai valtioiden välillä vastavuoroisesti sovitaan. Kunnan ja valtion velvollisuudesta järjestää terveydenhuollon palveluja on lisäksi voimassa, mitä kansanterveyslaissa, erikoissairaanhoitolaissa, terveydenhuoltolaissa (1326/2010), tartuntatautilaissa (583/1986), mielenterveyslaissa (1116/1990), Rikosseuraamuslaitoksesta annetussa laissa sekä terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa säädetään.

Jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Suomessa tilapäisesti oleskelevien henkilöiden oikeudesta hoitoon on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai valtioiden välillä vastavuoroisesti sovitaan. Kunnan ja valtion velvollisuudesta järjestää terveydenhuollon palveluja on lisäksi voimassa, mitä kansanterveyslaissa, erikoissairaanhoitolaissa, terveydenhuoltolaissa (1326/2010), tartuntatautilaissa (583/1986), mielenterveyslaissa (1116/1990), *Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/)* sekä terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa säädetään.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

3.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:n
 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 818/2015, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Tehtävät

Tehtävät

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geeniteknikkalaissa (377/1995) ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) sille säädetyistä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geeniteknikkalaissa (377/1995), terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) ja *Vankiterveydenhuollon yksityisestä annetussa laissa (/)* sille säädetyistä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .*

4.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 927/2011, väliaikaisesti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Tehtävät

Tehtävät

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (710/1982), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geeniteknikkalaissa (377/1995) ja terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (1505/1994) sille säädetystä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

Viraston tehtävänä on huolehtia:

1) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), kansanterveyslaissa (66/1972), työterveyshuoltolaissa (1383/2001), erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989), terveydenhuoltolaissa (1326/2010), mielenterveyslaissa (1116/1990), yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990), tartuntatautilaissa (583/1986), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007), sähköisestä lääkemääräyksestä annetussa laissa (61/2007), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011), kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977), terveydensuojelulaissa (763/1994), alkoholilaissa (1143/1994), tupakkalaissa (693/1976), geeniteknikkalaissa (377/1995) terveydenhuollon laitteista ja tarvikkeista annetussa laissa (629/2010) ja *Vankiterveydenhuollon yksiköstä* annetussa laissa (/) sille säädetystä lupahallinnosta, ohjauksesta ja valvonnasta;

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 ja on voimassa 29 päivään helmikuuta
 2016.*

5.

Laki

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain (953/2009) 4 §:n 1 momentti, ja
lisätään 4 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, sellaisena kuin niistä on 4 §:n 1 momentti laissa 715/2012, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

4 §

Organisaatio

Organisaatio

Laitoksessa on keskushallintoyksikkö, *terveydenhuolto*yksikkö ja koulutuskeskus. Laitoksen yhteisiä tehtäviä varten voidaan perustaa myös muita yksiköitä.

Laitoksessa on keskushallintoyksikkö ja koulutuskeskus. Laitoksen yhteisiä tehtäviä varten voidaan perustaa myös muita yksiköitä.

Vankien terveydenhuollon järjestämisestä vastaa Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) tarkoitettu Vankiterveydenhuollon yksikkö.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

6.

Laki**vankeuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 1 luvun 4 §:n 1 momentti, 2 luvun 10 §:n 1 momentti, 5 luvun 9 §:n 2 momentti, 10 luvun 1 §, 2 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentti, 7, 8, 10 ja 11 § sekä 12 luvun 1 §:n 2 momentti,
 sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 4 §:n 1 momentti, 5 luvun 9 §:n 2 momentti ja 12 luvun 1 §:n 2 momentti laissa 393/2015, 2 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 33/2015 sekä 10 luvun 1, 7, 8, 10 ja 11 § laissa 735/2011, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 luku

1 luku

Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta**Yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta**

4 §

4 §

*Vankeuden täytäntöönpanon organisaatio**Vankeuden täytäntöönpanon organisaatio*

Vankeuden täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos jakautuu rikosseuraamusalueisiin, joilla on arviointikeskus ja vankiloita. Terveysthuollon järjestämisestä vastaa terveydenhuoltoyksikkö. Tuomioiden täytäntöönpanosta vastaa valtakunnallinen täytäntöönpanoyksikkö.

Vankeuden täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos jakautuu rikosseuraamusalueisiin, joilla on arviointikeskus ja vankiloita. Terveysthuollon järjestämisestä vastaa *Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (/) tarkoitettu Terveysthuollon ja hyvinvoinnin laitoksen alainen Vankiterveydenhuollon yksikkö*. Tuomioiden täytäntöönpanosta vastaa valtakunnallinen täytäntöönpanoyksikkö.

2 luku

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen**Täytäntöönpanon aloittaminen**

10 §

10 §

*Päätösvalta**Päätösvalta*

Arviointikeskuksen johtaja tai työjärjestyk-

Arviointikeskuksen johtaja tai työjärjestyk-

Voimassa oleva laki

sessä määrätty arviointikeskuksen johtajan sijaisena toimiva virkamies päättää 3 §:ssä ja 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua vankeusrangaistuksen lykkäyksestä ja 6 §:ssä tarkoitettua lykkäyksen peruuttamisesta. Ulosottomies päättää 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua sakon muuntorangaistuksen lykkäyksestä ja lykkäyksen peruuttamisesta. Terveydellisistä syistä anottu lykkäyksestä on pyydetävä Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön lausunto.

5 luku

Sijoittaminen vankilassa

9 §

Päätösvalta

Osastolle sijoittamisesta päättää toiminnoista vastaava taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies siten kuin vankilan työjärjestyksessä määrätään. Vangin erillään asumisesta omasta pyynnöstä päättää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Rikosseuraamuslaitoksen sairaalayksikköön ottamisesta ja sieltä poistamisesta päättää sairaalayksikön toiminnasta vastaava ylilääkäri.

10 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Vangin terveyden- ja sairaanhoito

Rikosseuraamuslaitoksen on järjestettävä tai muutoin turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus.

Ehdotus

sessä määrätty arviointikeskuksen johtajan sijaisena toimiva virkamies päättää 3 §:ssä ja 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua vankeusrangaistuksen lykkäyksestä ja 6 §:ssä tarkoitettua lykkäyksen peruuttamisesta. Ulosottomies päättää 4 §:n 3 momentissa tarkoitettua sakon muuntorangaistuksen lykkäyksestä ja lykkäyksen peruuttamisesta. Terveydellisistä syistä annetusta lykkäyksestä on pyydetävä *Vankiterveydenhuollon yksikön lausunto.*

5 luku

Sijoittaminen vankilassa

9 §

Päätösvalta

Osastolle sijoittamisesta päättää toiminnoista vastaava taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies siten kuin vankilan työjärjestyksessä määrätään. Vangin erillään asumisesta omasta pyynnöstä päättää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. *Vankiterveydenhuollon yksikön sairaalaan ottamisesta ja sieltä poistamisesta päättää sairaalan toiminnasta vastaava ylilääkäri tai hänen määräämänsä lääkäri.*

10 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Vangin terveyden- ja sairaanhoito

Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Vankiterveydenhuollon yksiköllä on sairaaloita ja poliklinikoita, joilla on toimipaikkoja Rikosseu-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), mielenterveyslaissa (1116/1990), tartuntatautilaissa (583/1986) ja työterveyshuoltolaissa (1383/2001) säädetään.

raamuslaitoksen eri yksiköissä.

Vankiterveydenhuollon yksikössä potilaana olevaan vankiin sovelletaan tätä lakia ja rangaistusten täytäntöönpanosta yksikössä vastaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava vangin pääsy I momentissa tarkoitettuun hoitoon ja kuntoutukseen.

Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), mielenterveyslaissa (1116/1990), tartuntatautilaissa (583/1986) ja työterveyshuoltolaissa (1383/2001) säädetään.

2 §

Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella

Jos sairasta tai vammautunutta vankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia vankilassa, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

2 §

Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella

Jos sairasta tai vammautunutta vankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia *Vankiterveydenhuollon yksikössä*, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

3 §

Vankilasta vapauttaminen hoitoa varten

Jos vanki on jatkuvasti vakavan sairauden tai vaikean vamman takia hengenvaarassa tai erikoishoitoa vaativassa tilassa ja hänen hoitamisensa vankilassa tai 2 §:n mukaisessa hoidossa olisi erityisen vaikeaa, hänet voidaan vapauttaa hoidettavaksi vankilan ulkopuolella.

3 §

Vankilasta vapauttaminen hoitoa varten

Jos vanki on jatkuvasti vakavan sairauden tai vaikean vamman takia hengenvaarassa tai erikoishoitoa vaativassa tilassa ja hänen hoitamisensa *Vankiterveydenhuollon yksikössä* tai 2 §:n mukaisessa hoidossa olisi erityisen vaikeaa, hänet voidaan vapauttaa hoidettavaksi vankilan ulkopuolella.

7 §

Terveydenhuollon kustannukset

Vangin lääketieteellisten tarpeiden mukai-

7 §

Terveydenhuollon kustannukset

Vangin lääketieteellisten tarpeiden mukai-

Voimassa oleva laki

nen terveydenhoito, sairaanhoito ja lääkinnällinen kuntoutus maksetaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että vankilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin osoittamaa tai hyväksymää.

8 §

Omalla kustannuksella järjestettävä hoito

Vangilla on oikeus Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa vankilassa.

10 §

Päätösvalta

Vangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri. Hammashuollosta päättää hammaslääkäri.

Vankilan johtaja päättää, kuultuaan mahdollisuuksien mukaan lääkäriä, lähettämisestä 2 §:ssä tarkoitettuun hoitoon tai tutkimukseen. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää vankilan esityksestä Rikosseuraamuslaitoksen ylilääkärinä kuultuaan 3 §:ssä tarkoitettua vankilasta vapauttamisesta.

11 §

Tarkemmat määräykset

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö antaa tarkemmat määräykset vankien terveydentilan tarkastamisesta ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

Ehdotus

nen terveydenhoito, sairaanhoito ja lääkinnällinen kuntoutus maksetaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että vankilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkärin osoittamaa tai hyväksymää.

8 §

Omalla kustannuksella järjestettävä hoito

Vangilla on oikeus *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa vankilassa.

10 §

Päätösvalta

Vangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkäri. Hammashuollosta päättää hammaslääkäri.

Vankilan johtaja päättää kuultuaan mahdollisuuksien mukaan lääkäriä, lähettämisestä 2 §:ssä tarkoitettuun hoitoon tai tutkimukseen. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää vankilan esityksestä *Vankiterveydenhuollon yksikön johtajana toimivaa lääkärinä* kuultuaan 3 §:ssä tarkoitettua vankilasta vapauttamisesta.

11 §

Tarkemmat määräykset

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos antaa tarkemmat määräykset vankien terveydentilan tarkastamisesta ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 luku

12 luku

Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä**Kirjeenvaihto, puhelut ja sähköinen viestintä**

1 §

1 §

*Kirjeenvaihto ja postilähetysten tarkastaminen**Kirjeenvaihto ja postilähetysten tarkastaminen*

Vangille saapunut tai vangilta peräisin oleva kirje tai muu postilähetys saadaan avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos lähetyksen muodosta tai koosta voidaan päätellä, että se sisältää muutakin kuin luottamuksellisen viestin, tai jos muutoin on perusteltua syytä epäillä, että se sisältää 1 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä. Tässä momentissa säädetyn estämättä saadaan suljetussa vankilassa tai terveydenhuoltoyksikön alaisessa yksikössä olevalle vangille saapunut kirje tai muu postilähetys kuitenkin avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta sen selvittämiseksi, sisältääkö se mainitunlaisia aineita tai esineitä.

Vangille saapunut tai vangilta peräisin oleva kirje tai muu postilähetys saadaan avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos lähetyksen muodosta tai koosta voidaan päätellä, että se sisältää muutakin kuin luottamuksellisen viestin, tai jos muutoin on perusteltua syytä epäillä, että se sisältää 1 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä. Tässä momentissa säädetyn estämättä saadaan suljetussa vankilassa tai *Vankiterveydenhuollon yksikössä* olevalle vangille saapunut kirje tai muu postilähetys kuitenkin avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta sen selvittämiseksi, sisältääkö se mainitunlaisia aineita tai esineitä.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

7.

Laki

tutkintavankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 6 luvun 1, 2 ja 6 §, 7 §:n 1 momentti ja 8 § sekä 16 luvun 1 §:n 1 ja 3 kohta,
 sellaisina kuin niistä ovat 6 luvun 1 ja 6 §, 7 §:n 1 momentti ja 8 § laissa 736/2011 sekä 16 luvun 1 §:n 1 ja 3 kohta laissa 394/2015, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 luku

6 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

1 §

Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Rikosseuraamuslaitoksen on järjestettävä tai muuten turvattava tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus.

Tutkintavangilla on oikeus Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa vankilassa, jolle siitä aiheutu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle.

Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), mielenterveyslaissa, tartuntatautilaissa (583/1986) ja työterveyshuolto-laissa (1383/2001) säädetään.

Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava tutkintavangin pääsy tällaiseen hoitoon tai kuntoutukseen.

Tutkintavangilla on oikeus *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa vankilassa, jolle siitä aiheutu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle.

Terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), mielenterveyslaissa, tartuntatautilaissa (583/1986) ja työterveyshuoltolaissa (1383/2001) säädetään.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Tilapäinen hoito ja tutkimus vankilan ulkopuolella

Jos sairasta tai vammautunutta tutkintavankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia vankilassa, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

2 §

Tilapäinen hoito ja tutkimus ja vankilan ulkopuolella

Jos sairasta tai vammautunutta tutkintavankia ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia *Vankiterveydenhuollon yksikössä*, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

6 §

Terveydenhuollon kustannukset

Tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveydenhoito, sairaanhoito ja lääkinnällinen kuntoutus maksetaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että vankilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin osoittamaa tai hyväksymää.

6 §

Terveydenhuollon kustannukset

Tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveydenhoito, sairaanhoito ja lääkinnällinen kuntoutus maksetaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että vankilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkärin osoittamaa tai hyväksymää.

7 §

Päätösvalta

Tutkintavangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri. Hammashuollosta päättää hammaslääkäri.

7 §

Päätösvalta

Tutkintavangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkäri. Hammashuollosta päättää hammaslääkäri.

8 §

Tarkemmat määräykset

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö antaa tarkemmat määräykset tutkintavankien terveydentilan tarkastuksen ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

8 §

Tarkemmat määräykset

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos antaa tarkemmat määräykset tutkintavankien terveydentilan tarkastuksen ja terveydenhuollon järjestämisestä vankilassa.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Vankeuslain soveltaminen

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain:

1) 1 luvun 4 §:ssä rikosseuraamusalueen tehtävästä, 5 a §:ssä lähiomaisesta ja muusta läheisestä, 6, 8 ja 9 §:ssä toimivaltuuksien käytöstä ja toimivallasta sekä 11 §:ssä virkaavusta;

3) 5 luvun 1 §:n 1 momentissa osastoista, 8 §:ssä osaston päiväjärjestyksestä ja 9 §:n 1 momentissa osaston päiväjärjestyksen vahvistamista koskevasta päätösvallasta;

16 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Vankeuslain soveltaminen

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain:

1) 1 luvun 4 §:ssä *vankeuden täytäntöönpanon organisaatiosta*, 5 a §:ssä lähiomaisesta ja muusta läheisestä, 6, 8 ja 9 §:ssä toimivaltuuksien käytöstä ja toimivallasta sekä 11 §:ssä virkaavusta;

3) 5 luvun 1 §:n 1 momentissa osastoista, 8 §:ssä osaston päiväjärjestyksestä, 9 §:n 1 momentissa osaston päiväjärjestyksen vahvistamista koskevasta päätösvallasta ja 9 §:n 2 momentissa tarkoitetun ylilääkärin tai hänen määräämänsä lääkärin päätösvallasta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 77 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 77 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

77 §

77 §

Lääkehoidon valvonta sekä lääkehoitoa ja muuta hoitoa ja tukea koskevan määräyksen uudelleenarkinta

Lääkehoidon valvonta sekä lääkehoitoa ja muuta hoitoa ja tukea koskevan määräyksen uudelleenarkinta

Rikosseuraamuslaitos sopii lääkehoidon järjestämisestä ja lääkehoitoon liittyvästä veri- ja virtsanäytteen ottamisesta yliopistollisen sairaalan ja erikoissairaanhoidon yksikön kanssa.

Lääkehoitoa ja mahdollista muuta hoitoa ja tukea koskeva määräys on otettava uudelleen harkittavaksi enintään kolmen kuukauden väliajoin.

Lääkehoidon sekä muun hoidon ja tuen valvonnasta ja lopettamisesta päättää Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri. Kiireellisessä tapauksessa myös 1 momentissa tarkoitettussa sairaalassa tai erikoissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri voi tilapäisesti keskeyttää lääkehoidon. Tieto lääkehoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä Rikosseuraamuslaitoksen lääkärille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkehoidosta.

Vankiterveydenhuollon yksikkö sopii lääkehoidon järjestämisestä ja lääkehoitoon liittyvästä veri- ja virtsanäytteen ottamisesta yliopistollisen sairaalan ja erikoissairaanhoidon yksikön kanssa.

Lääkehoitoa ja mahdollista muuta hoitoa ja tukea koskeva määräys on otettava uudelleen harkittavaksi enintään kolmen kuukauden väliajoin.

Lääkehoidon sekä muun hoidon ja tuen valvonnasta ja lopettamisesta päättää *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkäri. Kiireellisessä tapauksessa myös 1 momentissa tarkoitettussa sairaalassa tai erikoissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri voi tilapäisesti keskeyttää lääkehoidon. Tieto lääkehoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkärille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkehoidosta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

9.

Laki

valvotusta koevapaudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan valvotusta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 4 §, 13 §:n 2 momentti, 20 § ja 32 §:n 3 momentti, sellaisena kuin niistä ovat 4 §, 13 §:n 2 momentti ja 32 §:n 3 momentti laissa 404/2015, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

4 §

Lääkehoito ja psykososiaalinen hoito koevapauden ehtona

Valvotun koevapauden ehdoksi voidaan asettaa, että seksuaalirikoksesta tuomittu vanki sitoutuu noudattamaan Rikosseuraamuslaitoksen lääkärin hänelle asettamia seksuaalirikoksen uusimisen ehkäisemiseksi tarkoitettua lääkehoitoa koskevia määräyksiä ja sitoutuu tällaisen lääkehoidon valvontaan. Lääkehoitoa koskevien määräysten noudattamisen lisäksi ehdoksi voidaan asettaa, että vanki sitoutuu noudattamaan psykososiaalista hoitoa ja tukea koskevia määräyksiä. Tällöin ehdoksi asetetaan myös, että vanki sitoutuu jatkamaan lääkehoitoa sekä siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea sekä suostuu niitä koskevien määräysten noudattamisen valvontaan myös ehdonalaisessa vapaudessa.

Vangin on annettava suostumuksensa lääkehoitoon kirjallisesti Rikosseuraamuslaitoksen lääkärille. Lääkärin on ennen suostumuksen antamista selvitettävä vangille lääkehoidon vaikutukset.

Rikosseuraamuslaitoksen on ennen koevapauteen sijoittamista selvitettävä vangille lääkehoidon lopettamisesta aiheutuvat seuraamukset. Seuraamuksista säädetään 26 §:ssä ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 74 §:ssä.

Ehdotus

4 §

Lääkehoito ja psykososiaalinen hoito koevapauden ehtona

Valvotun koevapauden ehdoksi voidaan asettaa, että seksuaalirikoksesta tuomittu vanki sitoutuu noudattamaan *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkärin hänelle asettamia seksuaalirikoksen uusimisen ehkäisemiseksi tarkoitettua lääkehoitoa koskevia määräyksiä ja sitoutuu tällaisen lääkehoidon valvontaan. Lääkehoitoa koskevien määräysten noudattamisen lisäksi ehdoksi voidaan asettaa, että vanki sitoutuu noudattamaan psykososiaalista hoitoa ja tukea koskevia määräyksiä. Tällöin ehdoksi asetetaan myös, että vanki sitoutuu jatkamaan lääkehoitoa sekä siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea sekä suostuu niitä koskevien määräysten noudattamisen valvontaan myös ehdonalaisessa vapaudessa.

Vangin on annettava suostumuksensa lääkehoitoon kirjallisesti *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkärille. Lääkärin on ennen suostumuksen antamista selvitettävä vangille lääkehoidon vaikutukset.

Rikosseuraamuslaitoksen on ennen koevapauteen sijoittamista selvitettävä vangille lääkehoidon lopettamisesta aiheutuvat seuraamukset. Seuraamuksista säädetään 26 §:ssä ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 74 §:ssä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

13 §

Pitkäaikaissvangin koevapauden valmistelu

Arviointikeskuksen on tarvittaessa oltava yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, laitoksiin, yhteisöihin ja yksityisiin henkilöihin sekä tarvittaessa kutsuttava vanki henkilökohtaisesti arviointikeskukseen arvion tekemistä varten. Arviointikeskus antaa lausuntonsa siitä, ylläpitääkö ja edistääkö valvottu koevapaus elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan, sekä selvittää muiden valvotun koevapauden edellytysten täyttymisen. Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön lausunnosta säädetään erikseen.

13 §

Pitkäaikaissvankien koevapauden valmistelu

Arviointikeskuksen on tarvittaessa oltava yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, laitoksiin, yhteisöihin ja yksityisiin henkilöihin sekä tarvittaessa kutsuttava vanki henkilökohtaisesti arviointikeskukseen arvion tekemistä varten. Arviointikeskus antaa lausuntonsa siitä, ylläpitääkö ja edistääkö valvottu koevapaus elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan, sekä selvittää muiden valvotun koevapauden edellytysten täyttymisen. *Vankiterveydenhuollon yksikön* lausunnosta säädetään erikseen.

20 §

Lääkehoidon valvonta

Edellä 4 §:ssä tarkoitettuun lääkehoitoon sitoutuneen vangin on annettava virtsa- tai verinäytteet, jotka ovat välttämättömiä lääkityksen käytön valvomiseksi ja hoidon turvallisuuden varmistamiseksi. Koevapauteen sijoitettu on velvollinen näytteen antamiseksi saapumaan Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikköön tai erikseen määrättyyn yliopistolliseen sairaalaan tai erikoissairaanhoidon yksikköön.

Rikosseuraamuslaitos sopii lääkehoidon järjestämisestä ja lääkehoitoon liittyvästä veri- ja virtsanäytteen ottamisesta yliopistollisen sairaalan tai erikoissairaanhoidon yksikön kanssa.

20 §

Lääkehoidon valvonta

Edellä 4 §:ssä tarkoitettuun lääkehoitoon sitoutuneen vangin on annettava virtsa- tai verinäytteet, jotka ovat välttämättömiä lääkityksen käytön valvomiseksi ja hoidon turvallisuuden varmistamiseksi. Koevapauteen sijoitettu on velvollinen näytteen antamiseksi saapumaan *Vankiterveydenhuollon yksikköön* tai erikseen määrättyyn yliopistolliseen sairaalaan tai erikoissairaanhoidon yksikköön.

Vankiterveydenhuollon yksikkö sopii lääkehoidon järjestämisestä ja lääkehoitoon liittyvästä veri- ja virtsanäytteen ottamisesta yliopistollisen sairaalan tai erikoissairaanhoidon yksikön kanssa.

32 §

Päätösvalta

Rikosseuraamuslaitoksen lääkäri päättää 4 §:ssä tarkoitetun lääkehoidon sekä muun

32 §

Päätösvalta

Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri päättää 4 §:ssä tarkoitetun lääkehoidon sekä

Voimassa oleva laki

hoidon ja tuen aloittamisesta, valvonnasta ja lopettamisesta. Kiireellisessä tapauksessa lääkeshoidon voi tilapäisesti keskeyttää myös 20 §:ssä tarkoitettussa sairaalassa tai erityissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri. Tieto hoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä Rikosseuraamuslaitoksen lääkäriille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkeshoidosta.

Ehdotus

muun hoidon ja tuen aloittamisesta, valvonnasta ja lopettamisesta. Kiireellisessä tapauksessa lääkeshoidon voi tilapäisesti keskeyttää myös 20 §:ssä tarkoitettussa sairaalassa tai erityissairaanhoidon yksikössä toimiva lääkäri. Tieto hoidon väliaikaisesta keskeyttämisestä välitetään viipymättä *Vankiterveydenhuollon yksikön* lääkäriille, joka tekee lopullisen päätöksen lääkeshoidosta.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

annetun lain (785/1992) 12 §:ssä tarkoitettut potilasasiakirjat. Potilasasiakirjoihin talletettavista tiedoista ja niiden säilytysajoista säädetään mainitussa pykälässä. Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapidosta säädetään mainitun lain 13 §:ssä. Potilasasiakirjojen käsittelystä säädetään lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa.

3 luku

Tietojen käsittelyn periaatteet

13 §

Tietojen käsittelyyn oikeutetut

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen:

1) yhdyskuntaseuraamusrekisteriin tai valvonta- ja toimintarekisteriin sisältyvän sosiaalityön asiakasrekisterin tietoja saavat käsitellä vain sosiaalityön tehtäviin osallistuvat henkilöt;

2) turvallisuustietorekisterin tietoja saavat käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön erikseen nimeämät Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet;

3) potilasrekisterin tietoja saavat käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuollon toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon taikka siihen liittyviin tehtäviin osallistuvat henkilöt.

Edellä 2 momentin 1 ja 3 kohdassa noudatetaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa säädetään käytön valvonnasta.

27 §

Tietojen luovuttaminen Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisteristä

Sen lisäksi, mitä potilastietojen luovuttamisesta ilman potilaan kirjallista suostumusta säädetään potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n 3 momentissa tai muussa laissa, saa vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen terveydenhuollosta

3 luku

Tietojen käsittelyn periaatteet

13 §

Tietojen käsittelyyn oikeutetut

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen:

1) yhdyskuntaseuraamusrekisteriin tai valvonta- ja toimintarekisteriin sisältyvän sosiaalityön asiakasrekisterin tietoja saavat käsitellä vain sosiaalityön tehtäviin osallistuvat henkilöt;

2) turvallisuustietorekisterin tietoja saavat käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön erikseen nimeämät Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet.

Edellä 2 momentin 1 kohdassa noudatetaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa säädetään käytön valvonnasta.

vastaava lääkäri, tai hänen ohjeidensa mukaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö, luovuttaa potilasrekisteriin talletettuja tietoja seuraavasti:

1) arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa olevalle virkamiehelle sellaiset vangin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun väkivalta-, itsemurha- tai tartuntatautiriskiä taikka muita vastaavia sairaudesta johtuvia riskejä koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä kyseisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi taikka muiden henkilöiden hengen, terveyden tai turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi;

2) arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen toiminnoista vastaavalle virkamiehelle sellaiset työntekijän työturvallisuuden varmistamiseen liittyvät tiedot, jotka ovat välttämättömiä arvioitaessa vangin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun työkykyä hänen sijoittamiseksi työhön, sekä sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä arvioitaessa vangin tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun toimintakykyä hänen sijoittamiseksi opiskeluun tai muuhun toimintaan;

3) Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön virkamiehelle, jonka virkatehtäviin kuuluu pitkäaikaistavankien vapauttamismenettelystä annetun lain (781/2005) 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun vangin vapauttamisasian käsitteleminen, mainitun asian käsittelemiseksi väkivaltariskiarvio ja vaarallisuusarvio sekä arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen toiminnoista vastaavalle virkamiehelle arvioidun väkivaltariskin nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi kirjallinen lausunto vaarallisuusarvion johtopäätöksistä.

Ilman rekisteröidyn kirjallista suostumusta voidaan Rikosseuraamuslaitoksen muulle kuin terveydenhuollon ammattihenkilöstöön kuuluvalla ilmaista vain sellaisia 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja tietoja, joista ei ilmene sairauden laatu eikä muu terveydentilan tai hoidon yksityiskohta.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuja tehtäviä varten saa luovuttaa myös tietoja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tar-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

koitettuun rikosasian vastaajan mielentilan tutkimukseen perustuvaan lausuntoon sisältyvästä arviosta siitä, onko syytettyä pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

29 §

Oikeus saada tietoja tuomioistuimelta ja Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuoliselta terveydenhuollon toimintayksiköltä

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksiköllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada muun terveydenhuollon toimintayksikön potilasrekisterin tietoja pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelystä annetun lain 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun vangin väkivaltariskiä koskevan arvion tai lausunnon laatimiseksi ja sen nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä. Edellä tarkoitetun arvion tai lausunnon laatimiseksi Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksiköllä on oikeus saada Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta tiedot oikeudenkäymiskaa-ren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitetusta rikosasian vastaajan mielentilan tutkimuksesta ja siihen perustuvasta lausunnosta.

Tämän pykälän nojalla saatuja asiakirjoja saavat käsitellä vain ne Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet, jotka välttämättä tarvitsevat niitä 1 tai 3 momentissa mainitun tehtävänsä suorittamiseksi. Asiakirjat on hävitettävä heti, kun ne eivät enää ole tarpeen mainittujen momenttien mukaisia tarkoituksia varten.

29 §

Oikeus saada tietoja tuomioistuimelta

Tämän pykälän nojalla saatuja asiakirjoja saavat käsitellä vain ne Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet, jotka välttämättä tarvitsevat niitä 1 momentissa mainitun tehtävänsä suorittamiseksi. Asiakirjat on hävitettävä heti, kun ne eivät enää ole tarpeen mainittujen momenttien mukaisia tarkoituksia varten.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-ta 20 .